

Regeringens proposition

1983/84: 78

om ändringar i rättegångsbalken m. m.;

beslutad den 15 december 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

STEN WICKBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett antal ändringar i rättegångsbalken och andra lagar som styr förfarandet vid domstolarna. Ändringarna grundar sig i huvudsak på förslag från rättegångsutredningen (Ju 1977:06) och har som främsta syfte att effektivisera verksamheten vid framför allt de allmänna domstolarna.

I propositionen föreslås flera ändringar när det gäller domstolarnas domförhet. Sålunda föreslås tingsrätterna få ökade möjligheter att avgöra tvistemål vid huvudförhandling med en enda lagfaren domare. Regeringen föreslås få möjlighet att förordna att mål om betalningsföreläggande skall handläggas av biträdespersonal. Vidare skall enligt förslaget hovrätterna i princip vara domföra med tre lagfarna domare i de fall där minimiantalet f. n. är fyra. Den nuvarande sammansättningen behålls dock i de fall där tingsrätten vid det överklagade avgörandet har bestått av minst tre lagfarna domare. Kamrarrätterna blir enligt förslaget domföra med en lagfaren domare vid avskrivning av mål efter återkallelse. En mindre justering föreslås också i fråga om mellankommunala skatterättsens domförhet.

Möjligheterna att genomföra domstolsförhandlingar trots parter eller vittnens vägran att inställa sig frivilligt föreslås förbättrade på det sättet att den som skall hämtas av polis till förhör inför en allmän domstol får vara omhändertagen en viss tid i avvaktan på förhöret, utöver den tid som går åt för transport till domstolen.

Skärpta krav ställs enligt förslaget på innehållet i stämningsansökningar och fullföljdsinlagor. Dessa skall avvisas, om de är så ofullständiga att de inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för rättegång.

Tingsrätterna föreslås få möjlighet att på ett enkelt sätt avgöra mål när det är uppenbart att kärandens talan är ogrundad. I sådana fall får dom meddelas utan att stämning på svaranden dessförinnan utfärdats. Motsvarande skall enligt förslaget gälla i överrätterna, om det är uppenbart att klagandens talan är ogrundad.

Överrätterna föreslås få ökade möjligheter att avgöra tvistemål och brottmål utan huvudförhandling.

Vadetalan i brottmål kan enligt förslaget förklaras förfallen, om en enskild vadekärande underlåter att infinna sig personligen vid en huvudförhandling i hovrätten, oavsett om han eller hon vid förhandlingen företräds av ombud eller ej. Möjligheterna att få ett tvistemål eller brottmål återupptaget i hovrätten efter det att vadetalan förklarats förfallen begränsas enligt förslaget till de situationer där vadekäranden haft laga förfall.

I propositionen föreslås också en ny reglering av formerna för förhör vid huvudförhandling med medtilltalade m. fl.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 5 kap. 8 §, 9 kap. 7 §, 36 kap. 1 §, 42 kap. 4 och 5 §§, 47 kap. 4 och 5 §§, 50 kap. 7, 8, 20 och 21 §§, 51 kap. 7, 8, 14 och 19-21 §§, 52 kap. 1 och 6 §§, 55 kap. 7 och 12 §§, 56 kap. 7 § samt rubriken till 9 kap. skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i balken skall införas två nya paragrafer, 9 kap. 10 § och 42 kap. 8 a §, med nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

En tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare får inte sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. I mål om åtal för brott, för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall rätten dock bestå av en lagfaren domare och fem nämndemän. Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare en nämndeman utöver vad som följer av första eller andra meningen sitta i rätten.

Kan huvudförhandlingen i ett brottmål beräknas kräva minst fyra vecor, får två lagfarna domare sitta i rätten förutom nämndemännen.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän eller, i mål som avses i andra stycket andra meningen, med en lagfaren domare och fyra nämndemän.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

när mål avgörs utan huvudförhandling.

vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

när mål avgörs utan huvudförhandling.

vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form och vid annan huvudförhandling i tvistemål, när det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet att målet avgörs av en enda domare och parterna samtycker till det,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

¹ Senaste lydelse 1983: 370.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §²

Hovrätt är domför med *fyra* lagfarna domare. Flera än *fem* lagfarna domare *må ej sitta i rätten*.

I brottmål är hovrätten *dock* domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än *fyra* lagfarna domare och tre nämndemän *må ej sitta i rätten*. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som *sågs* i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser *allena*st måls beredande, *må* vidtagas av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

Hovrätt är domför med *tre* lagfarna domare. *I mål som överklagats från tingsrätt skall dock minst fyra lagfarna domare delta i hovrätten, om tingsrätten bestått av tre eller flera lagfarna domare*. Flera än fem lagfarna domare *får inte delta i hovrätten*.

I brottmål gäller, i stället för *bestämmelserna i första stycket*, att hovrätten är domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än *fyra* lagfarna domare och tre nämndemän *får inte delta*. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten *dock* domför även med den sammansättning som *anges* i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som ej sker vid huvudförhandling.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd, som avser *endast* beredandet av ett mål, *får* vidtas av en lagfaren domare i hovrätten eller av *en annan* tjänsteman vid denna.

5 kap.

8 §³

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat.

Annan tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning. Ersättningen betalas av allmänna medel.

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning. Ersättningen betalas av allmänna medel.

² Senaste lydelse 1982: 1123.

³ Senaste lydelse 1979: 289.

Nuvarande lydelse

9 kap. Om straff och vite

Rätten äge, om part eller annan finnes vid förhandling böra komma tillstådes eller infinna sig personligen, förelägga vite; är särskild föreskrift om föreläggande meddelad, vare den gällande.

Föreslagen lydelse

9 kap. Om straff, vite och hämtning

7 §

Rätten får, om en part eller någon annan bör komma tillstådes eller infinna sig personligen vid en förhandling, förelägga vite. Om någon särskild föreskrift om föreläggande har meddelats, skall den gälla.

Skall ett föreläggande, som enligt särskild föreskrift skall förenas med vite, delges någon som vistas utom riket, får rätten underlåta att förelägga vite, om delgivning annars inte kan ske i den främmande staten. Föreläggandet skall i övrigt vid den fortsatta handläggningen av målet anses jämställt med ett vitesföreläggande.

10 §

Skall någon hämtas till ett sammanträde inför rätten, får han, om ej annat följer av vad som sägs nedan, inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han skall kunna inställas omedelbart till sammanträdet.

Har ett hämningsförsök tidigare misslyckats eller finns det annars på grund av vad som är känt om den som skall hämtas särskild anledning till det, får rätten eller polismyndighet besluta att han får omhändertas tidigare än vad som följer av första stycket. Omhändertagande får i sådant fall ske högst sex timmar eller, om rätten beslutat, högst arton timmar tidigare än vad som följer av första stycket. Vid rättens prövning skall särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet inför rätten.

Den som har omhändertagits enligt andra stycket är skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på polisstation eller annan plats som bestäms av polismyndigheten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Den som har omhändertagits enligt denna paragraf får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen eller allmän säkerhet.

36 kap.

1 §

Envar, som icke är part i målet, må höras som vittne; i brottmål må dock målsäganden icke vittna, även om han ej för talan.

Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne. I brottmål får dock målsäganden inte vittna, även om han ej för talan.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med någon som har åtalats för medverkan till den gärning förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

Vad som sägs i andra stycket om den som har åtalats skall också gälla den som för gärning som där avses

1. är skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 §.

2. har meddelats strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller av militär befattningshavare ålagts disciplinstraff, eller

3. till följd av beslut enligt bestämmelser om åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning ej har åtalats.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättgång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utelämnande från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 45 kap. 15 § och 46 kap. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

42 kap.

4 §

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att ansökan

Följer kändan inte ett föreläggande enligt 3 §, skall ansökningsavvisas, om den är så ofullständig

Nuvarande lydelse

ej innehåller bestämt yrkande eller att de omständigheter, varå käranden grundar sin talan, ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall ansökan avvisas.

Lag samma vare, om rätten finner uppenbart, att målet på grund av rättegångshinder icke kan upptagas till prövning.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å svaranden att svara å käromålet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas svaranden.

Föreslagen lydelse

att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång.

Ansökningen skall också avvisas, om det är uppenbart att målet på grund av rättegångshinder inte kan tas upp till prövning.

5 §

Avvisas ej ansökningen, skall rätten utfärda stämning på svaranden att svara på käromålet. Om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat, får rätten dock genast meddela dom i målet utan att stämning utfärdas.

Utfärdas stämning, skall denna delges svaranden tillsammans med stämningsansökningen och därvid fogade handlingar.

8 a §

Är saken sådan att förlikning därom är tillåten, får en part föreläggas att slutligt bestämma sin talan och uppge de bevis han åberopar, om det är påkallat med hänsyn till hur parten utfört sin talan tidigare under målets handläggning. Efter det att tiden för yttrande har gått ut, får parten inte åberopa någon ny omständighet eller något nytt bevis, om han inte gör sannolikt att han har haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att åberopa omständigheten eller beviset tidigare.

47 kap.

4 §

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att den brottsliga gärningen ej är tydligt angiven, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig

Följer målsäganden inte ett föreläggande enligt 3 §, skall ansökningen avvisas, om den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i ansvarsfrågan. Det

Nuvarande lydelse

som grund för rättegång i ansvarsfrågan, eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall ansökan avvisas.

Föreslagen lydelse

samma gäller om något intyg som avses i 2 § tredje stycket inte har företetts.

5 §

Avvisas ej *ansökan*, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Avvisas ej *ansökningen*, skall rätten utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet. Om målsägandens framställning inte innefattar laga skäl för åtalet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat, får rätten dock genast meddela dom i målet utan att stämning utfärdas.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

Utfärdas stämning, skall denna delges den tilltalade tillsammans med stämningsansökningen och därvid fogade handlingar.

50 kap.

7 §

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

Följer vadekäranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall vadetalan avvisas, om vadeinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten.

8 §⁴

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmål.

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten dock genast meddela dom i målet utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

Har underrätten avslagit yrkande om kvarstad eller annan åtgärd enligt 15 kap. eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, äge ock hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum.

⁴ Senaste lydelse 1981: 828.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

Har vadekärandens talan förfallit enligt 19 § och förelåg för hans utevaro laga förfall som han inte kunnat anmäla i tid, skall hovrätten på ansökan av honom återuppta målet.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades. Om käranden uteblir på nytt, är hans rätt till återupptagande av målet förfallen.

21 §⁵

Hovrätten äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om vadetalan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till det vid tidpunkten för underrättens dom gällande hasbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Mål, vari saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, och annat mål, vari fråga är om endast rättstillämpningen, må på båda parters begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

Hovrätten får avgöra mål utan huvudförhandling,

1. om vadetalan medgivits,
2. om det är uppenbart att vade-talan är ogrundad,
3. om båda parter har begärt att målet skall avgöras utan huvudförhandling eller förklarat sig inte ha något att erinra häremot, eller
4. om värdet av det varom talan fullföljts uppenbart inte uppgår till det hasbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring som gällde vid tidpunkten för tingsrättens dom och inte båda parter har begärt huvudförhandling.

Vid beräkningen av värdet enligt första stycket 4 bortses från rättegångskostnader och sådan ränta som har upplupit efter det att talan väckts.

Ett mål får alltid avgöras utan huvudförhandling, om det är uppenbart att sådan förhandling är obehövlig.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

⁵ Senaste lydelse 1971: 218.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 kap.

7 §

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

Följer vadekäranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall vadetalan avvisas, om vadeinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten.

8 §

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten dock genast meddela dom i målet utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26-28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

14 §

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas.

Enskild vadekärande skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägga hovrätten tillika vite. Enskild vadesvarande skall, om han är skyldig att infinna sig personligen eller hans närvaro eljest finnes vara av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite; är det den tilltalade och förekommer anledning, att han ej skulle iakttaga sådant föreläggande, äge hovrätten förordna, att han skall hämtas till rätten. Meddelas ej föreläggande eller förordnande, som nu sagts, skall

Till huvudförhandlingen skall parterna kallas.

En enskild vadekärande skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans vadetalan annars förfaller. Skall han infinna sig personligen, skall han också erinras om bestämmelsen i 19 § första stycket andra meningen. En enskild vadesvarande skall, om han är skyldig att infinna sig personligen eller hans närvaro annars är av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite. Finns det i fråga om den tilltalade anledning anta att han inte skulle iaktta ett sådant föreläggande, får hovrätten förordna att han skall hämtas till rätten. Meddelas inte något sådant

Nuvarande lydelse

svaranden erinras om att målet *må* avgöras utan hinder av *hans utelämnande*. Om *inställande* av tilltalad, som är anhållen eller häktad, *förordne hovrätten*.

Skall i mål om allmänt åtal målsägande höras i anledning av åklagarens talan, skall han vid vite kallas att vid huvudförhandlingen infinna sig personligen.

Hovrätten bestämme tillika, om vittne eller sakkunnig skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skola underrättas om beslutet. Om kallande av vittne eller sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

19 §

Uteblir enskild vadekärande från *rättegångstillfälle* för huvudförhandling, *vare* hans vadetalan *förfallen*.

Uteblir enskild vadesvarande och *har* vite förelagts honom, *äga* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *förordna*, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer enskild *part* tillstådes genom *ombud*, *då* föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, *äga* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *förordna*, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till *senare dag*.

Underlåter i mål om allmänt åtal målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, *gälle därom vad i tredje stycket är stadgat*.

Har vite förelagts *part* eller *skall part* hämtas till rätten och *finnes* hämtning *ej kunna* ske, *må dock* målet avgöras utan hinder av att *parten* inställt sig *allenast* genom ombud eller uteblivit.

Föreslagen lydelse

föreläggande eller förordnande skall svaranden erinras om att målet *kan komma* att avgöras utan hinder av att han uteblir. Hovrätten förordnar om inställandet av en tilltalad, som är anhållen eller häktad.

Om en enskild vadekärande *uteblir* från huvudförhandling, *förfaller* hans vadetalan. *Detsamma gäller, om en* enskild vadekärande, som ålagts att infinna sig personligen, *inställer sig endast genom ombud och hovrätten inte anser sig ändå kunna avgöra målet*.

Om en enskild vadesvarande *uteblir* och vite *har* förelagts honom, *får* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *besluta* att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till *en* senare dag. *Detsamma gäller om en* enskild vadesvarande, som vid vite förelagts att infinna sig personligen, *inställer sig endast genom ombud*.

Underlåter i mål om allmänt åtal *en* målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, *gäller andra stycket*.

Om vite *har* förelagts vadesvaranden eller *om denne* skall hämtas till rätten och hämtning *inte kan* ske, *får* hovrätten *avgöra* målet trots att vadesvaranden inställt sig endast genom ombud eller uteblivit. *Ett mål får också avgöras om en* enskild vadekärande, som förelagts att infinna sig personligen, *inställt sig endast genom ombud*.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

Har vadekärandens talan förfallit enligt 19 § och förelåg för hans utevaro eller underlåtenhet att infinna sig personligen laga förfall som han inte kunnat anmäla i tid, skall hovrätten på ansökan av honom återuppta målet.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades. Om käranden sedan målet återupptagits uteblir från huvudförhandling eller underlåter att följa ett föreläggande att infinna sig personligen, är hans rätt till återupptagande av målet förfallen.

21 §^b

Hovrätten äge utan huvudförhandling företa mål till avgörande, om talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

Har underrätten frikänt den tilltalade eller eftergivit påföljd för brottet eller funnit honom vara på grund av själslig abnormitet fri från påföljd eller dömt honom till böter eller fällt honom till vite och förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff än nu sagts eller att ådöma annan på följd, må målet avgöras utan huvudförhandling; föres tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därutinnan enligt 50 kap. 21 § må prövas utan huvudförhandling.

Hovrätten får avgöra mål utan huvudförhandling.

1. om talan av åklagaren förs endast till den tilltalades förmån,

2. om talan, som förs av den tilltalade, biträts av motparten,

3. om det är uppenbart att vade-talan är ogrundad, eller

4. om det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller att ådöma honom påföljd eller döma honom till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs utdömande av vite och, om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket i brottshalken.

Har i fall som avses i första stycket en part begärt huvudförhandling, skall sådan hållas, om det inte är uppenbart obehövligt.

Förs talan även om annat än ansvar, får målet avgöras utan huvudförhandling endast om denna

^b Senaste lydelse 1964: 166.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

För prövning, som *ej* avser själva saken, vare huvudförhandling *ej* erforderlig.

talan enligt 50 kap. 21 § får prövas utan huvudförhandling.

För prövning som *inte* avser själva saken *behöver* huvudförhandling *inte* hållas.

52 kap.
1 §⁷

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten *inkomma med besvärslinlaga*. *Har* beslut under rättegången *meddelats anordledes* än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag då klaganden *erhöll* del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller om åläggande av reseförbud eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, är inte inskränkt till viss tid.

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag då beslutet meddelades *inkomma med besvärslinlaga* till underrätten. *Om ett beslut under rättegången inte har meddelats* vid sammanträde för förhandling *och det inte heller vid något sådant sammanträde har tillkännagivits när beslutet kommer att meddelas*, skall dock besvärstiden räknas från den dag då klaganden *fick* del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller om åläggande av reseförbud eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, är inte inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3, 7, 8 eller 9, stadgas i nämnda kapitel.

6 §

Uppfyller besvärslinlagen *ej* föreskrifterna i 3 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att *inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten*, skall besvärstalan avvisas.

Följer klaganden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall besvärstalan avvisas, *om besvärslinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten*.

55 kap.
7 §⁸

Uppfyller revisionsinlagen *ej* föreskrifterna i 4 § första, tredje eller femte stycket eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga revisionskäranden att avhjälpa bristen.

⁷ Senaste lydelse 1981: 1294.

⁸ Senaste lydelse 1981: 1088.

Nuvarande lydelse

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för revisionstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall revisions-talan avvisas.

Föreslagen lydelse

Följer revisionskräranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall revisionstalan avvisas, om revisionsinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i högsta domstolen.

12 §⁹

Högsta domstolen äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om målet upptagits omedelbart av hovrätten eller om i tvistemål revisionstalan medgivits eller i brottmål talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

Skall mål eller viss däri uppkommen fråga avgöras av högsta domstolen i dess helhet, må det ske utan huvudförhandling.

Beträffande avgörande i övrigt i högsta domstolen av mål utan huvudförhandling skola i tvistemål 50 kap. 21 § andra, tredje och fjärde styckena samt i brottmål 51 kap. 21 § andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning.

Högsta domstolen får avgöra ett mål utan huvudförhandling, om målet upptagits omedelbart av hovrätten.

Skall ett mål eller en viss fråga som uppkommit i ett mål avgöras av högsta domstolen i dess helhet, får det ske utan huvudförhandling.

Beträffande avgörande i övrigt i högsta domstolen av mål utan huvudförhandling skall i tvistemål 50 kap. 21 § och i brottmål 51 kap. 21 § tillämpas.

56 kap.

7 §¹⁰

Uppfyller besvärinlagen ej föreskrifterna i 4 § första, tredje eller fjärde stycket eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall besvärstalan avvisas.

Följer klaganden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall besvärstalan avvisas, om besvärinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i högsta domstolen.

⁹ Senaste lydelse 1971: 218.

¹⁰ Senaste lydelse 1981: 1088.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.
2. Äldre bestämmelser om tingsrätternas domförhet gäller alltså vid huvudförhandlingar som har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till sådana huvudförhandlingar.
3. Äldre bestämmelser om hovrätternas domförhet gäller alltså i mål där den slutliga handläggningen har påbörjats före ikraftträdandet.
4. Äldre bestämmelser om avvisning av ofullständiga stämningsansökningar samt vade-, revisions- och besvärslinlagor gäller alltså i fråga om ansökningar och linlagor som har kommit in till rätten före ikraftträdandet.
5. Äldre bestämmelser om rätt till återupptagande av ett tvistemål eller ett brottmål i en hovrätt efter det att hovrätten förklarar vadetalan i målet förfallen gäller alltså, om vadetalan har förklarats förfallen före ikraftträdandet.
6. Äldre bestämmelser om tid för anförande av besvär över en underdoms beslut gäller alltså beträffande beslut som inte har meddelats vid sammanträde för förhandling men i fråga om vilka tiden för meddelandet har tillkännagivits före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 30 a § giftermålsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.
30 a §¹

Vid huvudförhandling i mål som avses i 29 § är hovrätt domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte sitta i rätten. Om målet i underrätten har avgjorts utan nämndemän, är dock hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt vad som sägs i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.

Vid huvudförhandling i mål som avses i 29 § är hovrätt domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Om målet i tingsrätten har avgjorts utan nämndemän, är dock hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt vad som sägs i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.

Vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling är hovrätten domför, förutom enligt bestämmelserna i 2 kap. 4 § rättegångsbalken, i sammansättning som anges i första stycket första och andra meningarna.

¹ Senaste lydelse 1983: 371.

Nuvarande lydelse

Om nämndemän deltar enligt första stycket i målets avgörande, skall vid överläggningen ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne framställa saken och vad lag stadgar därom. Vid omröstning skall gälla vad som är föreskrivet om omröstning i tvistemål. Nämndemännen skall dock säga sin mening sist.

Föreslagen lydelse

Om nämndemän deltar enligt första *eller andra* stycket i målets avgörande, skall vid överläggningen ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne framställa saken och vad lag stadgar därom. Vid omröstning skall gälla vad som är föreskrivet om omröstning i tvistemål. Nämndemännen skall dock säga sin mening sist.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808)

Häriigenom föreskrivs att 30 § lagsökningslagen (1946: 808) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*30 §¹

Vid handläggning av mål om lagsökning eller betalningsföreläggande är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål om betalningsföreläggande får i den utsträckning som regeringen bestämmer handläggas av tjänstemän som inte är lagfarna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Senaste lydelse 1969: 807.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I annat fastighetsmål än som avses i 3 § andra stycket skall en teknisk ledamot ingå i hovrätten *i stället för en lagfaren ledamot*, såvida *icke* hovrätten finner att medverkan av *teknisk* ledamot uppenbart *icke* är behövlig. Om särskilda skäl föreligger, kan efter hovrättens bestämmande *rätten bestå av tre lagfarna och två tekniska ledamöter*.

I mål som avses i 3 § andra stycket får efter hovrättens bestämmande en teknisk ledamot ingå i rätten *i stället för en lagfaren ledamot*, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det.

Föreslagen lydelse

13 §

I annat fastighetsmål än som avses i 3 § andra stycket skall en teknisk ledamot ingå i hovrätten, såvida *inte* hovrätten finner att medverkan av *en sådan* ledamot uppenbart *inte* är behövlig. Om särskilda skäl föreligger, kan efter hovrättens bestämmande två tekniska ledamöter *ingå i hovrätten*.

I mål som avses i 3 § andra stycket får efter hovrättens bestämmande en teknisk ledamot ingå i rätten, om målets beskaffenhet eller *något* annat särskilt skäl föranleder det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984. Äldre bestämmelser skall alltjämt gälla i fråga om huvudförhandlingar som har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till sådana huvudförhandlingar.

¹ Lagen omtryckt 1974: 1064.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 12 och 24 §§ lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får ej sitta i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän skall ingå i rätten, är kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler

Föreslagen lydelse

12 §

¹ Lagen omtryckt 1981: 1323.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får i sådant fall ej sitta i rätten. Kamrarrätt är dock domför utan nämndemän

1. vid prövning av besvär över beslut som ej innebär att målet avgöres,
2. vid förordnande rörande saken i avvaktan på målets avgörande samt vid annan åtgärd som avser endast måls beredande,

3. vid beslut varigenom domstolen skiljer sig från målet utan att detta prövats i sak.

Handlägges mål som avses i andra stycket gemensamt med annat mål, får nämndemän deltaga vid handläggningen även av det senare målet.

Om domförhet vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i fastighetstaxeringslagen (1979: 1152). Bestämmelser om domförhet vid behandling av kommunalbesvärsmål finns i 13 a §.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kamrarrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast måls beredande får vidtagas av lagfaren ledamot i kamrarrätten eller annan tjänsteman vid denna.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast beredandet av ett mål får vidtas av en lagfaren ledamot i kamrarrätten eller av en annan tjänsteman vid denna.

24 §

Föreskrifterna i 17 § första stycket och 18 § om domförhet skall tillämpas på mellankommunala skatterätten.

Föreskrifterna i 17 § första–tredje styckena samt 18 § om domförhet skall tillämpas på mellankommunala skatterätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984. Äldre bestämmelser i fråga om mellankommunala skatterätten skall dock alltjämt gälla i mål där den handläggning i vilken nämndemän skall delta har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till handläggningen.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden**

Häriigenom föreskrivs att 4 och 18 §§ lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*4 §¹

I stället för bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 6-22 §§ rättegångsbalken och om huvudförhand-

I stället för bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 6-8 §§ och 9-22 §§ rättegångsbalken och om

¹ Senaste lydelse 1974: 387.

Nuvarande lydelse

ling i 43 kap., 50 kap. 15-18 §§ och 21-22 §§ samt 55 kap. 12 och 15 §§ samma balk, gäller denna lags bestämmelser om sammanträde och skriftlig handläggning. I övrigt tillämpas rättegångsbalken i den mån dess bestämmelser ej strider mot denna lag. Därvid jämställs sammanträde enligt denna lag med huvudförhandling.

Beträffande rättegången i mål som enligt lagen (1974: 371) om rättegången i arbetstvister skall fullföljas till arbetsdomstolen i stället för till hovrätt tillämpas första stycket endast om det icke strider mot vad som enligt särskild föreskrift i den lagen skall gälla om rättegången i arbetsdomstolen som fullföljdsinstans.

18 §

Hålles sammanträde, skall målet om möjligt slutbehandlas vid sammanträdet. Endast om synnerliga skäl föreligger får flera än två sammanträden hållas. Hålles sammanträde vid mer än ett tillfälle skall samme domare sitta i rätten, om ej synnerligt hinder möter. Har muntlig bevisning upptagits vid rättens sammanträde och blir den domare som höll sammanträdet förhindrad att döma i målet, skall bevisningen upptagas ånyo, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej föreligger.

Har handläggningen ej avslutats vid sammanträde, skall rätten bereda parterna tillfälle att slutföra sin talan inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Föreslagen lydelse

huvudförhandling i 43 kap., 50 kap. 15-18 §§ och 21-22 §§ samt 55 kap. 12 och 15 §§ samma balk, gäller denna lags bestämmelser om sammanträde och skriftlig handläggning. I övrigt tillämpas rättegångsbalken i den mån dess bestämmelser ej strider mot denna lag. Därvid jämställs sammanträde enligt denna lag med huvudförhandling.

Har handläggningen ej avslutats vid ett sammanträde, skall rätten, om det inte är obehövt, bereda parterna tillfälle att slutföra sin talan inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-09-29

Närvarande: statsrådet Lundkvist, ordförande, och statsråden Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Peterson, Rainer, Boström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Rainer

Lagrådsremiss om ändringar i rättegångsbalken m.m.

1 Inledning

År 1977 tillkallades en kommitté för översyn av reglerna för rättegången vid de allmänna domstolarna. Kommittén¹ antog namnet rättegångsutredningen. Enligt utredningens ursprungliga direktiv (dir 1977: 10) borde översynen i främsta rummet inriktas på rättegången i underrätt. Målet för översynen borde vara att göra förfarandet mera flexibelt samt såvitt möjligt snabbare och billigare utan att befogade rättssäkerhetskrav sattes åt sidan.

Genom tilläggsdirektiv år 1981 (dir 1981: 47) fick rättegångsutredningen också i uppdrag att göra en allmän översyn av bl.a. rättegången i hovrätterna och högsta domstolen.

Utredningen avlämnade i juli 1982 delbetänkandet (SOU 1982: 25–26) Översyn av rättegångsbalken I Processen i tingsrätt. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena, vilken även innehåller en förteckning över remissinstanserna, har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 1902/82).

Det nämnda delbetänkandet är av stor omfattning. De föreslagna lagändringarna berör ca 250 paragrafer i rättegångsbalken (RB). Förslaget innebär väsentliga förändringar av både tvistemåls- och brottmålsprocessen i tingsrätt. Även om remissutfallet till stora delar har varit positivt, har remissinstanserna fört fram åtskilliga synpunkter som kräver noggranna överväganden. Med hänsyn härtill är jag inte beredd att nu ta ställning till

¹ Ledamöter: Numera landshövdingen Ingvar Gullnäs, ordförande, chefsrådmannen Ella Eriesson Köhler, länsåklagaren Sten Styring, advokaten Lars Laurin, föreståndaren John Thörngren och lärkmästaren Lennart Sandberg.

betänkandet i dess helhet. I stället har jag funnit det lämpligt att bryta ut vissa frågor av särskilt angelägen natur till behandling med förtur. I det stora hela är det fråga om förslag som har omedelbar betydelse från effektivitetssynpunkt och som i allmänhet har tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Sedan remissbehandlingen av utredningens första delbetänkande avslutats, har utredningen överlämnat delbetänkandet (Ds Ju 1983: 1) Processen i överrätt – Några delreformer. I det föreslår utredningen vissa begränsade reformer som berör rättegången vid hovrätterna och högsta domstolen. Även detta betänkande har remissbehandlats. En sammanställning över remissyttrandena med en förteckning över remissinstanserna har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 790/83). Även dessa frågor tar jag upp till behandling i det följande.

Slutligen ämnar jag i detta sammanhang ta upp några frågor som aktualiserats på andra sätt än genom rättegångsutredningens arbete. Det gäller frågor om delegation av beslutanderätt i mål om betalningsföreläggande, införande av taxa för ersättning till vissa tolkar samt förvaltningsdomstolarnas domförhet i vissa fall.

2 Allmän motivering

2.1 Utvidgning av endomarkompetensen vid huvudförhandling i tvistemål vid tingsrätt

Mitt förslag: En tingsrätt skall vid huvudförhandling i tvistemål som handläggs enligt RB vara domför med en lagfaren domare, inte bara som nu när huvudförhandlingen hålls i förenklad form utan också när det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet och parterna samtycker till det.

Utredningens förslag: En tingsrätt skall vid huvudförhandling i tvistemål vara domför med en lagfaren domare, om det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet och parterna samtycker till det. Oavsett om parterna samtycker, får målet avgöras av en enda domare, om det är av enkel beskaffenhet (SOU 1982: 25 s. 16, SOU 1982: 26 s. 171).

Remissinstanserna: De allra flesta godtar principen om att gränsen för endomarkbehörigheten dras efter målets beskaffenhet. Man accepterar i allmänhet också att det i normalfallet läggs på rätten och parterna att gemensamt bestämma om domförheten. Det av utredningen föreslagna rekvisitet "enkel beskaffenhet" har dock av flera remissinstanser sagts vara alltför otydligt (remissammanställningen s. 348 och 624).

Skäl för mitt förslag: Vid huvudförhandling i tvistemål är en tingsrätt enligt huvudregeln domför med tre lagfarna domare (1 kap. 3 § RB). I familjemål skall rätten i stället bestå av en lagfaren domare och nämndemän (15 kap. 29 § giftermålsbalken). Vid sådan huvudförhandling som hålls i förenklad form är dock rätten alltid domför med en lagfaren domare ensam (1 kap. 3 § RB). Detsamma gäller i mål som handläggs enligt lagen (1974: 8) om rättsgången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen).

Förutsättningen för att en huvudförhandling skall få hållas i förenklad form är enligt 42 kap. 20 § andra stycket RB att förhandlingen äger rum i omedelbar anslutning till ett sammanträde för muntlig förberedelse i målet eller inom femton dagar från den dag då den muntliga förberedelsen avslutades. Ytterligare en förutsättning för huvudförhandling i förenklad form är att parterna samtycker till att denna handläggningsform används. Är saken uppenbar, får dock sådan förhandling äga rum även mot parternas vilja. Att huvudförhandlingen hålls i förenklad form innebär enligt paragrafens tredje stycke att vad som förekommit vid det närmast föregående sammanträdet för muntlig förberedelse anses ha förekommit även vid huvudförhandlingen utan att det behöver upprepas där.

Utredningen föreslår att man när det gäller endomarkompetensen slopar den tidsmässiga anknytningen till ett förberedelsesammanträde och i stället anknuter direkt till målets omfattning och svårighetsgrad. Om det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet, är således tingsrätten enligt förslaget domför med en enda domare under förutsättning av parternas samtycke. Rätten föreslås vidare få större möjligheter än f.n. att gå emot en parts önskemål om en starkare sammansättning. Så föreslås få ske så snart målet är av "enkel beskaffenhet". Utredningens förslag innebär att begreppet huvudförhandling i förenklad form i fortsättningen inte får någon betydelse för domförheten utan endast vid tillämpning av den s.k. omedelbarhetsprincipen enligt 42 kap. 20 § tredje stycket.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit den grundläggande principen om att gränsen för endomarkompetensen bör bestämmas på grundval av det enskilda målets beskaffenhet. Många har dock synpunkter på gränsens närmare utformning. De flesta godtar att det i normalfallet läggs på rätten och parterna att gemensamt bestämma om domförheten. Några remissinstanser har dock anfört att domförhetsregler som lämnar alltför stort utrymme för rättens fria skön medför risk för att högre rätt kommer till en annan uppfattning i domförhetsfrågan och återförvisar målet.

För egen del finner jag i likhet med utredningen att nuvarande regler för endomarkompetensen, som bygger på huvudförhandlingens samband med ett förberedelsesammanträde, inte är helt tillfredsställande. Det finns inga garantier för att de mål som kan avgöras inom femton dagar från ett sammanträde för muntlig förberedelse är just de juridiskt och handläggningsmässigt enkla målen. I den mån nuvarande regler slår rätt torde det inte i första hand bero på femtondagarsgränsen som sådan utan mer på det

inflytande över rättens sammansättning som har getts åt rätten och parterna och deras möjlighet att välja ut lämpliga mål för endomaravgörande. Som utredningen påpekat kan enbart den omständigheten att det förflutit en viss tid från förberedelsesammanträdet slut inte i sig rimligen inverka på domarens kompetens att ensam avgöra ett visst mål.

Enligt min mening finns det alltså skäl som talar för att man helt frikopplar frågan om endomarkompetensen från frågan om förenklad huvudförhandling. I stället bör man – som utredningen och en stor majoritet av remissinstanserna förordat – i princip dra gränsen mellan endomar- och flerdomarkompetens efter målets svårighetsgrad. Därutöver behövs det emellertid liksom i dag regler om i vad mån man vid en huvudförhandling behöver upprepa det som har sagts under förberedelsen. På den punkten har utredningen föreslagit ett mer flexibelt system än det nuvarande. Jag är emellertid inte beredd att i detta lagstiftningsärende ta ställning till förslaget i den delen. Begreppet huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § RB bör därför tills vidare finnas kvar. Vill man redan nu öka möjligheterna till avgörande inför ensamdomare, får man därför införa en ny domförhetsregel, uppbyggd kring målets svårighetsgrad, som får gälla vid sidan av den nuvarande regeln om endomarkompetens vid huvudförhandling i förenklad form. Detta innebär i och för sig en viss inkonsekvens så till vida att man i det ena fallet fäster vikt vid målets svårighetsgrad men inte i det andra. Enligt min mening bör emellertid detta kunna accepteras som ett provisorium i avvaktan på en mera genomgripande reform. Jag förordar alltså en sådan ordning.

Vid utformningen av en ny regel bör beaktas att de tvistemål som handläggs vid huvudförhandling enligt RB:s regler vid de allmänna domstolarna är av mycket skiftande natur. Utredningen har konstaterat att det i varje kategori tvistemål ingår enkla och svåra mål och att man därför inte generellt kan överlämna någon viss målkategori till avgörande av ensamdomare. På denna punkt har utredningen knappast blivit motsagd vid remissbehandlingen. Även jag instämmer i utredningens bedömning härvidlag och förordar således att man inte bestämmer domförheten efter vad målet rör.

Vid gränsdragningen torde man i stället – som utredningen påpekat – vara hänvisad till den s.k. delegationsprincipen, som innebär att lagstiftaren överlämnar åt de agerande i varje enskilt mål att bestämma om rättens domförhet. Utredningens genomgång visar att några principiella hinder mot att tillämpa denna ordning i domförhetssammanhang hittills inte ansetts föreligga. Inte heller jag kan se något principiellt hinder mot det. Enligt min mening har delegationsprincipen sådana fördelar att gränsen mellan endomar- och flerdomarbehörigheten bör byggas upp med utgångspunkt i den.

En viktig fråga i det sammanhanget är vilket inflytande parterna bör ha på rättens sammansättning. Utredningen menar – bortsett från vissa enkla

fall som jag återkommer till i det följande — att det bör krävas att rätten och parterna är överens om att målet kan avgöras av en enda domare. Denna princip har de flesta remissinstanser godtagit. Från några håll har man dock riktat kritik mot förslaget. Någon remissinstans har hävdats att det är främmande för svensk tradition på detta område att parterna ges ett direkt inflytande över rättens sammansättning. Det har från andra håll sagts att parterna i varje fall i dispositiva mål borde ha en ovillkorlig rätt till huvudförhandling inför ensamdomare och därmed till ett snabbt avgörande. Vidare har det uttryckts farhågor för att domaren — om han får ett stort inflytande i domförhetsfrågan — låter en pressad arbetssituation fälla utslaget och dömer ensam även i sådana fall då en starkare sammansättning är befogad från saklig synpunkt.

För min del menar jag att den naturliga medelvägen mellan de olika åsikter som yppats i denna fråga vid remissbehandlingen är just den som utredningen föreslagit, nämligen att i princip kräva enighet mellan rätten och parterna för att målet skall få avgöras av en enda domare. Genom en sådan ordning kan man undvika dels att domaren, t.ex. på grund av en pressad arbetssituation, vill döma ensam i svårare mål än som är motiverat och dels att parterna tvingar en domare att döma ensam trots att denne anser målet för svårt. I sistnämnda hänseende vill jag påpeka att den omständigheten att parterna disponerar över processföremålet givetvis inte behöver medföra att de också skall disponera över förfarandereglerna.

Mot den nu angivna bakgrunden förordar jag liksom utredningen att man som huvudregel ställer upp att tingsrätten skall vara domför med en lagfaren domare ensam, om det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet och om parterna samtycker till det.

Jag går nu in på frågan i vad mån rätten också skall ha möjlighet att hålla huvudförhandling inför ensamdomare mot en parts eller båda parter vilja. Enligt reglerna om huvudförhandling i förenklad form krävs för detta att saken skall vara uppenbar. Utredningen föreslår att området utvidgas till att avse alla mål som är av "enkel beskaffenhet". Denna avgränsning har godtagits av flera remissinstanser, men den har också från många håll utsatts för kritik. Det har hävdats att den ger alltför stort utrymme för den enskilde domarens fria skön. Risken för återförvisning från högre rätt har i denna del sagts vara betydande.

För min del vill jag påpeka att så länge man håller sig till huvudprincipen att rätten och parterna skall vara överens i domförhetsfrågan får man en dubbel kontroll av att frågan avgörs i enlighet med lagstiftarens intentioner. Man behöver då bara i mycket udda situationer befara att vid ett överklagande hovrätten kommer till att tingsrätten inte har varit domför.

Går man däremot över till en ordning där tingsrätten handlägger målet inför ensamdomare mot parternas vilja ställer sig saken något annorlunda. Här finns en helt annan risk att domförhetsfrågan på ett eller annat sätt kommer i fokus i hovrätten. Har man då inte klara kriterier för i vilka fall

tingsrätten är domför med en enda domare, är det möjligt att hovrätten kommer till att tingsrätten inte varit domför. Hovrätten är i detta läge skyldig att undanröja tingsrättens dom och att återförvisa målet (50 kap. 26 § första stycket och 29 § RB). Uppenbarligen bör man undvika att tillskapa en domförhetsregel som i sig ökar risken för återförvisningar.

En utväg skulle kunna vara att mjuka upp reglerna om återförvisning. Det bör visserligen inte komma i fråga att alltid låta tingsrättens mening i domförhetsfrågan få gälla. Det kan bl.a. tänkas fall då det skulle vara av värde att få ett vägledande avgörande i domförhetsfrågan från högre rätt. Däremot bör man kunna tänka sig att begränsa återförvisningsskyldigheten, t.ex. till de fall där tingsrätten gjort en mer betydande felbedömning rörande målets beskaffenhet.

Frågan om återförvisningsreglernas utformning kommer emellertid att tas upp av rättegångsutredningen i dess fortsatta arbete. Frågan är så pass komplicerad och fordrar med all sannolikhet en sådan helhetsgenomlysning att det inte gärna kan komma i fråga att nu företa en delreform rörande just domförhetsfallen.

Om man emellertid, som jag tidigare har varit inne på, tills vidare behåller nuvarande regler om förutsättningarna för huvudförhandling i förenklad form och domförhet vid sådan förhandling, får tingsrätterna en viss möjlighet att handlägga målet inför ensamdomare oavsett parternas inställning, samtidigt som man undviker vissa av de nackdelar som kan följa av utredningens förslag. Man behåller i så fall nuvarande möjlighet att i vissa fall, när saken är uppenbar, utan parternas samtycke hålla huvudförhandling med en lagfaren domare. Under det fortsatta reformarbetet får då ställning tas till i vad mån man kan vidga möjligheten att mot parternas vilja hålla huvudförhandling inför ensamdomare.

Jag förordar alltså dels att endomarkompetensen utvidgas till att gälla i alla tvistemål där det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet och parterna samtycker, dels att nuvarande regler om huvudförhandling i förenklad form behålls tills vidare.

Reglerna i 1 kap. 3 § RB bör ändras i enlighet med det sagda.

2.2 Hovrätternas domförhet

Mitt förslag: Hovrätterna blir i fortsättningen domföra med tre lagfarna ledamöter i de situationer där de f.n. är domföra med fyra lagfarna domare. I mål som överklagats från en tingsrätt behålls dock den nuvarande domförhetsregeln i de fall där tingsrätten vid det överklagade avgörandet bestått av tre eller flera lagfarna domare.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag (Ds Ju 1983: 1 s. 10 och 92).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om en minskning till tre lagfarna ledamöter. Flera avstyrker dock att någon ändring genomförs, i vart fall i detta sammanhang.

Skäl för mitt förslag: En hovrätt är enligt huvudregeln i 2 kap. 4 § RB domför med fyra lagfarna domare. I brottmål är dock hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Möjlighet finns att förstärka sammansättningen med ytterligare en lagfaren domare resp. en nämndeman. Gäller målet ett så lindrigt brott att det inte finns anledning att döma till annat än böter, har hovrätten valfrihet mellan de nämnda sammansättningarna. Detsamma gäller vid sådan handläggning i brottmål som inte sker vid huvudförhandling. Beslut om avskrivning av mål efter återkallelse får alltid fattas av en lagfaren domare ensam. Åtgärder för beredande av mål får i den utsträckning regeringen bestämmer vidtas av en lagfaren domare ensam eller av en annan tjänsteman i hovrätten.

För familjemålens del gäller en delvis avvikande ordning (15 kap. 30 a § giftermålsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken). Vid huvudförhandling i familjemål är hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Har målet i tingsrätten avgjorts utan nämndemän, är hovrätten emellertid också domför med fyra lagfarna domare.

Utredningen har föreslagit att hovrätterna skall vara domföra med tre lagfarna domare i de fall där det f.n. krävs fyra sådana domare. För att undvika att man föregriper kommande ställningstaganden till mer principiella frågor rörande förhållandet mellan tingsrätt och hovrätt, särskilt i fråga om antalet medverkande domare, föreslår utredningen att den nuvarande domförhetsregeln behålls i tvistemål, om tre eller flera lagfarna domare har deltagit i tingsrättens dom.

Förslaget har vid remissbehandlingen fått ett blandat mottagande. De allra flesta uttrycker stor förståelse för ambitionen att spara resurser. En majoritet tillstyrker också förslaget, däribland justitiekanslern, riksåklagaren och Svea hovrätt. Flera remissinstanser, däribland högsta domstolen och två hovrätter, menar dock att förslagets konsekvenser, bl.a. för adjunktionstjänstgöringen, inte är tillräckligt utredda och att en domförhetsreform bör grundas på mer principiella ställningstaganden rörande hovrätternas ställning i det processuella systemet.

För egen del vill jag erinra om att frågan om en minskning av antalet ledamöter till tre har varit aktuell i skilda sammanhang under de senare decennierna. Frågan behandlades bl.a. av domstolskommittén i betänkandet (SOU 1969: 41) Fullföljd av talan m.m. Kommittén fann i och för sig att en sammansättning med tre ledamöter var godtagbar från rättssäkerhetssynpunkt men ansåg att ändring inte borde göras eftersom den inte skulle ge tillräckligt utrymme för adjunktionstjänstgöring. 1972 års domarutredning föreslog i betänkandet (SOU 1974: 96) En öppnare domarbana en

minskning av domförhetstalet till tre. Utredningens förslag, som omfattade bl.a. en modell för en förändrad domarbana, utsattes för stark remisskritik och har inte i den delen lett till lagstiftning.

Hovrätterna har under en följd av år fått vidkännas en ökad tillströmning av mål utan att organisationen i någon större utsträckning kunnat tillföras ytterligare resurser. Man har emellertid ändå åstadkommit en ökad målavverkning. Det är inte realistiskt att utgå från att ytterligare resurser kan tillföras hovrätterna inom överskådlig tid. Det är därför väsentligt att man snarast möjligt söker underlätta hovrätternas arbetsförhållanden genom att på olika sätt förenkla förutsättningarna för den dömande verksamheten. Flera av de förslag jag nu lägger fram har just detta syfte.

En reform som innebär att hovrätterna i ett stort antal mål kan döma med tre i stället för fyra lagfarna domare medför att för varje sådant mål en domararbetskraft kan frigöras och utnyttjas för handläggning av andra mål. Från den synpunkten bedömer jag det som angeläget att domförhetsreglerna ändras.

Frågan är då om det från andra utgångspunkter är olämpligt att nu minska domförhetstalet i hovrätt. Vid den bedömningen måste man för det första ta ställning till om en sådan minskning kan accepteras från rättssäkerhetssynpunkt. Man måste också beakta om en minskning skulle leda till en försämring av domarutbildningen genom den inverkan minskningen kan få för adjunktionstjänstgöringen. Vidare måste man ta ställning till om en reform i detta sammanhang föregriper senare, mer principiella överväganden rörande hovrätternas ställning och funktion inom rättsväsendet.

När det först gäller rättssäkerhetsfrågan kan det med visst fog hävdas att ett domstolsavgörande i allmänhet blir säkrare ju fler domare som deltar. Samtidigt är det självklart, inte minst i dagens statsfinansiella läge, att fler domare inte skall delta än vad som är nödvändigt för att domstolens verksamhet skall hålla en rimlig nivå i fråga om rättssäkerhet.

Regeln om att hovrätt är domför med fyra lagfarna ledamöter är av gammalt datum. När frågan om antalet lagfarna ledamöter i andra jämförbara domstolar har varit aktuell i modern tid, har man i allmänhet stannat för en sammansättning med tre sådana ledamöter. Ett exempel är kammarrätterna, som är hovrätternas motsvarighet bland de allmänna förvaltningsdomstolarna. Andra exempel är försäkringsöverdomstolen och bostadsdomstolen, låt vara att man där har andra ledamöter med särskilda kvalifikationer som ingår vid sidan av de lagfarna.

Det kan också erinras om att hovrätterna, som tidigare nämnts, numera är domföra i alla brottmål med tre lagfarna domare och två nämndemän. Denna reform var i första hand betingad av samhällets intresse av insyn i hovrätternas dömande verksamhet. Men även intresset av att få ett bredare inflytande över hovrättens avgöranden inverkade naturligtvis. Att nämndemännens medverkan har betydelse från rättssäkerhetssynpunkt är givet. Detta gäller dock i första hand i frågor om påföljdsval och bevisvär-

dering och andra liknande bedömningsfrågor. När det däremot gäller de rent juridiska aspekterna på ett mål, kan nämndemannareformen enligt min mening ses som ett accepterande av att tre lagfarna domare ger en tillräcklig grad av rättssäkerhet.

När det sedan gäller utbildningsfrågan vill jag först framhålla att adjunktionen enligt min mening är ett värdefullt inslag i domarutbildningen och att en försämring av möjligheterna till adjunktion på längre sikt kan få negativa följder för kvaliteten i den dömande verksamheten. Jag tror emellertid inte att en domförhetsreform kommer att få dessa konsekvenser.

Som jag tidigare har nämnt är syftet med en domförhetsreform i första hand att hovrätterna, utan att tillföras ytterligare resurser, skall kunna avverka fler mål än nu. Jag utgår också från att det i varje fall f.n. inte är aktuellt att göra några inskränkningar när det gäller hovrätternas dömande personal. Det innebär att man, om antalet mål inte sjunker, bör kunna räkna med sysselsättning för ungefär lika många domare i hovrätterna som nu även om domförhetsreglerna ändras. Reformen i sig leder alltså inte till ett minskat adjunktionsutrymme.

Det kan tilläggas att 1976 års nämndemannareform innebar en övergång från fyra till tre lagfarna ledamöter i ett stort antal mål, varav många av tidskrävande beskaffenhet. Teoretiskt sett borde den reformen ha haft stor betydelse för adjunktionstjänstgöringen. Svea hovrätt har emellertid i sitt remissyttrande framhållit att reformen inte synes ha inverkat på antalet adjungerade ledamöter vid hovrätten. Jag tror för min del att de nu aktuella ändringarna i fråga om hovrätternas domförhet får ännu mindre betydelse för adjunktionsutrymmet än nämndemannareformen.

Min slutsats av det anförda blir alltså att en sänkning av domförhetsantalet för hovrätternas del från fyra till tre lagfarna ledamöter kan accepteras såväl från rättssäkerhetssynpunkt som med hänsyn till effekterna i fråga om domarutbildningen.

När det sedan gäller frågan om en reform måste grundas på mer principiella överväganden än som kan ske i detta sammanhang menar jag att en reform som innebär att antalet lagfarna ledamöter anpassas till vad som redan gäller i bl.a. kammarrätterna och i brottmål i hovrätterna knappast kan framstå som särskilt ingripande. Jag kan heller inte se att frågan skulle kunna tillföras så mycket ytterligare utredningsunderlag. För att undvika en eventuell konflikt med kommande ställningstaganden i fråga om hovrätternas ställning och sammansättning har emellertid utredningen, som tidigare nämnts, förordat att nuvarande domförhetsregler i huvudsak behålls i de fall där tingsrätten bestått av tre lagfarna domare.

Mot utredningens ståndpunkt i den delen kan anföras att värdet av hovrättsprövningen inte i första hand ligger i att målet prövas av ett större antal ledamöter än som dömt i tingsrätten utan i att målet blir genomlyst på nytt. Vill man ha en garanti för att hovrätten har formellt sett minst lika

kvalificerad sammansättning som tingsrätten, t.ex. i fråga om antalet ordinarie domare, kan man åstadkomma detta genom bestämmelser i hovrättsinstruktionen.

Trots vad jag nu har sagt har jag förståelse för att man i detta sammanhang stannar för en kompromisslösning i enlighet med utredningens förslag. Skillnaden från resurssynpunkt mellan en reform enligt utredningsförslaget och en generell övergång till tre ledamöter i alla mål utom dem där nämndemän deltar torde inte heller bli alltför betydande.

Utredningens förslag innebär att hovrätten skall bestå av fyra domare vid prövning av vad i tvistemål, när tingsrätten består av tre lagfarna domare. För min del anser jag det vara mest konsekvent att ha kvar nuvarande sammansättning även i de övriga situationer där hovrätten har att överpröva ett tingsrättsavgörande som är fattat av tre eller flera lagfarna domare, dvs. framför allt vid prövning av besvär över ett beslut där tre domare deltagit. Undantaget från tredomarregeln bör alltså avse även dessa fall.

Någon ändring i fråga om det maximala antalet lagfarna domare som får sitta i rätten – fem – föreslås inte nu. Frågan om en minskning av det antalet får tas upp senare.

Reglerna i 2 kap. 4 § RB bör ändras i enlighet med det anförda. I övrigt bör, som utredningen föreslagit, en ändring göras i 13 § lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål. I sådana mål anser jag i motsats till utredningen att det inte finns någon anledning att ha kvar ett obligatoriskt deltagande av fyra lagfarna domare. Jag återkommer till den frågan i specialmotiveringen.

2.3 Effektivisering av hämningsinstitutet

Mitt förslag: Möjligheterna att i förväg omhänderta den som skall hämtas till ett domstolssammanträde utvidgas och lagregleras. Om det finns särskild anledning till det, får den som skall inställas till sammanträdet vara omhändertagen under högst 18 timmar utöver den tid som behövs för transport till domstolen. Beslut om omhändertagande fattas av polismyndighet eller – i fråga om längre tid än sex timmar – av rätten. Den som omhändertagits får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen eller allmän säkerhet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag, dock att utredningen inte föreslår någon uttrycklig lagregel angående behandlingen av dem som omhändertagits (SOU 1982: 25 s. 20, SOU 1982: 26 s. 309).

Remissinstanserna: De allra flesta tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Ett par remissinstanser menar att beslut om omhändertagande alltid bör få fattas av polismyndigheten. JO anser att närmare föreskrifter om behandlingen av den som omhändertagits måste ges. Se vidare remiss-sammanställningen s. 581.

Skäl för mitt förslag: För domstolsarbetets effektivitet är det väsentligt att planerade och förberedda förhandlingar kan genomföras. Utredningens undersökningar visar att åtskilliga domstolsförhandlingar får ställas in trots att alla inblandade varit behörigen delgivna kallelse. I många fall beror detta på att någon som skall höras vid förhandlingen – en part eller ett vittne – inte har infunnit sig. Utredningen föreslår flera åtgärder i syfte att minska de problem som finns, bl.a. större möjligheter att genomföra förhandlingen utan hinder av vederbörandes utevaro samt en effektivisering av vites- och hämningsinstitutet. I detta sammanhang tas endast hämningsfrågan upp.

Institutet hämtning har en inte oväsentlig betydelse när det gäller möjligheterna att få motsträviga parter och vittnen att inställa sig inför domstolarna. Särskilt gäller detta sådana personer som – på grund av att de inte har någon ordnad ekonomi eller av andra skäl – inte låter sig påverkas av ett vitesföreläggande. Det är av stor vikt för domstolsväsendets effektivitet att möjligheter till hämtning finns och kan utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

Utredningen konstaterar att det på senare år från flera håll anmälts svårigheter när det gäller att effektivt använda institutet hämtning. I huvudsak har dessa svårigheter inte sin grund i att lagen är för restriktiv i fråga om möjligheterna att tillgripa hämtning. Däremot har det visat sig svårt att genomföra beslutade hämtningar.

Utredningen konstaterar vidare att det enligt gällande rätt måste anses i princip otillåtet att genomföra en hämtning så lång tid före domstolsförhandlingens början att den hämtade – transporttiden oräknad – måste hållas omhändertagen. Utredningen menar att man i många fall där ett hämningsförsök idag misslyckas skulle kunna genomföra hämtning om polisen gavs möjlighet att eftersöka och omhänderta vederbörande tidigare än som nu är fallet.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen en ny reglering av hämningsinstitutet. Huvudregeln är att en hämtning skall genomföras i sådan tid att den hämtade skall kunna föras direkt till domstolsförhandlingen. Om särskild anledning föreligger, får dock rätten eller polismyndigheten besluta att hämtning får ske tidigare och att då den hämtade får vara omhändertagen viss tid. Beslut av polismyndigheten får avse högst sex timmar och beslut av rätten högst 18 timmar.

De fall där utredningen tänkt sig att hämtning skall få ske tidigare än normalt är sådana där ett hämningsförsök tidigare misslyckats eller där

den som skall verkställa hämtningen genom förspaning får kännedom om att en mera direkt hämtning inte kan genomföras. Vid bedömningen av om omhändertagande skall ske skall enligt förslaget särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet.

Utredningens förslag att det i lag bör närmare regleras hur långt före en domstolsförhandling en beslutad hämtning får genomföras har vunnit allmän anslutning vid remissbehandlingen. Även jag finner det angeläget att en sådan reglering kommer till stånd. I fråga om behovet av en reglering vill jag i detta sammanhang – utöver vad jag sagt i det föregående – hänvisa till vad utredningen anfört i denna del (SOU 1982: 26 s. 309 ff).

Jag ansluter mig också till utredningens förslag att huvudregeln bör vara att den som skall hämtas inte får omhändertas tidigare än vad som behövs för att han skall kunna inställas omedelbart till sammanträdet. Om särskild anledning föreligger, bör dock hämtning få äga rum tidigare, vilket innebär att den hämtade personen kommer att vara omhändertagen under viss tid utöver den som går åt för själva transporten till förhørsplatsen.

I fråga om de närmare *rekvisiten* för och *omfattningen* av sådant omhändertagande som nu nämnts har utredningens förslag godtagits av remissinstanserna. Även jag finner den avvägning mellan rättssäkerhets- och effektivitetsaspekter som förslaget innebär lämplig.

När det gäller fördelningen av *beslutsfunktioner* rörande omhändertagandet har de allra flesta remissinstanserna godtagit utredningens förslag, enligt vilket polismyndigheten får besluta om omhändertagande i upp till sex timmar, medan det krävs rättens beslut för att vederbörande skall få omhändertas under längre tid. Från ett par håll har anförts att polismyndigheten borde få besluta om även längre omhändertaganden än sex timmar. Som skäl för denna ståndpunkt anförts att polisen bäst kan bedöma hur långt i förväg en hämtning måste verkställas.

För egen del anser jag att rättssäkerhetsaspekterna när det gäller längre omhändertaganden än sex timmar – transporten till förhandlingen oräknad – väger så tungt att beslut i dessa fall bör fattas av rätten. Jag vill också påpeka att det beslutande organet vid prövningen av om omhändertagande skall ske bl.a. skall bedöma vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet. Det organ som ligger närmast till hands för att göra denna bedömning är otvivelaktigt rätten. Några större praktiska olägenheter att lägga beslutsfunktionen på rätten i de antagligen ganska fåtaliga fall där omhändertagande i mer än sex timmar är aktuellt torde inte behöva uppstå.

Frågan om *behandlingen* av dem som omhändertagits enligt de nya reglerna har utredningen velat lösa utan några nya bestämmelser. Man har menat att behandlingen borde följa samma regler och praxis som finns i fråga om behandlingen av sådana personer som är skyldiga att stanna kvar på polisstation för förhör enligt 23 kap. 9 § RB.

Spörsmålet har vid remissbehandlingen tagits upp av JO. Enligt JO: s uppfattning bör någon reform av hämningsinstitutet i enlighet med förslaget inte genomföras, om man inte samtidigt ger närmare föreskrifter för hur behandlingen av de omhändertagna skall gå till.

För egen del vill jag anföra följande när det gäller behandlingen av dem som omhändertagits i avvaktan på inställelse vid domstol. Med tanke framför allt på att hämningsinstitutet kan användas även i fråga om personer som inte är misstänkta för brott, anser jag det – i likhet med utredningen – olämpligt att omhändertagandet i dessa fall får karaktären av frihetsberövande i de former som gäller vid anhållande och häktning. De omhändertagna bör alltså i normalfallet inte underkastas bestämmelserna i lagen (1976: 371) om behandling av häktade och anhållna m. fl. (häkteslagen). I stället bör, som utredningen föreslår, de omhändertagna normalt kunna behandlas i stort sett på samma sätt som dem som enligt 23 kap. 9 § RB är skyldiga att stanna kvar för förhör på polisstation under viss tid.

Det saknas f.n. uttryckliga regler för behandlingen av sådana personer som är skyldiga att stanna kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § RB. Frågan om polisens befogenheter att använda tvång mot personer som hämtats eller medtagits till förhör har emellertid behandlats i ett vägledande JO-uttalande (JO 1972 s. 51). I skyldigheten att stanna kvar för förhör ligger enligt JO att man kan bli föremål för viss bevakning. De bevakningsåtgärder som väljs skall vara sakligt motiverade. Den allmänna regeln i 16 § polisinstruktionen om att strängare medel inte får användas än vad förhållandena kräver gäller även i dessa fall. Oftast är det inte sakligt motiverat med andra åtgärder än en tillsägelse till förhörspersonen att stanna kvar på polisstationen. Han kan då anvisas plats i ett förhørsrum, en öppen cell eller annat lämpligt rum. Det kan inte uteslutas att mer frihetsinskränkande medel än detta någon gång kan behövas, beroende på risken för avvikande eller av ordningsskäl. Då kan insättande i arrest undantagsvis komma i fråga. Detta kan dock bara i yttersta undantagsfall försvaras när det gäller den som endast skall höras som vittne. I de undantagsfall som här avses kommer givetvis de allmänna bestämmelserna i häkteslagen att bli tillämpliga (jfr 18 §).

De riktlinjer som JO dragit upp i det nu refererade utlåtandet kan enligt min mening i allt väsentligt tjäna som vägledning även vid behandlingen av dem som omhändertagits för förhör vid domstol. Det bör – i enlighet med vad utredningen anført – härutöver tilläggas att det på intet sätt bör vara obligatoriskt att den omhändertagne vistas på en polisstation. I vissa fall kan det vara lämpligt att vederbörande i stället får vara i hemmet eller på sin arbetsplats, givetvis under förutsättning att detta är tillräckligt för att ändamålet med omhändertagandet – att inställa den omhändertagne inför domstolen – skall uppnås.

Frågan är då om man i lag behöver närmare ange hur behandlingen av de omhändertagna skall gå till. I andra sammanhang där polisen skall omhän-

derta någon brukar det i respektive författning anges att den omhändertagne inte får underkastas annan inskränkning i sin frihet än vad som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen på förvarsplatsen eller allmän säkerhet, se 9 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande och 1981 års polisberednings betänkande (SOU 1982: 63) Polislag s. 27. En sådan regel bör lämpligen tas in också i den nu aktuella bestämmelsen. I övrigt bör polisen utgå från de s.k. behovs- och proportionalitetsprinciperna i fråga om olika former av ingripanden från polisens sida. Dessa regler föreslås lagfästa i polisberedningens förslag till polislag.

Jag finner mot bakgrund av det sagda att rättegångsutredningens förslag i fråga om hämtning till förhandling bör genomföras i stort sett på det sätt utredningen tänkt sig. De nya reglerna bör tas in i en ny paragraf, 10 §, i 9 kap. RB. I samband därmed bör ordet "hämtning" införas i rubriken till 9 kap.

2.4 Preklusion som påföljd för brister i processföringen i dispositiva tvistemål

Mitt förslag: Tingsrätterna får möjlighet att i dispositiva tvistemål förelägga en part att inom en viss tid slutligt bestämma sina yrkanden och grunder samt att ange sin bevisning, om det är påkallat med hänsyn till hur parten utfört sin talan tidigare under målets handläggning. En part som fått ett sådant föreläggande får efter det att tiden för yttrande har gått ut åberopa nya grunder och ny bevisning endast om han haft giltig ursäkt för att inte ha åberopat grunden eller bevisningen tidigare.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag (SOU 1982: 25 s. 69, SOU 1982: 26 s. 90 och 509).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av de allra flesta remissinstanserna. Från några håll har framförts synpunkter i fråga om den närmare utformningen av en preklusionsregel (remissammanställningen s. 807).

Skäl för mitt förslag: Det är ett allmänt känt problem att många dispositiva tvistemål är anhängiga vid tingsrätterna under lång tid utan att det är sakligt befogat. Som utredningen påpekat måste flera metoder tillgripas för att komma till rätta med detta problem.

En av de vägar utredningen förordar är att man inför en regel om att försumliga parter efter en viss tidpunkt i processen får åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan (nya grunder) och ny bevisning endast om de har giltig ursäkt för dröjsmålet. En förutsättning för detta är enligt förslaget att parten fått ett föreläggande från rätten att slutligt bestämma sin talan och ange sin bevisning.

Förslaget har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen. Endast en remissinstans, juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, har kommit med en invändning av mer principiell natur mot en preklusionsregel. Fakultetsnämnden menar att en preklusion — som påföljd för en viss grad av försummelse — slår olika hårt i olika mål, beroende på vilket värde målet gäller.

För min del är jag övertygad om att en regel som begränsar parternas möjligheter att åberopa nytt material hur sent som helst under målets förberedande skulle i en hel del fall skapa förutsättningar för ett snabbare slut på förberedelsen och därmed för ett snabbare och billigare avgörande av målet. Jag är därför positiv till att en preklusionsregel införs. Vad som talar mot en preklusionsregel är naturligtvis den ökade risken för att rättens avgörande blir materiellt felaktigt. Detta talar för att preklusionsverkan på något sätt begränsas. Jag återkommer till den frågan i det följande.

Att en preklusionsregel slår olika hårt i olika mål, beroende på t.ex. tvisteföremålets värde, kan enligt min mening inte ses som ett principiellt hinder mot en sådan regel. Samma invändning kan riktas mot åtskilliga redan nu gällande processrättsliga regler som avser att verka handlingsdirigerande på parterna, t.ex. regler om påföljder för utevaro från en förhandling. Det processuella påföljdssystemet kan aldrig göras så varierat att det medger en för varje enskilt fall exakt avpassad sanktion. Det får istället ankomma på den enskilda parten att bedöma om målet är av sådan vikt för honom att han vill bemöda sig om att uppfylla domstolens förelägganden. En garanti mot att preklusionen drabbar även lojala parter får man genom de undantag för ursäktlig underlåtenhet att följa domstolens föreläggande som jag strax skall återkomma till.

Ett par remissinstanser har förordat att man gör preklusionsföreläggandet till en normal företeelse i dispositiva tvistemål och inte knyter föreläggandet till behovet i det enskilda målet. Jag menar i likhet med utredningen att man i de flesta fall har anledning anta att parterna iakttar en lojal processföring och att hot om preklusion därför inte behövs för att få fram ett så grundläggande processmaterial som uppgifter om yrkanden, grunder och bevisning. I sådana fall kan ett föreläggande med hot om preklusion framstå som onödigt hårt. Redan möjligheten för domstolen att vid försumlighet från en parts sida tillgripa ett preklusionsföreläggande torde i många situationer vara tillräcklig för att animera parten att sköta processen på ett tillbörligt sätt. Mot denna bakgrund förordar jag liksom utredningen att ett föreläggande med preklusionspåföljd bör få ges mot en part endast när det är påkallat med hänsyn till hur parten utfört sin talan tidigare under målets handläggning.

En remissinstans har menat att, när ett föreläggande ges till den ena parten, även motparten borde få motsvarande föreläggande. Detta strider emellertid mot vad jag ovan sagt om att möjligheten till föreläggande bör

begränsas till de fall där det behövs, nämligen till parter som inte självmant för processen framåt. Vidare bör observeras att det när den ena parten fått ett föreläggande normalt torde vara svårt för motparten att lämna slutligt besked om vilken ståndpunkt han intar i målet innan han har fått del av den förelagde partens uppgifter. Jag förordar därför att föreläggande får ges endast till den part som genom sitt handlande i processen visat att det föreligger ett behov av påtryckningsmedel från rättens sida.

Att möjligheten till preklusionsföreläggande begränsas till de dispositiva tvistemålen har godtagits av samtliga remissinstanser. Även jag anser det lämpligt att man i detta sammanhang gör en sådan begränsning. Ett skäl som talar för detta är de särskilda krav på avgörandets materiella riktighet som ställs för de indispositiva tvisternas del. Även i de indispositiva målen kan det emellertid finnas visst utrymme för och behov av en möjlighet till preklusionsföreläggande. Jag vill därför inte utesluta att frågan kan komma att tas upp på nytt senare.

Med de avgränsningar av området för preklusionsföreläggande som jag nu förordat anser jag att man får en godtagbar balans mellan intresset av en snabb och effektiv process och intresset av att rättens avgörande i möjligaste mån blir materiellt riktigt.

När det sedan gäller frågan i vilka situationer undantag från preklusionen skall medges har alla remissinstanser godtagit utredningens förslag om att man — efter mönster från vad som gäller för hovrättsprocessen enligt 50 kap. 25 § tredje stycket RB — skall tillåta parten att åberopa den nya omständigheten eller det nya beviset om han kan visa giltig ursäkt för sin underlåtenhet att åberopa det nya materialet tidigare. Jag delar uppfattningen att åberopandet bör tillåtas i dessa fall.

Nästan alla remissinstanser delar också utredningens åsikt att man inte behöver överföra det för hovrätterna gällande undantaget vid "annan särskild anledning" till tingsrättsprocessen. Endast någon enstaka remissinstans menar att man försiktigtvis bör tillåta undantag även för sådana fall.

Skälet till att man för hovrättsprocessens del medgav undantag från preklusionen när det förelåg "annan särskild anledning" torde ha varit att man ville undvika att hovrättens dom i vissa fall fick ett materiellt stötande innehåll (jfr prop. 1971: 45 s. 100). När man nu i tingsrättsprocessen enligt vad jag nyss sagt tills vidare undantar de indispositiva målen från preklusionsverkan, minskar behovet av ett sådant rekvisit. Härtill kommer att rekvisitet genom sin obestämda karaktär öppnar vissa möjligheter för illojala parter att utan godtagbara skäl kringgå preklusionsregeln. Mot denna bakgrund biträder jag utredningens uppfattning att något undantag för "annan särskild anledning" inte bör göras, utan att åberopande av nya omständigheter och ny bevisning efter utgången av den i föreläggandet utsatta fristen skall få ske endast vid giltig ursäkt.

Ett par remissinstanser har efterlyst ett klarläggande av hur en preklusionsregel för tingsrätt skall verka vid ett överklagande av tingsrättens dom till hovrätten. Utredningens ståndpunkt i denna fråga är att en part som drabbats av preklusion i tingsrätten i princip inte skall komma i ett bättre läge enbart därför att han överklagat och att preklusionen alltså skall verka på samma sätt även i hovrätten. Jag delar denna uppfattning. Till vad utredningen anfört vill jag foga att den part som av tingsrätten nekats att åberopa visst material på grund av preklusionsregeln kan få frågan om det vid tiden för tingsrättens avvisningsbeslut förelåg giltig ursäkt prövad igen i hovrätten i samband med ett överklagande av tingsrättens dom. En förutsättning är då givetvis att parten i samband med överklagandet av domen även överklagat tingsrättens avvisningsbeslut. Om det nya materialet åberopas igen i vademålet i hovrätten, torde denna också – även om själva avvisningsbeslutet inte överklagats – kunna pröva frågan om tillåtande av åberopandet, t.ex. om det efter tingsrättens beslut inträffat nya omständigheter som kan inverka på frågans bedömning.

Den nya preklusionsregeln bör – i avvaktan på en mer allmän reform av RB: s handlägningsregler för tingsrätt – tas in som en ny paragraf, 8 a §, i 42 kap. RB. Regeln bör självfallet gälla även för mål som handläggs enligt den s.k. småmålslagen. Undantagen från RB: s handlägningsregler i 4 § i den nämnda lagen bör därför utformas så att det framgår att 42 kap. 8 a § RB inte undantas.

Den av utredningen använda termen "slutföreläggande" är – som påpekats av flera remissinstanser – mindre lämplig. Den kan bl.a. ge intrycket av att ett föreläggande får användas endast när hela målet befinner sig i ett slutskede. Ett föreläggande bör emellertid också kunna tillgripas när en fråga som kan avgöras särskilt, t.ex. genom deldom, behöver drivas fram till avgörande. Att i lagtexten sätta någon särskild beteckning på föreläggandet är emellertid enligt min mening obehövligt.

När det gäller preklusionens omfattning är det slutligen angeläget att understryka att endast nya grunder och nya bevis – men däremot inte nya yrkanden – berörs. Som utredningen påpekar ger redan bestämmelsen i 13 kap. 3 § RB ett tillfredsställande utrymme för att avvisa nya yrkanden från käranden. När det gäller genkärsmål och regresstalan föreslår utredningen också vissa skärpningar i fråga om tidpunkten för väckandet. Dessa frågor bör dock inte tas upp i detta sammanhang utan bör anstå till dess en mer allmän reform av tingsrättsförfarandet kan genomföras.

2.5 Avvisning av ofullständiga stämningsansökningar och fullföljdsinlagor

Mitt förslag: En stämningsansökan i ett tvistemål eller ett mål om enskilt åtal skall avvisas av tingsrätten, om ansökningen trots föreläggande om komplettering innehåller sådana ofullständigheter att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för rättegång. Motsvarande regler skall gälla i fråga om ofullständiga fullföljdsinlagor i överrätterna.

Utredningens förslag: Föreläggande om komplettering av en ofullständig stämningsansökan skall få ske om bristen är av så allvarlig art att ansökningen inte kan läggas till grund för rättegång. Följer käranden inte ett sådant föreläggande, skall ansökningen avvisas (SOU 1982: 26 s. 473). Motsvarande skall gälla i fråga om ofullständiga fullföljdsinlagor i överrätterna (Ds Ju 1983: 1 s. 28). Om det är uppenbart att ett föreläggande inte kommer att följas, får avvisning – både i tingsrätter och överrätter – ske utan att något föreläggande utfärdas.

Remissinstanserna: Förslaget i fråga om tingsrättsprocessen tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. Från några håll ifrågasätts dock om det inte finns tillräckliga möjligheter till avvisning redan enligt gällande rätt (remissammanställningen s. 762). När det gäller överrättsprocessen har förslaget fått ett mer negativt mottagande. Bl.a. ifrågasätts från flera håll om förslaget medför att avvisningspåföljden kan tillgripas oftare än f.n. (remissammanställningen s. 11). Förslaget om avvisning utan föregående föreläggande kritiserar av många med hänvisning till rättssäkerhetsaspekter och bristande praktiskt behov av en sådan regel.

Skäl för mitt förslag: Det är väsentligt för effektiviteten i rättegångsförandet att man på ett så tidigt stadium av rättegången som möjligt får klarlagt vad målet gäller. Det är mot den bakgrunden bestämmelserna i 42 kap. 2 § RB om stämningsansökningens innehåll i tvistemål skall ses. Käranden skall enligt dessa regler lämna uppgift om bl.a. sina yrkanden i målet och om de omständigheter som han grundar sin talan på. Avsikten med reglerna kan generellt sett sägas vara att ansökningen skall vara så fullständig att svaranden med ledning av den kan uppfylla sin skyldighet att avge svaromål enligt 7 §. Den måste vidare i princip vara så utformad att rätten kan pröva om rättegångshinder föreligger bl.a. enligt reglerna om lis pendens och res judicata.

Det finns också andra uppgifter som måste komma fram redan i rättegångens inledningsskede. Det gäller t.ex. uppgifter om motparten (33 kap. 1 §).

Om ansökningen inte uppfyller de nu nämnda kraven kan käranden enligt 42 kap. 3 § föreläggas att avhjälpa bristen. Följs inte ett komplette-

ringsföreläggande, har rätten möjlighet att avvisa ansökningen. Denna möjlighet är emellertid inskränkt till sådana fall då bristen är av mer väsentlig art. Avvisning skall sålunda ske när ansökningen inte innehåller något bestämt yrkande eller när grunderna inte är tydligt angivna eller när det annars föreligger en så väsentlig brist att ansökningen är otjänlig som grund för rättegång.

I mål om enskilt åtal gäller enligt 47 kap. 2–4 §§ motsvarande regler som dem jag nu har redogjort för i fråga om tvistemål.

Utredningen konstaterar att avvisningsmöjligheten inte utnyttjas tillräckligt ofta utan att stämning ibland utfärdas trots att stämningsansökningen är behäftad med väsentliga brister. Utredningen vill råda bot på detta med en regel som innebär att ett formligt föreläggande med avvisningspåföljd skall utfärdas i de fall där bristen är väsentlig. I fråga om förutsättningarna för avvisning vill utredningen ersätta den nuvarande avvisningsregeln med en ny bestämmelse innehållande ett enda rekvisit. Enligt förslaget skall sålunda avvisning ske om ansökningen är "så ofullständig att den inte kan läggas till grund för rättegång". Genom denna formulering anser utredningen att domstolarna får underlag för en hårdare attityd gentemot ofullständiga ansökningar.

Förslaget har i stort sett mottagits positivt under remissbehandlingen. Från några håll har ifrågasatts om inte redan gällande regler ger tillräckliga möjligheter till avvisning.

Att rättegången vid en domstol inleds med ett såvitt möjligt fullständigt material är angeläget inte bara i tingsrättsprocessen. Det är lika viktigt i överrätterna. Därför ställer RB höga krav inte bara på stämningsansökningar utan även på innehållet i vade-, revisions- och besvärslinlagor (50 kap. 4 §, 51 kap. 4 §, 52 kap. 3 §, 55 kap. 4 § och 56 kap. 4 §). I fråga om möjligheterna till kompletteringsföreläggande och till avvisning av ofullständiga fullföljdsinlagor finns regler som i sak motsvarar dem som gäller för stämningsansökningar.

I sitt andra delbetänkande föreslår utredningen för överrättsprocessens del en regel som motsvarar den nu behandlade när det gäller rättegången i tingsrätt. Regeln innebär att ett formligt kompletteringsföreläggande med avvisningspåföljd skall utfärdas när det gäller inlagor som har så allvarliga brister att de inte kan läggas till grund för rättegång vid domstolen, och att avvisning skall ske, så snart ett sådant föreläggande inte följs.

Remissutfallet i denna del är mer negativt än när det gäller motsvarande förslag i det första delbetänkandet. Från hovrättshåll framförs att problemen med ofullständiga inlagor inte får överbetonas. Flera remissinstanser ifrågasätter om den föreslagna lagregeln verkligen medför att avvisningspåföljden kan tillgripas oftare än nu. Sålunda anför t.ex. HD att det i och för sig kan finnas skäl att använda avvisningspåföljden i ökad utsträckning, men att detta kräver en uppmjukning av rekvisiten för avvisning, något som HD inte anser att utredningens förslag innebär. Det framhålls

vidare från flera håll att man inte får ställa för höga krav på parter som processar utan rättsbildade ombud. Den enskilde klaganden skall inte råka ut för rättsförluster bara på grund av bristande förmåga att uttrycka sig i skrift eller att förstå rättens förelägganden. Flertalet remissinstanser tillstyrker dock förslaget eller lämnar det utan erinran.

Utredningen föreslår också – både i fråga om stämningsansökningar och fullföljdsinlagor – att kompletteringsföreläggande bör få underlåtas, om det är uppenbart att ett sådant föreläggande inte kommer att följas. Detta förslag har fått ett blandat mottagande. Flera remissinstanser anför betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt. Många ifrågasätter det praktiska behovet av den föreslagna regeln. Förslaget tillstyrks dock eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

För egen del får jag anföra följande i fråga om möjligheterna till komplettering och avvísning av ofullständiga stämningsansökningar och fullföljdsinlagor.

Det är viktigt för rättegångsförfarandets effektivitet att den som anhälggör ett mål vid en domstol snarast lämnar alla uppgifter som behövs. Är ansökningshandlingen – antingen det nu gäller en stämningsansökan eller en fullföljdsinlaga – bristfällig, måste det finnas medel att få den kompletterad. Det sätt som redan nu står till buds är att – skriftligen eller muntligen – förelägga den som gett in handlingen att komplettera uppgifterna i de hänseenden som behövs. Den möjligheten bör finnas kvar.

När det gäller frågan vilka sanktioner som bör kunna tillgripas, om ett föreläggande inte uppfylls, råder det enighet om att en så ingripande påföljd som avvísning bör få användas bara vid allvarligare brister i inlagan. Samtidigt tycks de allra flesta anse att nuvarande praxis, där domstolarna inte sällan godtar även mycket bristfälliga stämningsansökningar och fullföljdsinlagor, är otillfredsställande. Jag delar den uppfattningen. Det är då inte bara effektiviteten i rättegångsförfarandet jag tänker på utan också hänsynen till svaranden. För att denne inte skall åsamkas onödiga kostnader och besvär bör, som jag tidigare nämnt, det material som presteras av käranden resp. klaganden vara så fullständigt att det är möjligt att på grundval därav avge svaromål. Om oklarheter i ansöknings- eller fullföljdsinlagan godtas i förlitan på att de skall kunna undanröjas senare, t.ex. vid en förhandling, är risken stor för att förhandlingen måste ställas in därför att motparten behöver uppskov eller för att det visar sig att all bevisning inte finns tillgänglig.

Samtidigt är det klart att ingen skall behöva drabbas av rättsförluster enbart därför att han inte förmår uttrycka sig på ett juridiskt korrekt sätt eller inte förstår domstolens föreläggande. Att sådant inträffar kan emellertid motverkas på olika sätt. Domstolen bör sålunda bemöda sig att utforma föreläggandena på ett enkelt och begripligt sätt. Särskilt viktigt är detta om den som skall föreläggas inte biträds av någon rättsbildad person. Föranleder föreläggandet ett svar som inte undanröjer alla ofullständigheter, bör

domstolen – givetvis inom ramen för vad som är tillåtet enligt reglerna om materiell processledning – i många fall kunna göra ytterligare kompletteringar per telefon.

Vissa ofullständigheter eller oklarheter är av den arten eller omfattningen att det inte medför någon större olägenhet att de klaras upp först på ett senare stadium av rättegången. I sådana fall är det enligt min mening inte rimligt att avvisning av ansökningen resp. fullföljdsinlagan äger rum.

Jag anser mot bakgrund av det nu sagda att huvudregeln bör vara att avvisning skall ske, om det av käranden resp. klaganden presterade materialet är så ofullständigt att en fortsatt rättegång inte *utan väsentlig olägenhet* kan föras på grundval därav. Denna förutsättning bör i princip gälla oavsett i vilket eller vilka hänseenden ofullständighet föreligger, även om det i praktiken mest torde bli fråga om de fall då yrkanden och/eller grunder behöver kompletteras. Jag är därför positiv till att de aktuella lagreglerna i RB utformas på ett mer generellt sätt än f.n., ungefär på det sätt som utredningen föreslagit. Som anförts av bl.a. högsta domstolen bör det dock framgå av lagtexten att avvisning skall tillgripas inte bara när materialet är så bristfälligt att rättegången inte *kan* föras på grundval därav, utan även när detta visserligen är i och för sig möjligt, men inte utan väsentlig olägenhet.

Självfallet bör avvisning inte få tillgripas om inte föreläggandet innefattat upplysning om risken för avvisning vid bristande uppfyllelse. Därav följer att den skriftliga formen för föreläggande alltid bör användas, när det är fråga om brister av den typ som kan föranleda avvisning. Som påpekats vid remissbehandlingen bör vidare den omständigheten att den som utfärdat föreläggandet bedömt bristerna som avvisningsgrundande inte binda domstolen, när beslut i avvisningsfrågan sedermera skall fattas. Som påföljd i föreläggandet bör därför anges att ansökningen *kan* komma att avvisas. Innehållet i föreläggandet behöver dock inte – lika litet som enligt gällande rätt – framgå av lag.

Jag förordar att reglerna i 42 kap. 4 § första stycket, 47 kap. 4 §, 50 kap. 7 § andra stycket, 51 kap. 7 § andra stycket, 52 kap. 6 § andra stycket, 55 kap. 7 § andra stycket och 56 kap. 7 § andra stycket RB ändras i enlighet med vad jag nu har anfört. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor.

Det har i praxis ansetts att möjligheten till avvisning enligt grunderna för 42 kap. 4 § första stycket står öppen inte bara i rättegångens inledningsskede utan även senare under processen, om det av någon anledning kommer att stå klart att käranden inte uppfyllt kraven i 42 kap. 2 § (NJA 1977 s. 827). Ett par remissinstanser har anfört att denna praxis borde lagfästas. Jag vill med anledning av detta anföra följande.

Det är i praktiken inte ovanligt att kärandens talan även efter rättegångens inledningsskede kommer att framstå som alltför opreciserad. Detta kan bero på att rätten av ett förhållande utfärdat stämning trots att stäm-

ningsansökningen var behäftad med allvarliga brister. Det kan också vara så att bristerna uppdagats genom svarandens påpekanden. Även kärandens eget agerande senare i processen kan göra att bristerna upptäcks. Vilka åtgärder som i en sådan situation bör få vidtas från rättens sida måste enligt min mening delvis bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Upptäcks bristerna vid ett förberedelsesammanträde, bör rätten i första hand inrikta sig på att utan något formellt föreläggande undanröja oklarheterna vid sammanträdet. En annan möjlighet att komma till rätta med bristfälligt angivna yrkanden och grunder är att ge ett s.k. preklusionsföreläggande enligt vad jag tidigare föreslagit (avsnitt 2.4).

Av vad jag nu sagt framgår att ett formligt kompletteringsföreläggande och avvisning inte alltid är den lämpliga åtgärden i de nu aktuella situationerna. Att rätten ändå har möjlighet att avvisa en talan på grund av brister i ansökningen även sedan stämning utfärdats framgår av rättspraxis. Avgränsningen av de situationer där avvisning skall få ske senare under rättegången är med hänsyn till situationernas skiftande karaktär svår att göra. Jag är därför inte nu beredd att förorda att frågan lagregleras. De fortsatta övervägandena med anledning av rättegångsutredningens arbete kan emellertid medföra att saken tas upp på nytt.

Utredningen har föreslagit att det i vissa fall skall vara möjligt för domstolarna att avvisa en ansökan eller en fullföljdsinläga på grund av ofullständighet utan att först ge den som gett in handlingen ett kompletteringsföreläggande (41 kap. 6 § andra stycket i utredningens förslag). Flera remissinstanser har invändningar från rättssäkerhetssynpunkt mot en sådan lösning, och en majoritet har ifrågasatt det praktiska behovet av en direkt avvisningsmöjlighet. Jag kan för min del hysa förståelse för invändningarna, framför allt när det gäller överrättsprocessen. I tingsrätt däremot hindrar ju ett avvisningsbeslut inte en ny ansökan, vilket medför att sökanden i de allra flesta fall inte riskerar några rättsförluster. Med hänsyn till rättssäkerhetsaspekterna och det ringa praktiska värdet av en reform i enlighet med förslaget har jag emellertid stannat för att inte nu lägga fram något förslag i denna del.

2.6 Uppenbart ogrundad talan i tingsrätt

Mitt förslag: Tingsrätterna får möjlighet att döma i tvistemål och mål om enskilt åtal utan att först utfärda stämning på svaranden. Förutsättningen är att kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller att det annars är uppenbart att käromålet är ogrundat.

Utredningens förslag: Överensstämmer i princip med mitt förslag (SOU 1982: 25 s. 65, SOU 1982: 26 s. 295).

Remissinstanserna: De flesta är positiva till grundtankarna bakom förslaget. Ett par remissinstanser förordar i stället avvisning som medel att komma till rätta med problemen. En remissinstans motsätter sig förslaget. Flera har synpunkter på den närmare utformningen av en regel. Se vidare remissammanställningen s. 551 och 769.

Skäl för mitt förslag: Det är inte ovanligt att det till tingsrätterna kommer in stämningsansökningar som uppenbarligen är av den arten att de inte kan föranleda bifall. Det kan t.ex. vara fråga om grundlösa skadeståndskrav eller obefogade enskilda åtal. I många av dessa fall är yrkanden och grunder – trots föreläggande om komplettering – så oklart angivna att ansökningen kan avvisas enligt de regler som finns därom. Sistnämnda fall har jag behandlat i det föregående (avsnitt 2.5).

Situationen kan emellertid också vara den att det finns ett eller flera bestämda yrkanden och att grunderna visserligen är ohållbara men dock tydligt angivna. Sådana stämningsansökningar kan inte avvisas och har länge vållat domstolarna problem när det gäller hanteringen. Målet måste i dessa fall tas upp till saklig prövning. Handläggningen blir ofta tidsödande och föranleder ett arbete som inte står i rimligt förhållande till målets vikt. Vidare kan motparten vållas betydande olägenheter och kostnader.

De hittillsvarande försöken från domstolarnas sida att komma till rätta med de nu nämnda svårigheterna har främst gått ut på att på något sätt konstatera att kändens psykiska tillstånd är sådant att han inte är behörig att själv föra en talan inför domstolen. Den metoden har dock sina begränsningar, framför allt med hänsyn till svårigheterna att få fram medicinskt underlag för bedömningen.

Utredningen föreslår en helt annan lösning för att åtminstone delvis komma till rätta med de problem som finns, nämligen att domstolarna skall kunna avgöra de nu aktuella målen i sak på ett mycket enkelt sätt, utan att ens kommunicera stämningsansökningen med svaranden.

Remissinstanserna har i allmänhet varit positiva till grundtankarna bakom utredningens förslag. Ett par remissinstanser har dock förordat att rätten i stället får möjlighet till avvisning i de aktuella fallen. Härtill kommer att flera remissinstanser haft synpunkter på tillämpningsområdet för den föreslagna regeln. Endast en remissinstans – TCO – har ställt sig direkt avvisande till en reglering i enlighet med grundtankarna i förslaget.

För egen del vill jag på nytt understryka att ansökningar av det slag det här är fråga om bereder tingsrätterna ett inte obetydligt arbete. Det är mot den bakgrunden angeläget att försöka finna vägar att hantera ansökningarna på ett sådant sätt att onödigt mycket resurser inte behöver tas i anspråk. Samtidigt måste naturligtvis den enskilde kändens rättssäkerhet tillgodoses i tillbörlig mån.

Jag håller med utredningen om att en ökad användning av institutet avvisning på grund av bristande processbehörighet inte är en framkomlig

väg. Inte heller i övrigt är avvísning enligt min mening ett lämpligt medel i dessa sammanhang. Det rör sig ju om fall där kändanden formellt sett uppfyllt RB:s föreskrifter om vad en ansökan skall innehålla. Vad som brister är den rättsliga hållbarheten i de anspråk som ställs. Rimligen är då den rätta handlägningsformen sakprövning. I de nu avsedda fallen är denna prövning juridiskt sett mycket enkel. Vad man bör se till är att rätten får medel att utföra prövningen på ett så enkelt sätt som möjligt. Jag ställer mig mot denna bakgrund positiv till en lösning enligt den linje som utredningen har föreslagit.

När det gäller rättssäkerhetsaspekterna på den föreslagna lösningen vill jag särskilt framhålla att svarandens rättssäkerhet knappast kan försämrats av att han inte får del av kändandens framställning, när domen ändå kommer att gå i hans favör. Som utredningen framhållit kan man i dessa sammanhang i praktiken bortse från den eventualiteten att svaranden vill medge käromålet. Och vad kändanden beträffar bör det ligga även i hans intresse att målet avgörs så enkelt och snabbt som möjligt. Han löper ju därigenom också mindre risk att drabbas av ansvar för motpartens rättegångskostnader.

För att kändandens rättssäkerhet inte skall bli försämrad genom en möjlighet att avgöra mål utan kommunikation med svaranden krävs naturligtvis att man avgränsar området för sådana avgöranden på ett rimligt sätt. I avvaktan på en mer allmän reform av RB:s förfaranderegler torde det vara lämpligt att utgå från gällande regler i 44 kap. 8 § angående de fall i vilka ett käromål skall kunna ogillas trots svarandens utevaro vid ett sammanträde. Möjligheten att ogilla käromålet utan svarandens hörande bör alltså stå öppen dels när kändandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet och dels när det annars är uppenbart att käromålet är ogrundat. Att rätten vid sin prövning av om nu nämnda rekvisit är uppfyllda får bortse från sådana påståenden i kändandens framställning som strider mot vad som är allmänt veterligt torde inte behöva utsägas direkt i lagtexten.

Ett särskilt problem – som uppmärksammats av några remissinstanser – är i vad mån rätten i de berörda målen skall utöva s.k. materiell processledning gentemot kändanden. Frågan gäller närmare bestämt i vad mån rätten skall verka för att kändanden kompletterar sin ansökan med andra yrkanden eller grunder som kanske har större utsikt till framgång i processen. Utredningen har som en förutsättning för att rätten skall få döma utan att utfärda stämning föreslagit att den bristande rättsliga hållbarheten i kändandens framställning är av sådan art att en materiell processledning från rättens sida – inom de ramar som gäller därom – inte kan föranleda någon ändring därvidlag. Flera remissinstanser har funnit denna regel oklar. Man har bl.a. frågat sig om rätten innan kändandens talan kan ogillas alltid måste ta kontakt med kändanden och försöka få honom att komma med andra yrkanden eller grunder.

Jag vill för min del inte utesluta att det kan finnas situationer där rätten

utan att komma i konflikt med de principer som bör gälla för processledningen kan ta kontakt med kâranden och få till stånd en korrigeriug av juridiskt ohållbara yrkanden eller grunder. Jag skulle dock tro att detta intråffar betydligt oftare i de fall där det är oklart vad kâranden menar och där alltså avvisningspåföljd i stället blir aktuell. I de nu avsedda fallen – där det alltså redan genom vad som sägs i ansökningen står klart vad kâranden vill och vilken grund han har för det – har jag däremot svårt att föreställa mig att denna situation kan uppkomma annat än undantagsvis.

Domarens processledningsbefogenheter ökar emellertid i ett senare skede av rättegången, t.ex. vid ett förberedelsesammanträde. Detta innebär att domaren när han i inledningsskedet granskar stämningssansökningen för att utröna om dom kan meddelas utan föregående stämning måste fundera på vad som kan tänkas hända senare i processen. Finner han därvid att de juridiska bristerna i ansökningen är av sådan karaktär att de erfarenhetsmässigt kommer att kunna rättas till senare under processen genom rättens materiella processledning, bör stämning utfärdas.

Frågan är då om – som utredningen har föreslagit – en erinran om rättens skyldighet att i de aktuella sammanhangen utöva materiell processledning bör tas in i lagtexten. Enligt min uppfattning bör emellertid omfattningen av rättens materiella processledning i dessa mål principiellt inte skilja sig från vad som gäller i andra mål. Det är enligt min mening därför obehövtigt med ett särskilt påpekande om rättens skyldigheter i just dessa fall. En sådan särregel kan också – som remissbehandlingen visar – leda till missförstånd. Jag förordar därför att någon hänvisning till reglerna om materiell processledning inte görs i lagtexten.

Som utredningen framhåller bör rätten kunna underlåta att utfärda stämning endast när *hela* käromålet är av sådan beskaffenhet att det inte kan föranleda bifall. Att rätten skall kunna meddela dom utan att höra svaren är ju dikterat dels av processekonomiska skäl och dels av hänsyn till motparten. Inget av dessa skäl framträder med särskild styrka, om käromålet endast delvis är av sådan beskaffenhet att det faller in under rekvisiten. Hårtill kommer att man undviker en hel del praktiska svårigheter. Rätten slipper sålunda i ett inledningsskede fundera på om t.ex. ett rânteyrkande är delvis uppenbart ogrundat, om ansökningen i övrigt ändå skall föranleda att stämning utfärdas.

Det har under remissbehandlingen från något håll uttryckts oro för att det kan bli betungande för rätten att granska alla inkommande ansökningar för att konstatera om förutsättningar för dom utan föregående stämning föreligger. Jag vill med anledning härav erinra om att rätten under alla omständigheter är skyldig att granska ansökningarna för att kontrollera om de uppfyller de krav på ansökningens innehåll som ställs upp i 42 kap. 2 § och 47 kap. 2 § RB. Den granskning som rätten härutöver behöver göra för att kontrollera om det finns skäl att tillämpa regeln om omedelbar dom torde inte medföra något väsentligt merarbete. Särskilt gäller detta om man

– som jag vill förordna – i varje fall tills vidare håller de fall där talan väcks i den summariska processen utanför tillämpningsområdet. För att undvika att en regel om meddelande av dom utan föregående stämning kan komma att innebära ett väsentligt nytt arbetsmoment i domstolsarbetet, bör regeln vidare utformas som fakultativ. Den bör alltså ha det innehåll att rätten får meddela dom utan att stämning dessförinnan utfärdas, om de angivna förutsättningarna föreligger.

Jag förordar i enlighet med det anförda att i 42 kap. 5 § och 47 kap. 5 § RB intas regler som gör det möjligt för rätten att underlåta att utfärda stämning och i stället omedelbart ogilla käromålet genom dom, om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det är uppenbart att käromålet är ogrundat.

Ändring bör även göras i 42 kap. 18 § och 47 kap. 21 § RB för att det skall bli formellt möjligt att under förberedelsen meddela domar enligt det nu sagda.

2.7 Uppenbart ogrundad vadetalan

Mitt förslag: Om det är uppenbart att en vadetalan i tvistemål eller brottmål är ogrundad, får hovrätten möjlighet att omedelbart fastställa tingsrättens dom utan att dessförinnan kommunicera vadeinlagan med motparten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (Ds Ju 1983: 1 s. 37).

Remissinstanserna: De allra flesta tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Från ett par håll ifrågasätts det praktiska behovet av en reform. En remissinstans avstyrker förslaget, dock endast om motsvarande förslag rörande tingsrätterna genomförs. Se vidare remissammanställningen s. 25.

Skäl för mitt förslag: Det inträffar inte så sällan att till överrätterna kommer in fullföljdsinlagor, som visserligen innehåller bestämda yrkanden och grunder, men i fråga om vilka man genast kan konstatera att någon utsikt till ändring av den lägre rättens avgörande inte finns. Att en part överklagar på ett sådant sätt kan ha olika orsaker. Det kan t.ex. vara okunnighet om de rättsliga förutsättningarna för ändring eller en önskan att fördröja verkställigheten av den lägre rättens avgörande.

På samma sätt som när det gäller uppenbart ogrundade stämningsansökningar i tingsrätterna – ett problem som jag behandlat i avsnitt 2.6 – är det väsentligt att överrätterna har möjlighet att avgöra denna typ av mål på ett enkelt sätt. Så är också fallet när det gäller besvärsmål i hovrätten, där tingsrättens beslut kan fastställas utan att besvärslagan kommuniceras

med motparten. För högsta domstolens del gäller att prövningstillstånd kan avslås utan att fullföljdsinlagan dessförinnan översänds till motparten.

För vademålens del – här bortses då från småmålen – är situationen f.n. en annan. I sådana mål är hovrätten skyldig att sända klagandens inlägga till vadesvaranden för genmäle även om det är uppenbart att vadetalan inte kan bifallas. Efter denna kommunikationsomgång finns för tvistemålens del möjlighet att träffa ett avgörande på handlingarna. För brottmålen del kommer jag i det följande (avsnitt 2.8) att föreslå att en motsvarande möjlighet införs. Det kvarstår emellertid att vadeinlagan måste kommuniceras med motparten trots att detta objektivt sett är helt överflödigt.

För att hovrätterna skall kunna underlätta denna onödiga skriftväxling föreslår utredningen en regel, enligt vilken hovrätterna i vademål – såväl tvistemål som brottmål – får fastställa tingsrättens dom utan att först kommunicera vadeinlagan med svaranden, under förutsättning att vadetalan är uppenbart ogrundad. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser, även om några ifrågasatt om det i praktiken kan bli särskilt vanligt att hovrätten redan på ett så tidigt stadium av processen som det här blir fråga om vågar konstatera att en vadetalan är uppenbart ogrundad. En remissinstans, TCO, avstyrker förslaget, dock endast om man genomför den reform i fråga om uppenbart ogrundade stämningsansökningar som jag tidigare tagit upp (avsnitt 2.6).

För egen del vill jag på nytt understryka det angelägna i att domstolarna inte skall behöva vidta åtgärder som objektivt sett inte fyller någon funktion. Jag har tidigare föreslagit att tingsrätterna i helt klara fall skall få meddela dom utan att översända stämningsansökningen till svaranden. Att låta hovrätterna i vademål få motsvarande möjlighet – ett handläggnings-sätt som redan förekommer i besvärsmål – framstår som naturligt.

Den nu aktuella reformens samband med tingsrätternas möjligheter att avgöra uppenbart ogrundade ansökningar utan att höra svaranden framstår som särskilt tydlig, om man tänker sig det fallet att tingsrätten ogillar ett käromål utan att först höra svaranden och käranden därefter överklagar. Hovrätten skulle då – om den inte hade möjlighet att avstå från kommunikation med vadesvaranden – tvingas sända ut vadeinlagan för genmäle. Reformen för tingsrättsprocessens del skulle därigenom förlora mycket av sitt syfte.

I fråga om verkningarna i rättssäkerhetshänseende av en reform i den antydda riktningen kan man anlägga ungefär samma synpunkter som jag redovisat i avsnitt 2.6. För vadesvarandens del uppkommer givetvis inga risker i rättssäkerhetshänseende, eftersom hovrättens dom inte kommer att bli mer oförmånlig för honom än tingsrättens. Vadekärandens rättssäkerhet påverkas knappast heller. Man kan utgå från att en kommunikation med vadesvaranden endast resulterar i ett bestridande av ändringsyrkandet och ett ökat rättegångskostnadsansvar för vadekäranden.

Liksom utredningen och en stor majoritet av remissinstanserna anser jag

alltså att en möjlighet att avgöra vademål i sak utan kommunikation med vadesvaranden bör öppnas för de fall där vadetalan uppenbart är ogrundad. Som utredningen föreslagit bör möjligheten avse såväl tvistemål som brottmål, även om utrymmet för omedelbart avgörande torde bli störst i de dispositiva tvistemålen. När det gäller indispositiva tvistemål och brottmål torde rättens utredningsansvar kräva särskild försiktighet i fråga om utnyttjande av möjligheten.

Som utredningen framhållit bör kommunikation inte få underlåtas om bristerna i vadeinlagen är av sådan art att det ligger inom ramen för rättens materiella processledning att avhjälpa dem. I fråga om sådan processledning får jag hänvisa till vad jag tidigare sagt i den frågan när det gäller tingsrättsprocessen (avsnitt 2.6).

Reglerna i 50 kap. 8 § och 51 kap. 8 § RB bör ändras i enlighet med det anförda. Enligt min mening bör man därvid anknyta till den konstruktion som jag föreslår i fråga om motsvarande situation i tingsrättsprocessen (42 kap. 5 § och 47 kap. 5 §). Man bör sålunda ange att, om en vadetalan uppenbart är ogrundad, vademålet får avgöras direkt genom dom utan att vadeinlagen dessförinnan kommuniceras med motparten. Jag återkommer i specialmotiveringen till 50 kap. 8 § till vissa tillämpningsfrågor.

Att dom i de avsedda fallen får meddelas utan huvudförhandling följer för tvistemålens del redan nu av 50 kap. 21 § RB. Den ändring i 51 kap. 21 § RB som jag kommer att föreslå i det följande (avsnitt 2.8) medför att även brottmål, vari vadetalan är uppenbart ogrundad, får avgöras på handlingarna.

2.8 Avgörande av mål på handlingarna i överrätt

Mitt förslag: Möjligheterna för överrätterna att avgöra mål på handlingarna utvidgas. Ett *tvistemål* får avgöras utan huvudförhandling, om båda parterna begär det eller de är uppenbart att huvudförhandling inte behövs. För *brottmålen* del införs möjlighet att avstå från huvudförhandling, om det är uppenbart att den fullföljda talan är ogrundad eller det endast finns anledning att döma till villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (Ds Ju 1983: 1 s. 45–67).

Remissinstanserna: De allra flesta tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans anser att förslaget berör de grundläggande processförutsättningarna och därför inte bör tas upp i samband med en mer begränsad reform av överrättsprocessen. Ett par remissinstanser anser att man bör gå längre än vad utredningen har föreslagit (remissammanställningen s. 31–40).

Skäl för mitt förslag: I sitt delbetänkande om tingsrättsprocessen har utredningen föreslagit ökade möjligheter för tingsrätterna att avgöra såväl tvistemål som brottmål på handlingarna. Förslaget övervägs f.n. i justitiedepartementet och kommer att tas upp senare.

När det gäller hovrätternas möjlighet att avgöra mål på handlingarna finns bestämmelser i 50 kap. 21 § såvitt gäller tvistemål och i 51 kap. 21 § i fråga om brottmål. För högsta domstolens del finns gemensamma bestämmelser för tvistemål och brottmål i 55 kap. 12 §.

Förutsättningarna för att avgöra mål som fullföljts till hovrätt på handlingarna är olika utformade för tvistemål och brottmål. Vissa gemensamma drag finns dock. Generellt krävs att målet kan anses tillfredsställande utrett utan huvudförhandling. Huvudförhandling behövs inte heller för en prövning som inte avser själva saken, t.ex. då målet avskrivs efter återkallelse, då förlikning stadfästs eller då talan avvisas p.g.a. rättegångshinder. Ett tvistemål får också – vare sig målet är dispositivt eller indispositivt – avgöras på handlingarna när vadetalan har medgivits eller när hovrätten finner att vadetalan är uppenbart ogrundad eller när det bara är fråga om rättstillämpningen. Beträffande dessa fall föreslår utredningen ingen ändring.

Tvistemål i hovrätt

Utöver vad som nyss har sagts kan *dispositiva tvistemål* enligt 50 kap. 21 § RB avgöras på handlingarna när båda parter begär det och hovrätten finner det uppenbart att huvudförhandling inte behövs (tredje stycket). Sådana tvistemål kan också avgöras på handlingarna när tvisteföremålet kan uppskattas i pengar och värdet inte överstiger basbeloppet. Som ytterligare förutsättning gäller då att inte båda parter begär huvudförhandling (andra stycket). Mål i vilka tvisteföremålets värde i tingsrätt inte överstiger ett halvt basbelopp handläggs dock enligt småmålslagen, vilket för hovrättens del innebär att de redan nu i de flesta fall kan avgöras på handlingarna.

Utredningen anser att rätten och parterna bör få ett större inflytande än nu på valet av handläggningsform. I de nyss nämnda fallen bör hovrätten vara skyldig att hålla huvudförhandling endast om det finns sakliga skäl för en sådan handläggningsform. Utredningen föreslår därför en regel om att hovrätten alltid skall få avgöra ett mål utan huvudförhandling, om det är uppenbart att en sådan förhandling är obehövlig. Detta gäller oavsett parternas inställning.

Om båda parterna begär att ett dispositivt tvistemål skall avgöras på handlingarna, kan hovrätten som tidigare nämnts gå med på detta endast om den finner att huvudförhandling är uppenbart obehövlig. Utredningen föreslår att man stärker parternas inflytande över valet av handläggningsform i den situationen genom att slopa kravet på att hovrätten skall anse att huvudförhandling är uppenbart obehövlig. Förslaget innebär att hovrätten

får gå emot parternas önskan bara om det från utredningssynpunkt är olämpligt att avgöra målet utan att hålla huvudförhandling. Liksom f.n. bör hovrätten alltid ha rätt att hålla en huvudförhandling, om hovrätten anser det nödvändigt för att kunna döma i målet.

De *indispositiva tvistemålen* kan i dag – bortsett från fall då vadetalan har medgivits eller är uppenbart ogrundad – avgöras på handlingarna endast om målet uteslutande rör rättstillämpningen och dessutom båda parterna begär ett avgörande på handlingarna.

Utredningen anser att även i fråga om denna målkategori bör avgörande för valet av handläggningsform vara vilken handläggning som behövs för att målet skall bli tillfredsställande utrett. Endast om utredningsskäl kräver att ett indispositivt mål avgörs efter huvudförhandling bör hovrätten vara hindrad att avgöra målet på handlingarna. Vidare anser utredningen att parterna bör få ett ökat inflytande på valet av handläggningsform. Utredningen föreslår därför att de *indispositiva tvistemålen* följer samma regler som de *dispositiva* såvitt rör frågan om i vilka fall avgörande på handlingarna kan äga rum.

Utredningens förslag när det gäller förutsättningarna för att avgöra tvistemål på handlingarna har godtagits av nästan alla remissinstanserna. Endast en instans avstyrker förslaget och anser att frågan berör grundläggande processförutsättningar av principiell art och därför inte bör tas upp i samband med en begränsad reform. Samma instans anser också att – om förslaget ändå genomförs – reglerna bör utformas lika för brottmål och tvistemål så att huvudförhandling alltid skall hållas om någon av parterna begär det och det inte är uppenbart obehövligt. En annan instans anser att man bör gå längre än vad utredningen har föreslagit och införa möjlighet för hovrätterna att avgöra mål efter ett blandat muntligt och skriftligt förfarande.

Som utredningen har anmärkt är avvägningen mellan muntlig och skriftlig process delvis en fråga om processekonomi. Jag anser det angeläget att man tar till vara alla möjligheter som erbjuds att låta överrätterna avgöra mål på handlingarna i den utsträckning det kan ske utan att rättssäkerheten eftersätts eller utredningens kommande förslag till utformning av överrättsprocessen föregrips.

Enligt gällande rätt är huvudprincipen för tvistemålen att de skall avgöras efter huvudförhandling. Av processekonomiska skäl har man redan i de nuvarande reglerna gjort åtskilliga undantag från den principen. Som jag ser det innebär utredningens förslag inte någon principiell nyhet utan endast att man nu går vidare på den inslagna vägen. I likhet med flertalet remissinstanser anser jag att utredningens förslag när det gäller tvistemålen är väl underbyggda och att de bör genomföras nu. Däremot skulle det enligt min mening föra för långt att i samband med den begränsade reform som jag nu förordar ta upp frågan om ett blandat muntligt och skriftligt förfarande i överrätterna efter mönster från förvaltningsprocessen.

En utvidgning av möjligheterna för hovrätterna att avgöra tvistemål på handlingarna skulle för familjemålen del medföra att nämndemän kom att medverka i mindre utsträckning än f.n., eftersom nämndemän enligt gällande regler kan delta endast vid huvudförhandling. Jag förordar – liksom utredningen – att möjlighet till nämndemannamedverkan i familjemål i hovrätt öppnas även vid avgörande av mål på handlingarna. Reglerna i 15 kap. 30 a § giftermålsbalken bör ändras i enlighet härmed.

Brottmål i hovrätt

Enligt 51 kap. 21 § RB får hovrätten avgöra *brottmål* utan huvudförhandling, om åklagaren för talan endast till den tilltalades förmån eller åklagaren biträder den tilltalades talan (första stycket). Hovrätten får även avgöra ett mål på handlingarna, om den tilltalade har frikänts i underrätten och det inte förekommer anledning att döma till annan påföljd än böter. Med att en tilltalad har frikänts jämsätts att han fått påföljdseftergift eller befunnits på grund av själslig abnormitet vara fri från påföljd. Vidare kan huvudförhandling underlåtas, om den tilltalade i tingsrätten dömts till böter och det inte förekommer anledning att döma honom till någon annan påföljd. Med böter jämsätts vite och förverkande. Om talan förs även om annat än ansvar, krävs för ett avgörande på handlingarna att talan i den delen enligt 50 kap. 21 § får prövas utan huvudförhandling.

För brottmålen del finns inte någon direkt motsvarighet till den i 50 kap. 21 § första stycket upptagna möjligheten att avgöra mål på handlingarna, om hovrätten finner uppenbart att vadetalan är ogrundad.

Utredningen anser att avgörande för frågan om huvudförhandling skall hållas eller ej bör för brottmålen del, på samma sätt som för tvistemålen, vara om det finns sakliga skäl för en sådan förhandling. Enligt utredningen kan en muntlig förhandling vara värdefull både med hänsyn till utredningen om brottet och för bedömningen i påföljdsfrågan. Den kriminalpolitiska effekten av att den tilltalade tvingas inställa sig inför hovrätten torde däremot vara mindre än när det gäller inställelse inför tingsrätten.

Enligt utredningen bör huvudregeln för brottmål alltså vara att målet skall avgöras efter huvudförhandling. Men liksom när det gäller tvistemål bör vissa ytterligare avsteg från huvudregeln kunna göras.

Utredningen föreslår att hovrätternas möjligheter att avgöra mål på handlingarna vidgas genom att man dels "höjer taket" i fråga om påföljden, dels tar fasta på den påföljd som är aktuell i hovrätten i stället för att som nu låta tingsrättens val av påföljd vara avgörande.

Ett mål bör sålunda få avgöras på handlingarna även i de fall det står klart att påföljden skall bli villkorlig dom. Med böter och villkorlig dom bör enligt utredningen jämsättas dels s.k. konsumtionsdomar enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken, såvida det inte är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet, dels vite och förverkande.

Vidare föreslår utredningen att det även för brottmålen del införs en

möjlighet att avgöra mål på handlingarna i de fall vadetalan är uppenbart ogrundad.

När det gäller parternas inflytande på handlägningsformen anser utredningen att en part i princip alltid skall ha rätt till huvudförhandling även i hovrätt, om en sådan inte är uppenbart obehövlig. Även en parts önskan om att få ett avgörande på handlingarna bör respekteras, om inte motparten motsätter sig det eller hovrätten finner att huvudförhandling behöver hållas av hänsyn till utredningen.

Även förslaget rörande brottmålen har godtagits av de flesta remissinstanserna. En av de instanser som avstyrker förslaget anser att behovet av vissa av de föreslagna ändringarna kan ifrågasättas. Några remissinstanser anser att man bör gå längre än vad utredningen har föreslagit och öppna möjlighet att avgöra mål på handlingarna även i de fall påföljden kan bli skyddstillsyn eller ett kortare fängelsestraff.

För egen del anser jag att utredningens förslag är väl avvägda och att processekonomiska skäl talar för att de genomförs nu.

Högsta domstolen

För att ett mål skall tas upp i högsta domstolen (HD) fordras normalt prövningstillstånd. Frågan om prövningstillstånd avgörs efter föredragning. Beviljas prövningstillstånd, skall huvudförhandling i princip hållas. Enligt 55 kap. 12 § finns det emellertid möjlighet att avgöra även revisionsmål på handlingarna. Reglerna korresponderar med vad som gäller för hovrätt i vademål. Härutöver gäller att HD får avgöra mål på handlingarna som har upptagits omedelbart av hovrätten.

Utredningens förslag under vilka förutsättningar hovrätt bör ha möjlighet att avgöra mål på handlingarna tar sikte även på rättegången i HD. Förslaget har i den delen inte mött några särskilda invändningar. Jag förordar därför att de föreslagna ändringarna i fråga om hovrättsprocessen får tillämpning även beträffande rättegången i HD.

2.9 Avgörande av mål i den tilltalades frånvaro vid huvudförhandling i överrätt m.m.

Mitt förslag: Om en enskild vadekärande i ett brottmål underlåter att *infinna sig personligen* vid en huvudförhandling i hovrätten trots att han blivit ålagd sådan inställelse, förfaller hans vadetalan, såvida inte rätten anser sig kunna döma i målet trots hans frånvaro. Möjligheten för vadekäranden att få ett tvistemål eller ett brottmål återupptaget i hovrätten, då vadetalan i målet förklarats förfallen, begränsas till de situationer då han haft laga förfall.

Motsvarande skall gälla i revisionsmål i högsta domstolen.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (Ds Ju 1983: 1 s. 68).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om att vadetalan skall förfalla när en enskild vadekärande i brottmål underlåter att följa ett föreläggande att infinna sig personligen. Ett par remissinstanser anser att motsvarande ordning bör införas i tvistemål. Det sägs också från ett par håll att hovrätten i de aktuella fallen aldrig borde vara skyldig att pröva målet materiellt. Förslaget om att möjligheten till återupptagande i tvistemål och brottmål skall begränsas till de situationer där laga förfall föreligger har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av nästan alla. Endast en remissinstans – Sveriges advokatsamfund – uttalar tveksamhet i denna del.

Skäl för mitt förslag: Om en enskild vadekärande uteblir från en huvudförhandling i hovrätten, dvs. inställer sig varken personligen eller genom ombud, förfaller hans vadetalan, vilket i praktiken innebär att hovrätten avskriver målet från vidare handläggning och att tingsrättens dom står fast. Detta gäller både tvistemål och brottmål (50 kap. 19 § första stycket och 51 kap. 19 § första stycket RB). Motsvarande gäller i revisionsmål i högsta domstolen (55 kap. 15 § RB).

Om en vadetalan har förklarats förfallen, har vadekäranden rätt att efter begäran få målet återupptaget. Denna rätt är inte villkorad på annat sätt än att begäran skall framställas inom viss tid från beslutet om att vadetalan förfallit. Om målet tagits upp på nytt och vadekäranden återigen uteblir från en förhandling, dvs. inställer sig varken personligen eller genom ombud, har han dock inte rätt att få målet återupptaget ytterligare en gång (50 kap. 20 §, 51 kap. 20 § och 55 kap. 15 § RB).

I brottmål förekommer det inte sällan att den tilltalade som vadekärande underlåter att infinna sig personligen vid en förhandling, trots att han av hovrätten ålagts sådan inställelse. I de fall där något ombud för honom inte heller inställer sig, tillämpas de regler om förfallen vadetalan jag nyss nämnt. Den praktiskt vanligaste situationen är emellertid att den tilltalade inte infinner sig men väl hans försvarare. Som regel har denne också ställning som ombud. I dessa fall är det enligt gällande regler inte möjligt för hovrätten att förklara vadetalan förfallen, trots att den omständigheten att vadekäranden inte följer ett föreläggande att infinna sig personligen normalt får tolkas som ett tecken på att han inte är villig att medverka till att processen förs framåt.

Hovrätten har i denna situation möjlighet att avgöra målet trots den tilltalades frånvaro (51 kap. 19 § sista stycket RB). Enligt ordalagen i lagtexten är denna möjlighet obegränsad. I praxis har dock en viss restriktivitet gjort sig gällande. Enligt ett uttalande i förarbetena till RB bör det när det gäller mål om mera allvarliga brott endast undantagsvis komma i

fråga att hovrätten avgör målet eller i varje fall ändrar tingsrättens dom till den tilltalades nackdel utan att denne hörts personligen i hovrätten. Ett grundläggande krav som gäller alla brottmål är naturligtvis att hovrätten kan få ett tillräckligt underlag för ett materiellt avgörande även utan den tilltalades personliga medverkan.

Anser sig hovrätten inte kunna avgöra målet i sak i den tilltalades frånvaro, är man hänvisad till att kalla den tilltalade till en ny huvudförhandling eller att låta hämta honom till rätten. Den aktuella förhandlingen måste då i allmänhet ställas in. Allt detta förorsakar givetvis kostnader och olägenheter.

Utredningen har diskuterat olika möjligheter att komma till rätta med de nu nämnda problemen och stannat för en lösning som innebär att vadetalan i brottmål skall anses förfallen inte bara när den tilltalade varken inställer sig personligen eller genom sin försvarare utan även när försvararen inställer sig och har ställning som ombud.

Det bör nämnas att den nu aktuella frågan togs upp i en motion till 1978/79 års riksmöte. Motionärerna föreslog en lösning i linje med vad utredningen nu kommit fram till (mot. 1978/79: 1757). Riksdagen avsåg dock motionen under hänvisning till utredningens arbete (se JuU 1979/80: 13).

För min del är jag inte beredd att nu, fränsett vad som följer av förslaget om vidgade möjligheter att avgöra brottmål på handlingarna, förorda en ändring i fråga om möjligheterna för hovrätt att avgöra brottmål i sak utan den tilltalades medverkan. I stället vill jag ansluta mig till utredningens förslag, som vid remissbehandlingen allmänt godtagits och som innebär att vadetalan i de aktuella situationerna förklaras förfallen. Förslaget betyder att vadekärandens bristande vilja att lojalt medverka i förfarandet får samma konsekvenser, oavsett om hans eventuella försvarare har ställning som ombud eller inte. Vadekärandens rättssäkerhet tillgodoses genom rätten till återupptagande. Jag återkommer strax till den frågan.

Ett par remissinstanser har förordat att den ordning som sålunda föreslås när det gäller enskilda vadekärande i brottmål bör gälla även i tvistemål, i varje fall i de indispositiva målen. Jag kan i och för sig hålla med om att en sådan ordning kan vara motiverad av rent systematiska skäl. Något större praktiskt behov av en utvidgning till tvistemålen torde emellertid inte föreligga, eftersom vadekäranden i ett tvistemål i de allra flesta fall torde ha ett starkt intresse av att själv agera för att få till stånd en ändring av tingsrättens dom. I den största gruppen indispositiva mål, nämligen familjemålen, finns regelmässigt ett interimistiskt beslut som tillgodoser vadesvaranden under tiden fram till lagakraftägande dom. Härtill kommer, som utredningen påpekat, att en reform för tvistemålens del i den antydda riktningen kan kräva vissa konsekvensändringar för påföljdssystemet i tingsrätt i sådana mål. Jag är mot denna bakgrund inte beredd att nu ta upp frågan om en ändring i det nu aktuella hänseendet för tvistemålens del.

Saken får övervägas på nytt vid den fortsatta översynen av överrättsprocessen.

Utredningens förslag innebär att hovrätten, om den tilltalade underlåter att infinna sig personligen men däremot företräds av ett ombud vid förhandlingen, i första hand skall undersöka om det är möjligt att avgöra målet i sak på det tillgängliga materialet och först därefter utnyttja möjligheten att förklara vadetalan förfallen. Ett par remissinstanser har ifrågasatt om man inte borde ha samma regler i denna situation som när vadekäranden uteblir helt, dvs. alltid förklara vadetalan förfallen utan någon möjlighet till materiell prövning.

Enligt min mening är det i det aktuella hänseendet en klar skillnad mellan det fallet att ingen från vadekärandens sida inställer sig och det fallet att ett ombud är närvarande. I den förra situationen vet domstolen oftast i praktiken ingenting om vadekärandens inställning, t.ex. om han över huvud taget vidhåller sina yrkanden i målet. I den senare situationen kan däremot försvararen ibland lämna alla uppgifter som behövs för att hovrätten skall få tillräckligt underlag för ett materiellt avgörande. Det är då från flera synpunkter bättre om ett sådant avgörande kommer till stånd. Bl.a. elimineras risken för en ny hovrättsprocess efter ansökan om återupptagande. Jag stöder mot den bakgrunden utredningens linje i det aktuella hänseendet.

Jag förordar att reglerna i 51 kap. 19 § första stycket RB ändras i enlighet med det sagda.

RÅ har i sitt remissvar tagit upp frågan om handläggningen när den tilltalade, efter att ha blivit dömd av tingsrätten och överklagat domen, håller sig undan på sådant sätt att han inte kan nås med ordinär delgivning och inte heller kan hämtas till hovrätten. Om denna situation uppkommer redan under tingsrättens handläggning, har rätten enligt 46 kap. 15 § andra stycket andra punkten RB möjlighet att avgöra målet i den tilltalades frånvaro. Enligt RÅ har denna regel stundom tillämpats analogt i hovrättsprocessen, men det borde nu uttryckligen fastslås att det är tillåtet även i hovrätt att i de aktuella fallen avgöra målet i vadekärandens frånvaro.

Det är naturligtvis inte tillfredsställande att en tilltalad enbart genom att hålla sig undan skall kunna förhindra att en dom vinner laga kraft. Med de ändringar i fråga om möjligheterna att förklara vadetalan förfallen som jag nyss förordat torde emellertid behovet av en lagstiftning enligt den linje RÅ förordar inte vara framträdande. I de aktuella fallen torde hovrätten regelmässigt kunna företa s.k. kungörelsedelgivning av ett föreläggande till vadekäranden att infinna sig personligen vid en huvudförhandling. Följer vadekäranden inte ett sådant föreläggande, har hovrätten möjlighet att — om de förslag som jag nyss lagt fram godtas — förklara vadetalan förfallen, oavsett om vadekäranden vid förhandlingen representeras av ett ombud eller ej. Tingsrättens dom vinner därigenom laga kraft sedan tiden för ansökan om återupptagande gått ut.

Jag går härefter in på frågan om rätten till återupptagande av målet efter det att vadetalan har förklarats förfallen. Denna rätt finns både i tvistemål och brottmål.

Utredningen har ansett det rimligt att rätten till återupptagande begränsas till sådana fall där vadekäranden haft laga förfall för sin underlåtenhet att inställa sig. Nästan alla remissinstanser har anslutit sig till denna bedömning. Endast advokatsamfundet uttrycker tveksamhet. Man ifrågasätter om inte en regel, som gör rätten till återupptagande beroende av laga förfall, är för sträng mot vadekäranden. Man anför att det finns en mångfald möjligheter till missöden eller missförstånd som kan äventyra en inställelse vid rätten, utan att därför laga förfall i formell mening kan anses föreligga.

För min del vill jag i denna fråga påpeka att det finns många situationer i en rättegång där en part måste utföra en prestation inom en viss tid vid påföljd att det annars inträder en oförmånlig rättsverkan för honom. När det gäller bl.a. frister för överklagande finns möjlighet till rättelse enligt bestämmelserna om återställande av försutten tid i 58 kap. 11 § RB. Förutsättningen för att återställande skall beviljas är att sökanden hade laga förfall för sin underlåtenhet att iaktta fristen.

Att en vadetalan förklarats förfallen innebär som tidigare nämnts att hovrätten avskriver målet och att tingsrättens dom vinner laga kraft. Om vadekäranden verkligen hade för avsikt att infinna sig men hindrades av en oförutsedd händelse, är det en situation som är snarlik den att han tänkt överklaga tingsrättens dom men hindrats att göra detta i rätt tid på grund av en omständighet som han inte kunde förutse. Enligt min mening är det ganska naturligt att behandla dessa situationer på samma sätt.

Frågan om vad som är laga förfall regleras i 32 kap. 8 § RB. Enligt detta stadgande skall laga förfall anses föreligga "då någon genom avbrott i allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han ej bort förutse eller rätten eljest finner utgöra giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad honom ålegat". Regeln lämnar som synes utrymme för ganska fria tolkningar, och det finns också en rikhaltig praxis i fråga om vad som skall anses utgöra laga förfall. De avvägningar mellan olika intressen som därvid ansetts rimliga torde kunna passa in även i de nu aktuella sammanhangen.

En begränsning av rätten till återupptagande till de situationer där laga förfall föreligger överensstämmer sålunda väl med RB:s principer för motsvarande fall. Några hinder från rättssäkerhetssynpunkt för att genomföra en sådan begränsning kan jag därför inte se. En reform torde kunna medföra en icke försumbar effektivitetsvinst för domstolarna, särskilt som antalet ansökningar om återupptagande torde komma att öka om de förslag jag nyss förordat genomförs. Som utredningen har anfört är det praktiskt mest lämpligt att frågor om rätt till återupptagande handläggs av hovrätterna själva och inte i den ordning som gäller för frågor om återställande av försutten tid.

Jag förordar alltså att reglerna i 50 kap. 20 § och 51 kap. 20 § RB ändras i enlighet med det anförda. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor.

Jag har hittills i detta avsnitt uppehållit mig endast vid hovrättsprocessen. Till följd av en hänvisning i 55 kap. 15 § RB skall emellertid reglerna om förfallen vadetalan och om rätt till återupptagande ha motsvarande tillämpning i fråga om rättegången i högsta domstolen. Utredningen har föreslagit att de nya reglerna får gälla även för högsta domstolens del. Förslaget har godtagits vid remissbehandlingen. Jag ansluter mig till utredningens bedömning i denna del. Någon lagändring behövs inte.

2.10 Formerna för förhör vid huvudförhandling med medtilltalade m.fl.

Mitt förslag: I brottmål undantas vissa personkategorier, som inte direkt intar ställning av part i rättegången, från reglerna för vittnesförhör. De skall i stället höras enligt de regler som gäller för tilltalade, dvs. utan sanningsplikt och utan ed. De skall dock ha samma rätt till ersättning som vittnen. Förslaget gäller sådana personer som åtalats för medverkan till den gärning förhöret gäller eller för en annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen. Vidare gäller förslaget den som är skäligen misstänkt för en gärning som nu har angetts. Vad som sagts om åtalade skall enligt förslaget också gälla bl.a. dem som har fått ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot eller åtalsunderlåtelse.

Utredningens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med mitt förslag (SOU 1982: 25 s. 55, SOU 1982: 26 s. 259).

Remissinstanserna: En stor majoritet tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Ett par remissinstanser menar att de aktuella personerna i stället borde höras som vittnen, dock utan ed. Ett par andra befarar negativa effekter för brottsbekämpningen och är inte beredda att tillstyrka förslaget. Se vidare remissammanställningen s. 529.

Skäl för mitt förslag: Enligt RB gäller i flera hänseenden skilda regler för förhör med ett vittne och förhör med en part. Den viktigaste skillnaden är att ett vittne i princip har skyldighet att lämna en fullständig och sanningsenlig berättelse vid påföljd av straffansvar för mened, medan detta inte gäller för parter. För tilltalade i brottmål gäller ingen sanningsplikt alls. En tilltalad kan utan risk för påföljd (bortsett från rättegångskostnadsansvar för försumlig processföring) lämna en medvetet osann berättelse eller vägra yttra sig.

Att man inte ansett sig kunna ålägga en tilltalad samma sanningsplikt som ett vittne sammanhänger med den särskilda situation som den tilltalade befinner sig i vid ett åtal mot honom själv. Hans främsta intresse får generellt sett antas vara att handla på ett sådant sätt i rättegången att utgången blir den för honom gynnsammast tänkbara. Skulle man ålägga honom en straffsanktionerad sanningsplikt i rättegången, skulle hans intresse av en gynnsam utgång i sakfrågan i många fall komma i skarp motsättning till intresset av att tala sanning för att undga menedsansvar. Det har ansetts olämpligt att låta den tilltalade hamna i denna intressekonflikt.

Om flera personer har åtalats för medverkan i samma brottslighet, handläggs åtalen mot dem i regel i en rättegång och vid en enda huvudförhandling. Samtliga tilltalade finns då med vid förhandlingen och förhörs i *egenskap av parter*, även om förhöret kommer in på en medtilltalads del i brottsligheten. Denna ordning motiveras av att det normalt är praktiskt sett omöjligt att vid åtal mot flera för medverkan i samma brottslighet helt skilja ut vissa delar som berör endast en viss tilltalad, utan att en intressekonflikt av det tidigare berörda slaget uppkommer för den förhörde.

Det händer emellertid inte så sällan att förhören av dem som är misstänkta för delaktighet i samma brottslighet kommer att äga rum vid skilda tillfällen. Detta kan bero på att huvudförhandling inte kan genomföras i fråga om alla tilltalade på en gång, t.ex. därför att någon av dem genomgår rättspsykiatrisk undersökning eller inte går att få tag på. Ett annat fall är att *en rättegång i överrätt gäller endast en av de medåtalade*, medan tingsrättens dom har vunnit laga kraft mot de övriga och dessa skall höras i överrätten.

Det uppkommer i det praktiska domstolsarbetet inte sällan oklarhet om vilka regler som skall gälla vid förhör i de situationer jag nu har nämnt. Domstolarna anser sig i många fall inte kunna förhöra de medtilltalade som vittnen, i varje fall inte om vederbörandes egen del i brottsligheten ännu inte hunnit bli bedömd genom ett lagakraftvunnet avgörande. I de fall domstolarna inte anser sig kunna tillämpa vittnesreglerna, brukar man höra vederbörande "upplysningsvis", något som saknar direkt stöd i RB. Det råder därvid oklarhet om vilka regler som gäller, bl.a. i fråga om tvångsmedel, ordningen för förhöret och rätt till ersättning för inställelsen.

Det har i olika sammanhang framställts krav på att lagstiftaren löser de nu nämnda problemen. Utredningen har mot denna bakgrund tagit upp frågan och föreslår att vissa närmare uppräknade kategorier av personer, som kan antas vid ett vittnesförhör under edsansvar komma i en intressekonflikt, skall undantas från reglerna om vittnesförhör och i stället höras i stort sett enligt reglerna för tilltalade i brottmål. Det gäller sådana personer som – utan att vara parter vid den aktuella förhandlingen – åtalats för den gärning förhöret gäller eller för försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till denna eller för en annan gärning som har omedelbart

samband med den aktuella gärningen. Detsamma föreslås gälla för den som är skäligen misstänkt för en gärning av detta slag och som har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 § RB. Vad som sagts om åtalade föreslås också gälla sådana som har fått ett strafföreläggande eller ett föreläggande om ordningsbot, liksom den som har fått åtalsunderlåtelse.

Utredningen föreslår som jag nyss antytt att de nu nämnda kategorierna av personer processuellt sett skall behandlas i stort sett enligt reglerna för tilltalade. Detta innebär till att börja med att samma tvångsmedel för inställelse vid rätten (vite och hämtning) gäller som för vanliga tilltalade. Vidare undantas de aktuella personerna från möjligheten och skyldigheten att avlägga ed samt från sanningsplikt i rättegången. I ett hänseende föreslås de dock jämställda med vanliga vittnen, nämligen i fråga om rätten till ersättning för inställelsen.

Förslaget har praktiskt taget helt godtagits vid remissbehandlingen. Från ett par håll framförs dock att de medtilltalade – med hänsyn till vikten av en effektiv brottsbekämpning – borde i större utsträckning följa vittnesreglerna.

För egen del får jag anföra följande.

Behovet av en lagreglering av formerna för förhör med s.k. medtilltalade och likställda är väl känt och vitsordas också allmänt av remissinstanserna. Enligt min mening är en sådan reglering angelägen.

Liksom utredningen och nästan alla remissinstanser finner jag det rimligt att de medtilltalade – varmed jag i det följande förstår inte bara dem som åtalats i samma mål utan också bl.a. dem som på ett eller annat sätt misstänks för delaktighet – undantas från rätten och skyldigheten att avlägga vittnesed. För detta talar inte bara den intressekonflikt som de medtilltalade generellt får antas befinna sig i. Som utredningen påpekat har denna lösning också den fördelen att den tillgodoser önskemålet om processuell jämvikt mellan dem som är misstänkta för delaktighet i samma brottslighet. Om nämligen en medtilltalad hade möjlighet att avge sin berättelse under ed, får han en bevismässig fördel framför den tilltalade, som ju inte har möjlighet att förstärka bevisvärdet av sin berättelse med ed.

Önskemålet att undvika en intressekonflikt talar för att de medtilltalade även befrias från vanliga vittnens sanningsplikt. Härtill kommer att en osanktionerad sanningsplikt i dessa sammanhang torde vara praktiskt verkningslös. Jag biträder därför utredningens förslag att medtilltalade undantas från såväl edsansvar som sanningsplikt.

Jag har med det nu sagda kommit fram till att medtilltalade inte bör vara underkastade två av de viktigaste grundregler som gäller för vanliga vittnen. Detta bör – som utredningen också föreslagit – föranleda att de medtilltalade generellt undantas från vittnesreglerna i 36 kap. RB och i stället får följa de regler som gäller för tilltalade i brottmål.

I ett hänseende bör dock reglerna för vittnen gälla även medtilltalade.

Det gäller rätten till ersättning för inställelse till förhör. Den medtilltalade befinner sig i detta hänseende i samma situation som ett vittne genom att han är skyldig att infinna sig vid en rättegång som inte direkt berör honom själv som part. Det är då rimligt att han får sina kostnader för inställelsen ersatta i samma utsträckning som gäller för ett vittne.

När det gäller omfattningen av den personkrets som skall undantas från reglerna för vittnesförhör enligt det nu sagda har utredningen föreslagit en ganska detaljerad gränsdragning, som jag tidigare redogjort för. Förslaget har i denna del praktiskt taget helt godtagits vid remissbehandlingen. För min del finner jag gränsdragningen i stort sett konsekvent. Ytterligare ett par fall bör emellertid jämföras med åtalsfallen. Det gäller dels de fall där en militär befattningshavare ålagt någon disciplinstraff och dels de fall där åtal inte har väckts till följd av regler om särskild åtalsprövning.

I fråga om sambandet mellan det brott som förhöret gäller och det brott som förhörspersonen misstänks för har jag i princip ingen erinran mot den gräns utredningen föreslagit. I denna del förordar jag dock i förtydligande syfte vissa justeringar av närmast teknisk natur i förhållande till utredningens förslag.

Utredningen har tagit upp frågan om den medtilltalades eventuella försvarare bör beredas tillfälle att delta vid förhöret. Jag delar utredningens åsikt att en försvarare i vissa fall kan ha en uppgift att fylla i en sådan situation men att det skulle föra alldeles för långt att alltid kalla försvararen till förhöret. I stället bör – som utredningen säger – försvararens rätt att närvara och ställa frågor i det fall det behövs anses följa av allmänna regler om försvarares plikter. Det är naturligt att rätten och parterna – inte minst åklagaren – håller försvararen informerad om ett planerat förhör i de fall det kan antas vara påkallat att han infinner sig vid förhöret.

Jag förordar att 36 kap. 1 § RB ändras i enlighet med det sagda. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor.

2.11 Undantag från RB:s regler om vitesföreläggande i vissa fall

Mitt förslag: En domstol får avstå från att sätta ut vite i ett föreläggande, om den som skall delges föreläggandet vistas utom riket och delgivning annars inte kan ske i den främmande staten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (SOU 1982: 25 s. 52, SOU 1982: 26 s. 433).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran (remissammanställningen s. 715).

Skäl för mitt förslag: När en person som vistas utom riket skall delges ett föreläggande från en svensk domstol, får domstolen vända sig till myndigheterna i det land där den sökte vistas. I allmänhet är de utländska myndigheterna behjälpliga med sådan delgivning. Det finns emellertid undantagsfall. I bl.a. Norge, Västtyskland, Schweiz och öststaterna medverkar myndigheterna inte till delgivning av förelägganden som förenats med en ekonomisk sanktion (vite) vid bristande uppfyllelse. Eftersom de flesta förelägganden enligt RB skall förenas med vite uppstår problem. I praktiken brukar de idag lösas så att domstolen utan formligt lagstöd avstår från att sätta ut vite och låter föreläggandet delges utan någon utsatt påföljd för underlåtenhet att följa föreläggandet.

Utredningen föreslår en bestämmelse som uttryckligen ger rätten en möjlighet att i de situationer jag nu har berört underlåta att sätta ut vite. Förslaget har godtagits vid remissbehandling. Jag ansluter mig till utredningens bedömning rörande behovet och utformningen av en lagstiftning på denna punkt. Som utredningen föreslagit bör den nya regeln tas in i en ny paragraf i 33 kap. RB.

2.12 Utgångspunkten för besvärstidens beräkning i vissa fall

Mitt förslag: Fristen för att överklaga en tingsrätts beslut under rättegången skall räknas från dagen för beslutet, om beslutet meddelats vid ett sammanträde eller om det vid ett sammanträde har tillkännagetts när beslutet kommer att meddelas.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (SOU 1982: 25 s. 87, SOU 1982: 26 s. 597).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga. En remissinstans förordar motsvarande ändring i fråga om reglerna om misshöjesanmälan (remissammanställningen s. 882).

Skäl för mitt förslag: I 52 kap. 1 § RB finns bestämmelser om tid och sätt för överklagande av en tingsrätts beslut. När det gäller utgångspunkten för beräkning av klagofristen — som är två veckor — är regeln i fråga om beslut under rättegången som meddelats vid ett sammanträde att tiden räknas från den dag beslutet meddelades. För övriga beslut räknas tiden från det att den som vill klaga fick del av beslutet.

Utredningen har påpekat att den nu beskrivna ordningen medfört vissa problem när det gäller sådana beslut under rättegången som visserligen inte meddelas vid ett sammanträde men i fråga om vilka rätten vid ett sammanträde tillkännager när beslutet kommer att meddelas. Dels framstår det sakligt sett som överflödigt att ett sådant beslut måste delges med

de klagoberättigade, eftersom tidpunkten för beslutets meddelande ändå får antas vara känd för dem. Och dels har det i några fall inträffat att klagande försuttit besvärfristen därför att det i viss utsträckning förelegat skiftande praxis i fråga om tolkningen av gällande rätt på denna punkt.

Som ett sätt att komma till rätta med de problem som finns föreslår utredningen att klagotiden skall räknas från beslutets datum även i de fall där rätten vid en förhandling tillkännagett när beslutet kommer att meddelas. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Jag finner för min del förslaget välmotiverat och förordar att 52 kap. 1 § RB – bortsett från ett par jämkningar av redaktionell art – ändras i enlighet med vad utredningen föreslår.

En remissinstans – JO – har förordat att motsvarande reform genomförs i fråga om missnöjesanmälan enligt 49 kap. 3 och 4 §§ RB. F.n. gäller att sådan anmälan skall ske genast i fråga om sådana beslut som meddelats vid ett sammanträde och eljest inom en vecka från det parten fick del av beslutet.

JO:s förslag är enligt min mening inte invändningsfritt. Till en början kan man hysa tvekan vilket praktiskt värde en sådan reform har. Vidare kan tillämpningssvårigheter befaras. Det är kanske inte rimligt att begära att varje part skall hålla sig beredd att anmäla missnöje exakt vid den tidpunkt beslutet meddelas på rättens kansli, och då måste nästa fråga bli hur långa dröjsmål som i så fall kan accepteras. Ett alternativ skulle möjligen vara att visserligen ge en enveckasfrist i de avsedda fallen, men låta fristen löpa från beslutets dag. Även en sådan lösning har emellertid nackdelar. Bl.a. får man ett ganska komplicerat system med tre olika beräkningsgrunder.

Jag vill vidare peka på att rättegångsutredningen f.n. gör en total översyn av rättsmedlen i den allmänna domstolsprocessen, en översyn som omfattar även reglerna om missnöjesanmälan. Jag utgår från att utredningen tar upp även det nu aktuella problemet.

Mot denna bakgrund är jag inte beredd att nu förordra någon ändring i reglerna om missnöjesanmälan.

2.13 Delegerad beslutanderätt i mål om betalningsföreläggande

Mitt förslag: Mål om betalningsföreläggande skall i fortsättningen kunna handläggas av domstolsbiträden i den utsträckning som regeringen bestämmer.

Bakgrund och skäl för mitt förslag: Domstolsverket föreslog i en skrivelse till regeringen den 4 september 1979 en försöksverksamhet med delegation av beslutanderätten i mål om betalningsföreläggande till personal som inte

är lagfaren. Förslaget togs upp i departementspromemorian (Ds Ju 1981: 11) Rationellare summarisk process.

I departementspromemorian framhölls inledningsvis att pågående reformarbete på process- och utsökningsrättens område inte utgjorde något hinder mot att ta upp frågan om delegation i mål om betalningsföreläggande. Vidare anfördes:

Den kraftiga ökningen av målen om betalningsföreläggande kan i det rådande statsfinansiella läget knappast mötas med personalförstärkningar. Om en delegation kan medföra en snabbare och effektivare handläggning av dessa mål bör den möjligheten tas till vara. Det kan också förutsättas att den genom delegationen frigjorda notarieförbrukningen genom den ökade måltillströmningen kan styras över till andra angelägna arbetsuppgifter i tingsrätterna. Med hänsyn till att den helt övervägande delen av mål om betalningsföreläggande utgörs av enkla massärenden innebär detta att man hushållar med den juridiskt utbildade arbetskraften och utnyttjar den för arbetsuppgifter där den juridiska utbildningen kommer bättre till pass. Notarieutbildningens kvalitet blir alltså inte lägre utan snarare högre genom delegationen.

Vid bedömningen av frågan om delegation bör vidare beaktas att prövningen från rättens sida i allmänhet är mycket summarisk. Den sakliga prövningen går i princip ut på att konstatera att ansökan avser utfärdande av penningfordran som inte grundar sig på ett skriftligt fordringsbevis och inte avser skadestånd. Vidare skall i ansökan anges grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst. I formellt hänseende skall rättens behörighet prövas. I föreläggandet till gäldenären skall rätten ange den kostnadsersättning som skall utgå om bestridande ej sker. Ersättningen utgår enligt schablonregler som regeringen meddelar.

Med hänsyn till betalningsföreläggandenas karaktär av schabloniserade massärenden och intresset av ett rationellt utnyttjande av domstolsväsendets resurser bör det hinder för en delegation till domstolsbiträden som det nuvarande kravet på lagfarenhet utgör undanröjas. Det synes innebära en onödig omgång att detta sker genom en särskild lag om försöksverksamhet. I stället bör redan av 30 § lagsökningslagen (1946: 808) framgå att mål om betalningsföreläggande i den utsträckning som regeringen bestämmer får handläggas av tjänstemän som inte är lagfarna.

Den närmare omfattningen av delegationen torde på sikt böra anges i förordningen (1979: 572) med tingsrättsinstruktion. Dessförinnan bör emellertid, som domstolsverket har föreslagit, en viss försöksverksamhet bedrivas. För försöksverksamheten bör en särskild förordning utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med domstolsverkets förslag.

Vid remissbehandlingen av departementspromemorian ställde sig flertalet remissinstanser tveksamma till eller avstyrkte ett genomförande av promemorieförslaget. Flera remissinstanser, bl.a. Stockholms tingsrätt och Göteborgs tingsrätt, tillstyrkte dock förslaget. En del remissinstanser ansåg att en delegationsmöjlighet borde införas endast för vissa måltyper eller att en tids försöksverksamhet borde föregå det slutliga ställningstagandet. Några remissinstanser menade att man borde avvakta resultatet av rättegångsutredningens översyn av den summariska processen.

Departementspromemorian lades våren 1982 till grund för en proposition (prop. 1981/82: 134) om ändring i lagsökningslagen m.m. Något förslag i delegationsfrågan lades dock inte fram. I denna del anförde föredraganden följande:

Som framgår av departementspromemorian finns det flera skäl som talar för att domstolsbiträden på eget ansvar får handlägga mål om betalningsföreläggande av enklare beskaffenhet. Enligt min mening skulle en sådan ordning på sikt kunna medföra en ökad effektivitet i verksamheten utan att rättssäkerheten därigenom försämrades samtidigt som biträdestjänsternas attraktivitet skulle höjas.

Ett genomförande av förslaget förutsätter emellertid dels en ej obetydlig utbildningsverksamhet, dels en försöksverksamhet som inte kan vara alltför kortvarig. Som jag har nämnt tidigare är den summariska processformen f.n. föremål för utredning. Rättegångsutredningens betänkande, som är nära förestående, kommer sannolikt att innehålla relativt långtgående förslag till förändringar av de nuvarande reglerna. Även de lagändringar som föreslås i detta lagstiftningsärende och som syftar till att avhjälpa de största problemen i den nuvarande verksamheten kan behöva omprövas med anledning av rättegångsutredningens betänkande. Med hänsyn härtill anser jag att frågan om delegation av domargöromål i mål om betalningsföreläggande bör anstå till dess den summariska processformen har fått sin mera definitiva utformning.

Domstolsverket har i en skrivelse till regeringen den 10 februari 1983 återkommit till frågan och hemställt att förslaget om delegation i mål om betalningsföreläggande genomförs snarast. Verket konstaterar i skrivelsen att remissbehandlingen av rättegångsutredningens förslag nu är avslutad. Eftersom utredningens förslag om den summariska processen inte torde höra till de frågor som kommer att behandlas med förtur kan det enligt verket antas dröja länge till dess den summariska processen får sin mer definitiva utformning. Vidare kan ändringar i den summariska processen genomföras enklare och smidigare om den personal som inte är lagfaren redan har erfarenhet av att självständigt handlägga mål.

Verket har vidare hänvisat till en utvärdering (domstolsverkets rapport 1982: 6) av delegeringen inom inskrivningsväsendet. Enligt rapporten är erfarenheterna därifrån mycket goda och rationaliseringsvinsterna betydande.

För egen del kan jag i allt väsentligt ansluta mig till de skäl som anfördes i departementspromemorian till förmån för en delegering av beslutanderätten i mål om betalningsföreläggande. Jag fäster därvid särskilt avseende vid att en delegation kan innebära ett mera rationellt utnyttjande av domstolsväsendets resurser, något som i det rådande statsfinansiella läget är av största betydelse. Jag ser det således som en fördel om tingsnotarierna kan utnyttjas för andra arbetsuppgifter i tingsrätterna än enkla rutinärenden, något som också ligger i linje med den avkortning av tiden för notariermeritering som föreslås i en promemoria om notarietjänstgöring som nu

remissbehandlas. Jag delar också uppfattningen att det framstår som onödigt att tillskapa en särskild lag om försöksverksamhet. Det kan visserligen vara lämpligt att den nya ordningen genomförs successivt, men detta bör kunna ske inom ramar som bestäms av regeringen i förordningsform.

Att nu genomföra en delegationsreform kan inte ses som ett föregripande av ställningstagandet till rättegångsutredningens förslag om en integrering av den summariska processen i den egentliga tvistemålsprocessen. Utredningen förutsätter att rätten i s.k. blankettmål skall bestå av en domare, som inte behöver vara lagfaren, och att handläggningen i dessa mål mycket snart kommer att anpassas till ADB-rutiner. ADB-stöd har redan tagits i bruk i den summariska processen vid Stockholms och Göteborgs tingsrätter och kommer inom en snar framtid att införas också vid Malmö tingsrätt. I likhet med domstolsverket ser jag det som en fördel om personal som inte är lagfaren så snart som möjligt kan få erfarenhet av att självständigt handlägga vissa mål.

Omfattningen av delegationen bör bestämmas med utgångspunkt i det förslag till förordning om försöksverksamhet med handläggningen av mål om betalningsföreläggande som var fogat till departementspromemorian.

Enligt detta förslag skulle delegationen inte omfatta avvisningsbeslut, mål vari ansökan återkallats eller förfallit och gäldenären framställt kostnadsyrkande, mål med en utländsk juridisk person som part eller mål som i övrigt är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller vars handläggning av annan orsak kräver särskild erfarenhet.

För min del vill jag tillägga att ansvaret för handläggningen bör överföras till lagfaren personal om ett bestridande kommer in i målet. Det stämmer nämligen bäst överens med principerna för vårt rättegångsväsende att målen handläggs av lagfarna domare så snart det kan antas att en tvist föreligger mellan parterna. Frågan huruvida ett mål skall hänskjutas till rättegång liksom frågan om en ansökan skall förklaras förfallen bör alltså avgöras av en lagfaren domare.

Mot bakgrund av det nu sagda förordar jag att mål om betalningsföreläggande får handläggas av icke lagfaren personal i den utsträckning som regeringen bestämmer. Jag föreslår att 30 § lagsökningslagen (1946: 808) ändras i enlighet härmed.

2.14 Taxa för ersättning till vissa tolkar

Mitt förslag: Inom rättsväsendet skall ersättning till tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade och till allmänna tolkar i fortsättningen utgå enligt samma system som gäller för övriga tolkar, dvs. enligt taxa.

Bakgrund och skäl för mitt förslag: Enligt 5 kap. 6 § RB skall tolk anlitas för att biträda rätten, om en part, ett vittne eller någon annan som skall höras

inte behärskar svenska språket. Om det finns en s.k. allmän tolk vid rätten, skall han eller hon anlitas. I annat fall förordnar rätten en lämplig person som tolk. Tolk får också anlitas, om den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Allmän tolk finns enligt 1 § kungörelsen (1947: 644) om anställande av allmän tolk m.m. endast vid Haparanda och Gällivare tingsrätter.

Som tolk för hörsel- och talskadade får bara anlitas personer som av skolöverstyrelsen utsetts för att motta sådant uppdrag. I § förordningen (1977: 175) om tolk för hörsel- och talskadade. Skolöverstyrelsen skall varje år sammanställa och publicera en lista på dem som har utsetts.

Tolkars rätt till ersättning behandlas i 5 kap. 8 § RB. Enligt detta lagrum har en allmän tolk och tolk för allvarligt hörsel- eller talskadad rätt till ersättning enligt särskilda bestämmelser, medan övriga tolkar har rätt till ersättning för arbete, tidsspilla och utlägg enligt en taxa som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Ersättningen betalas av allmänna medel.

I 50 och 52 §§ förvaltningsprocesslagen (1971: 291) finns för förvaltningsprocessen regler i stort sett motsvarande dem som gäller för rättegången vid allmän domstol. Allmän tolk förekommer dock inte i förvaltningsprocessen. Det finns heller inga särregler för ersättningen till tolkar för allvarligt hörsel- eller talskadade.

Enligt 9 § förvaltningslagen (1971: 290) kan även förvaltningsmyndigheter anlita tolk under samma villkor som i förvaltningsprocessen. I lagen finns däremot inga regler om ersättning till tolkar.

Närmare bestämmelser om allmänna tolkars rätt till ersättning finns i 4 § kungörelsen (1947: 644) om anställande av allmän tolk m.m. En allmän tolk har enligt dessa regler rätt till dagarvode med i allmänhet 300 kr. per förrättningsdag samt resekostnadsersättning och traktamente enligt de bestämmelser om reseförmåner som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet.

Enligt förordningen (1977: 175) om tolk för hörsel- och talskadade gäller motsvarande ersättningsregler beträffande sådana tolkar.

För andra tolkar än allmänna tolkar och tolkar för hörsel- och talskadade utgår ersättning enligt taxa. Bestämmelser om sådan taxa finns i förordningen (1979: 291) om tolktaxa. Enligt denna skall ersättning till tolk vid muntlig översättning vid allmän domstol, förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen, arbetsdomstolen, arrendenämnd, hyresnämnd, statens va-nämnd, åklagarmyndighet, polismyndighet och kronofogdemyndighet utgå enligt taxa som domstolsverket fastställer efter samråd med riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och riksskatteverket. Domstolsverket har med stöd av detta bemyndigande fastställt en taxa, som gäller fr.o.m. den 1 oktober 1979. Taxebeloppen har sedermera ändrats. I taxan skiljs mellan tolkning vid domstol (inklusive hyresnämnd, arrendenämnd och statens va-nämnd) och tolkning vid de andra myndigheter som omfatt-

tas av taxan. Inom dessa båda områden finns olika ersättningsnivåer, beroende på tolkens kvalifikationer. Den högsta ersättningsnivån gäller för tolkar som har godkänts av kommerskollegium såsom rättstolk i språket i fråga. En lägre ersättningsnivå gäller för övriga av kommerskollegium godkända tolkar. Till den lägsta ersättningsnivån hänförs tolkar som inte har auktorisation av kommerskollegium.

Domstolsverket har i en skrivelse till regeringen den 12 november 1981 anfört att reglerna om ersättning till tolkar, särskilt till tolkar för hörsel- och talskadade, borde ses över. De skillnader i fråga om rätten till ersättning som finns mellan olika typer av tolkar har enligt verket lett till svårigheter att rekrytera tolkar för hörsel- och talskadade. Enligt verket borde en taxa för sådana tolkar arbetas fram, om möjligt gemensam med den taxa som redan gäller för rättstolkar. Man borde då samtidigt överväga att taxereglera ersättningen till de allmänna tolkarna. Verket hemställde mot denna bakgrund om regeringens uppdrag att utreda frågan om taxereglering av ersättningen till tolkar för hörsel- och talskadade och till allmänna tolkar inom rättsväsendet. I beslut den 11 februari 1982 lämnade regeringen domstolsverket ett sådant uppdrag.

Domstolsverket har den 30 november 1982 överlämnat ett förslag till regeringen om taxa för ersättning till teckenspråktolkar och allmänna tolkar. Verket föreslår att ersättningen till de nämnda tolkkategorierna inordnas i den nuvarande tolktaxan. En sådan reform beräknas medföra en kostnadsökning för staten om maximalt 2 000 kr.

Innan jag redovisar min egen bedömning vill jag ta upp en terminologisk fråga. Domstolsverket har i sin utredning använt termen "teckenspråktolkar" på tolkar för hörsel- och talskadade. Skolöverstyrelsens lista över bemyndigade rättstolkar omfattar dels tolkar för döva och dövblinda, dels tolkar för hörsel- och talskadade. Termen teckenspråktolkar betecknar där enbart tolkar för döva. Domstolars och andra myndigheters rätt att anlita tolk begränsas till de fall då någon är "allvarligt hörsel- eller talskadad". Det är alltså tänkbart att personer ur båda de nämnda kategorierna anlitas. I avsikt att täcka alla de fall då domstolar och andra myndigheter inom rättsväsendet får anlita tolk för hörsel- eller talskadade personer använder jag i det följande begreppet "tolk för allvarligt hörsel- och talskadade".

Skälet till att man – när ersättningen till vanliga språktolkar inom rättsväsendet taxereglerades år 1979 – inte tog med allmänna tolkar och tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade torde ha varit att det då redan fanns särskilda bestämmelser om ersättning för dessa tolkkategorier. Domstolsverkets utredning visar emellertid att det på sina håll är svårt att rekrytera tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade. Det är inte osannolikt att detta till stor del beror på ersättningsbestämmelsernas nuvarande utformning. Som verket har anfört är det både rättvist och praktiskt att dessa tolkar får följa samma ersättningsregler som vanliga språktolkar. Man får

därigenom ett enhetligt system med goda möjligheter till differentierad ersättning alltefter tolkens kvalifikationer.

Vad nu har sagts om fördelarna med en taxereglering av ersättningen till tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade gäller även de allmänna tolkarna.

Kostnaderna för en reform i den antydda riktningen är enligt vad utredningen visar så marginella att man inte av den anledningen bör avstå från reformen.

Jag förordar alltså en övergång till ett taxesystem för de berörda tolkkategorierna. Detta kräver att 5 kap. 8 § RB ändras så att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att fastställa en taxa. Ersättningsreglerna i 52 § förvaltningsprocesslagen är däremot så utformade att någon ändring inte behövs.

Godtar riksdagen mitt förslag, ämnar jag senare föreslå regeringen att ge domstolsverket i uppdrag att fastställa taxan.

2.15 Kammarrätternas domförhet vid beslut om avskrivning av mål

Mitt förslag: Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse skall kammarrätterna vara domföra med en lagfaren ledamot i stället för som nu med tre lagfarna ledamöter.

Bakgrund och skäl för mitt förslag: Enligt 2 kap. 4 § tredje stycket RB är en hovrätt sedan den 1 januari 1983 domför med en lagfaren domare ensam vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse (prop. 1982/83: 41, JuU 11, rskr 83, SFS 1982: 1123). Tidigare gällde inga särregler för denna kategori av beslut, utan hovrätten var enligt huvudregeln domför med fyra lagfarna domare.

Enligt hovrättsinstruktionen tillkommer befogenheten att ensam besluta om avskrivning av mål rotelinnehavaren.

Presidenterna i rikets kammarrätter har i en skrivelse till justitiedepartementet i april 1983 hemställt att det även för kammarrätternas del öppnas möjlighet för rotelinnehavarna att ensamma besluta om avskrivning av mål efter återkallelse.

Skälet till att man när det gäller hovrätterna ansett sig kunna överge den kollegiala sammansättningen vid beslut om avskrivning av mål på grund av återkallelse är givetvis att det vid den prövning som skall föregå sådana beslut praktiskt taget aldrig aktualiseras bedömningar av mer kvalificerad beskaffenhet. Motsvarande gäller – som kammarrättspresidenterna påpekat – för kammarrätternas del. Jag kan därför inte se något hinder mot att området för endomarhandläggning i kammarrätt utsträcks till avskrivningsbeslut efter återkallelse.

Jag förordar att 12 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ändras i enlighet med det anförda.

2.16 Mellankommunala skatterättens domförhet i vissa fall

Mitt förslag: I fråga om möjligheterna att förstärka mellankommunala skatterätten med en extra nämndeman skall gälla samma regler som för länsrätterna, dvs. ytterligare en nämndeman får delta endast när det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet. Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan handläggningen har påbörjats, skall mellankommunala skatterätten i likhet med vad som gäller för länsrätterna vara domför med två nämndemän.

Bakgrund och skäl för mitt förslag: Den 1 juli 1983 trädde en reform när det gäller nämndemäns medverkan i tingsrätter och länsrätter i kraft (prop. 1982/83: 126, JuU 32, rskr 314, SFS 1983: 370 ff). Genom de nya reglerna begränsades länsrätternas möjligheter att förstärka rätten med ytterligare en nämndeman utöver det föreskrivna minimiantalet tre. Rätten att ta med en extra nämndeman inskränktes genom reformen till de fall då det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, t.ex. när det finns särskild anledning att befara att jävssituationer kan uppkomma under en session. Samtidigt infördes en ny regel av innebörd att en länsrätt är domför med endast två nämndemän, om det under handläggningens gång inträffar förfall för en nämndeman.

För mellankommunala skatterättens del står de gamla reglerna i fråga om antalet nämndemän kvar, 24 § jämförd med 17 § första stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Enligt min mening bör de begränsningar i förstärkningsmöjligheterna som numera gäller för länsrätterna införas även för mellankommunala skatterätten. Detsamma bör gälla regeln om bibehållen domförhet vid förfall bland nämndemännen. 24 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar bör ändras i enlighet med det sagda. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa tillämpningsfrågor.

3 Ikraftträdande

De lagändringar som jag nu har förordat bör träda i kraft den 1 januari 1984. Beträffande frågan om övergångsbestämmelser får jag hänvisa till specialmotiveringen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808),
4. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål,
5. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

samt

6. lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

1 kap. 3 §

Paragrafen reglerar tingsrätternas domförhet i tvistemål och brottmål.

I *femte stycket* anges de fall när en tingsrätt är domför med en lagfaren domare ensam. När det gäller endomarkompetensen vid huvudförhandling i tvistemål föreslås – av skäl som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1) – en ny regel om att en tingsrätt vid huvudförhandling i tvistemål är domför med en lagfaren domare om det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet och parterna samtycker.

Utgångspunkten för bedömningen av om det är tillräckligt med en enda lagfaren domare är det enskilda målets beskaffenhet, dvs. dess omfattning och svårighetsgrad. Även om båda parter, t.ex. av tidsskäl, begär att målet skall avgöras av ensamdomare är det rätten som har det slutliga avgörandet. Det bör särskilt betonas att endomaralternativet i allmänhet inte bör väljas, när det blir fråga om en mer omfattande bevisbedömning.

Rättens beslut angående domförheten får enligt 49 kap. 8 § första stycket RB överklagas endast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut i målet.

2 kap. 4 §

I paragrafen regleras hovrätts domförhet. Ändringarna berör första stycket. Beträffande motiven för ändringarna kan hänvisas till avsnitt 2.2.

Enligt den nya huvudregeln är hovrätten domför med tre lagfarna domare. I mål som överklagats från en tingsrätt skall dock rätten bestå av minst fyra lagfarna domare, om minst tre lagfarna domare deltagit i tingsrättens avgörande. Den större sammansättningen skall användas oavsett om rättsmedlet mot tingsrättens avgörande har varit vad eller besvär.

Av hänsyn till intresset av enkla och entydiga regler föreslås inte någon särreglering för prövningen av sådana frågor som uppkommer först i hovrätten i ett överklagat mål. Så snart tingsrätten vid det överklagande avgörandet har bestått av minst tre lagfarna domare, skall alltså hovrätten vid all handläggning som inte kan ske inför ensamdomare bestå av minst fyra lagfarna domare.

För att fyra lagfarna domare skall behöva delta i handläggningen krävs att det rör sig om ett mål som överklagats från en tingsrätt. Det är alltså alltid tillräckligt med tre lagfarna domare i mål där talan väckts eller ansökan skett direkt i hovrätten. I mål där någon annan myndighet än en tingsrätt, t.ex. en kronofogdemyndighet, fattat det överklagade beslutet är det också tillräckligt med tre domare. Detta följer i praktiken redan av kravet att underinstansens beslut skall ha fattats av minst tre lagfarna domare.

5 kap. 8 §

Paragrafen behandlar tolkars rätt till ersättning. Nuvarande första stycket avser ersättning till allmänna tolkar och tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade och innehåller en hänvisning till särskilda bestämmelser. För övriga tolkar anges i andra stycket vad ersättningen skall omfatta. Vidare anges att ersättningen skall bestämmas enligt taxa som fastställs av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.14) bör en taxereglering införas även för allmänna tolkar och tolkar för allvarligt hörsel- och talskadade. Förslaget innebär att första stycket upphävs samt att andra stycket ändras så att det täcker alla slags tolkar.

9 kap. 10 §

I denna paragraf, som är ny, föreslås vissa allmänna regler om verkställighet av beslut om hämtning till sammanträde inför allmän domstol. Reglerna fyller ut de bestämmelser i RB som reglerar när hämtning får ske. I fråga om skälen till förslaget hänvisas till den allmänna motiveringen, avsnitt 2.3. I samband med att regler om hämtning införts i 9 kap. har kapitlets rubrik ändrats.

I första stycket upptas huvudregeln för verkställande av hämtningsbeslut. Den som skall hämtas får inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han omedelbart, dvs. utan mellankommande förvaring på t.ex. en polisstation, skall kunna inställas till sammanträdet.

Från huvudregeln i första stycket görs undantag i andra stycket. Förutsättningarna för tillämpning av undantagsreglerna är att hämtningsförsök tidigare har misslyckats eller att det annars på grund av vad som är känt om den som skall hämtas finns särskild anledning till ett omhändertagande tidigare än vad första stycket tillåter.

Att ett hämtningsförsök tidigare misslyckats syftar i första hand på

hämningsförsök i samma mål. Detta betyder bl.a. att om ett hämningsförsök misslyckats vid tingsrättens behandling, hovrätten kan lägga detta till grund för tillämpning av regeln. Även hämningsförsök i andra mål eller t.ex. till läkarundersökning kan medföra att andra stycket får tillämpas. Det kan då finnas särskilda skäl på grund av vad som är känt om den som skall hämtas. Beslut angående omhändertagande enligt andra stycket fattas av rätten eller polismyndighet.

Ett beslut om omhändertagande innebär enligt *tredje stycket* att den som omhändertagits är skyldig att för hämtningens genomförande stanna kvar på den plats som bestäms av polismyndigheten. I allmänhet torde det bli frågan om en polisstation. Det finns dock fall där vederbörande bör kunna tillåtas att under bevakning uppehålla sig t.ex. på sin arbetsplats eller i sitt hem. I fråga om behandlingen av dem som omhändertagits får jag vidare hänvisa till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen.

I tredje stycket ges också bestämmelser om längsta tid för skyldighet att kvarstanna. För längre tid än sex timmar krävs beslut av rätten, som därvid får bestämma tiden till högst arton timmar. Restiden inräknas inte i de angivna tiderna. Normalt torde det vara polismyndigheten som anmäler när sextimmarstiden kan behöva överskridas. Rätten kan också självmant fatta beslut om det men bör då givetvis samråda med polismyndigheten.

Enligt sista meningen i tredje stycket skall vid prövningen av frågan om skyldighet att stanna kvar särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid domstolssammanträdet. Den regeln innebär att stor hänsyn måste tas till de kostnader som uppstår om sammanträdet måste ställas in.

Enligt *fjärde stycket* får den som omhändertagits enligt denna paragraf inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen eller allmän säkerhet. Denna regel omfattar inte endast den eventuella vistelsetiden på en polisstation, utan även själva hämtningen och transporter i samband med denna. I fråga om regelns tillämpning när det gäller förvaring på polisstation hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen.

I fråga om den interna fördelningen av de beslutsfunktioner som enligt paragrafen läggs på polismyndighet gäller de allmänna reglerna i lagen (1972: 509) om vad som avses med polismyndighet m.m. och i anslutning därtill givna närmare föreskrifter.

Slutligen bör i detta sammanhang påpekas att den som skall hämtas till ett domstolssammanträde inte på vanligt sätt skall kallas till sammanträdet (jfr SOU 1982: 26 s. 359).

33 kap. 10 §

I paragrafen, som är ny, tas i *första meningen* upp en bestämmelse som ger rätten möjlighet att i vissa fall underlåta att sätta ut vite i ett föreläggande. Beträffande skälen kan hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11).

Följden av att vite inte sätts ut i föreläggandet blir att den uppmaning som föreläggandet innehåller blir osanktionerad. Även om föreläggandet inte följs, kan i många fall handläggningen av målet ändå drivas framåt, t.ex. till ett avgörande enligt 46 kap. 15 §. Enligt vissa bestämmelser i RB förutsätts för en åtgärd från rättens sida att ett vitesföreläggande har misslyckats (se t.ex. 44 kap. 6 §). Med vitesföreläggande enligt dessa lagrum bör därför jämföras ett föreläggande enligt förevarande paragraf. En regel om detta tas upp i paragrafens *andra mening*.

Om rätten med stöd av denna paragraf utfärdar ett föreläggande utan att sätta ut vite, är det givetvis väsentligt att det i föreläggandet ändå lämnas upplysning om vad den förelagde riskerar om föreläggandet inte följs, t.ex. att målet avgörs.

36 kap. 1 §

Paragrafen innehåller f.n. en regel om allmän vittnesplikt och ett generellt förbud för parter och för målsäganden i brottmål att vittna.

I tre nya stycken i paragrafen föreslås en specialreglering för förhör med medtilltalade och vissa andra personer. Dessa undantas från de skyldigheter som ett vittne har, bl.a. i fråga om edgång och sanningsplikt. Bakgrunden till och de närmare skälen för förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10).

Den personkrets undantagsreglerna omfattar framgår av andra och tredje styckena. Huvudfallet tas upp i andra stycket. Där nämns den som *åtalats* för medverkan till den gärning som förhöret gäller eller för annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen. Det avgörande är att åtal har väckts mot vederbörande, oavsett således om åtalet sedermera lett fram till en lagakraftvunnen dom eller ej och oavsett om en dom i målet gått i frikännande eller fällande riktning.

Med åtal för "medverkan" avses dels åtal för gärningsmannaskap till den gärning förhöret gäller och dels åtal för medhjälp till gärningen.

Som exempel på vad som avses med "omedelbart samband" kan först och främst nämnas det fallet att förhöret gäller ett fullbordat brott och den som skall höras åtalats för förberedelse eller anstiftan till brottet. Vidare kan nämnas det fallet att förhöret gäller stöld och den som skall höras har åtalats för häleri, bestående i att han köpt stöldgodset från den tilltalade. Tillämpning av reglerna bör emellertid komma i fråga bara när sambandet mellan de olika brotten är nära och påtagligt. Domstolarna får i varje enskilt fall beakta de skäl som ligger bakom de föreslagna reglerna och därvid särskilt överväga hur saken skulle ha ställt sig om den som skall höras hade varit åtalad i samma rättegång som den tilltalade. Även möjligheten att höra vederbörande som vittne under erinran om innehållet i 36 kap. 6 § RB bör givetvis beaktas.

Enligt första punkten i *tredje stycket* skall undantagsreglerna gälla också den som är skäligen misstänkt för sådant brott som anges i första stycket.

För att denna förutsättning skall vara uppfylld krävs – som framgår av lagtexten – dels att misstanken delgetts den misstänkte enligt 23 kap. 18 § RB och dels att misstanken kvarstår vid det i målet aktuella förhörstillfället.

Det kan inträffa att den som skall höras visserligen är skäligen misstänkt för ett brott som kvalificerar ett undantag från vittnesreglerna men att misstanken ännu inte delgetts honom. I ett sådant fall bör det – som utredningen anför – enligt grunderna för 23 kap. 18 § RB åligga åklagaren att underrätta honom om misstanken.

Enligt andra punkten i tredje stycket jämföras med en åtalad den som fått ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot eller som av militär befattningshavare ålagts disciplinstraff.

I tredje punkten i tredje stycket upptas vissa andra fall som skall jämföras med att åtal väckts. De situationer som avses är sådana där åklagaren visserligen har tillräckliga skäl för åtal, men där olika förhållanden, t.ex. omständigheter hänförliga till gärningsmannens person, gör att åtal enligt särskilda regler ändå inte skall väckas. I lagtexten upptas först det fallet att åtalsunderlåtelse har meddelats. Detta kan ske enligt regler i 20 kap. 7 § RB eller 1 § lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vidare upptas det fallet att åtal inte har väckts till följd av regler om särskild åtalsprövning. Härmed avses i första hand reglerna i 6 § lagen om unga lagöverträdare och 31 § lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare i vissa fall. Under begreppet särskild åtalsprövning faller också den prövning som skall ske bl.a. enligt vissa regler i brottshalken. Att åtal inte väcks till följd av åtalsprövning enligt sistnämnda regler torde emellertid i praktiken knappast förekomma när – såsom fallet är i den situation som nu är aktuell – åtminstone någon av dem som misstänks för medverkan i brottet har åtalats.

Av *fjärde stycket* framgår vilka regler om kallelse m.m. som skall gälla för de personer som enligt andra och tredje styckena inte skall höras enligt vittnesreglerna. Där sägs att i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utevaro från förhandling reglerna om tilltalade i 45 kap. 15 § och 46 kap. RB skall gälla. Detta innebär att den som skall höras skall föreläggas att infinna sig vid förhandlingen vid påföljd av vite eller hämtning. Under vissa omständigheter kan också hämtning ske utan föregående föreläggande.

I fråga om själva förhöret skall vidare enligt *fjärde stycket* gälla vad som sägs om tilltalade i 46 kap. I första hand blir det därvid aktuellt att tillämpa 6 § tredje stycket. Förhöret med den medtilltalade – vilket ju i dessa sammanhang helt har karaktären av förhör i bevisningssyfte – bör under alla omständigheter äga rum efter förhöret med den tilltalade och lämpligen i anslutning till övrig bevisupptagning i målet.

Enligt *fjärde styckets* sista mening har den som skall höras enligt tredje eller fjärde stycket samma rätt som ett vittne till ersättning för sin inställelse och till förskott på ersättningen.

Det kan antas att rätten i många fall saknar kännedom om omständigheter som gör att en person som skall höras faller under de undantag från vittnesreglerna som tas upp i denna paragraf. Det bör vara en naturlig uppgift för parterna – särskilt åklagaren – att lämna rätten den information i denna del som de har tillgång till.

Det bör slutligen erinras om vad som sägs i den allmänna motiveringen om att det ibland kan vara naturligt att den medtilltalades försvarare underrättas om förhöret så att han får tillfälle att bedöma om han bör närvara.

42 kap. 4 §

I paragrafen regleras en tingsrätts möjlighet – och skyldighet – att i tvistemål avvisa en stämningsansökan, när denna är ofullständig.

Enligt *första stycket* skall ansökningsbeslutet avvisas, om kändanden genom ett föreläggande enligt 3 § beretts tillfälle att inkomma med kompletteringar, men ansökningsbeslutet trots detta är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång. Kändanden skall alltså – liksom enligt gällande rätt – under alla omständigheter ha fått möjlighet att komplettera sin ansökan. Först om han inte hör av sig i anledning av föreläggandet eller om en komplettering från hans sida inte avhjälper bristerna, får avvisning ske.

Det bör i detta sammanhang märkas att kravet på föreläggande måste anses innebära att kändanden beretts tillfälle till komplettering såvitt avser just den avvisningsgrundande omständigheten. Om t.ex. kändanden fått ett föreläggande att komplettera sitt yrkande och därefter gjort detta, kan ansökan inte avvisas på den grunden att rätten – vid prövning av om stämning skall utfärdas – finner de till grund för yrkandet åberopade omständigheterna alltför ofullständigt angivna.

När tiden för yttrande över föreläggandet har gått ut och beslut i avvisningsfrågan skall fattas, har rätten givetvis – oavsett om föreläggandet besvarats eller ej – att vid detta tillfälle självständigt ta ställning till om det material som presterats genom själva ansökningsbeslutet eller senare är tillräckligt för att uppfylla kraven i förevarande paragraf.

När det gäller de krav i fråga om fullständighet som bör ställas på en stämningsansökan har de nu gällande, mer detaljerade rekvisiten för avvisning ersatts av en generell regel av innebörd att ansökningsbeslutet avvisas om den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång. Avsikten med den föreslagna regleringen är – som framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) – att åstadkomma en skärpning av domstolarnas praxis när det gäller kraven på stämningsansökningsbeslutets fullständighet.

En utgångspunkt för bedömningen av avvisningsfrågan bör, liksom enligt gällande rätt, vara att yrkanden och grunder skall vara så preciserade att det är möjligt för rätten att med ledning av de lämnade uppgifterna

bedöma frågan om rättegångshinder föreligger enligt reglerna om lis pendens eller res judicata. Rätten måste också — om det blir aktuellt — kunna bedöma om tredskodom mot svaranden kan meddelas på grundval av ansökningen.

Vidare bör det vara ett krav att ansökningen är så fullständig att den på ett effektivt sätt kan fylla sin uppgift att utgöra grundvalen för den fortsatta rättegången. Som sagts i den allmänna motiveringen bör i princip krävas att det material som presenteras i ansökningen är så fullständigt att svaranden med ledning av det kan avge ett svaromål enligt reglerna i 42 kap. 7 §. Vad som framför allt är viktigt att få preciserat — förutom uppgifter av mer formell natur om t.ex. svaranden — är naturligtvis yrkanden och grunder, så att svaranden kan ta ställning till dels i vad mån han medger eller bestrider kärandens yrkande och dels — om yrkandet bestrids — närmare ange grunden för detta.

Det kan å andra sidan naturligtvis i många fall inte begäras att förberedelsen av ett mål där tvist föreligger mellan parterna skall kunna avslutas och målet avgöras endast på grundval av stämningsansökningen och svaromålet. Den fortsatta förberedelsen syftar i dessa mål till att undanröja mer detaljbetonade oklarheter i parternas ståndpunkter och till att åstadkomma preciseringar i fråga om vilken bevisning som åberopas. Kraven på preciseringar av yrkanden och grunder bör därför inte drivas så långt att käranden i komplicerade fall tvingas redogöra för saken in i minsta detalj.

Genom uttrycket "utan väsentlig olägenhet" avses ett processekonomiskt moment bli involverat i avvisningsprövningen. Beträffande många typer av brister i en stämningsansökan förhåller det sig ju så att rätten genom att utöva materiell processledning vid en följande muntlig förberedelse kan få fram behövliga preciseringar från käranden. Den muntliga handläggningsformen är emellertid kostsam. Inleds en rättegång på ett bristfälligt underlag, är risken stor att det muntliga förberedelseförfarandet blir onödigt utdraget, bl.a. därför att motparten behöver tid att ta ställning till kärandens påståenden.

Rätten bör mot denna bakgrund göra en bedömning av hur pass komplicerat och tidsödande det vid ett fortsatt förberedelseförfarande kan bli att avhjälpa bristerna i stämningsansökningen. Om förberedelsen kan bedömas bli alltför utdragen till följd av att käranden inte har fullständigt sina uppgifter, skall ansökningen avvisas. Detta bör i princip gälla oavsett målets sakliga beskaffenhet. Den omständigheten t.ex. att målet är av stor omfattning bör givetvis inte sänka kraven på preciseringar från kärandens sida.

Att uppgifter om bevisning saknas i stämningsansökningen torde i allmänhet inte kunna anses utgöra en sådan brist som kan föranleda avvisning. Skyldigheten att redan i ansökningen lämna bevisuppgift kan i stället i vissa fall bli sanktionerad genom reglerna om ansvar för rättegångskostnader.

När det gäller möjligheterna till avvisning av talan senare under rättegången på grund av ofullständigheter i kärandens framställning kan hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen.

Paragrafens *andra stycke* har blivit föremål för en språklig modernisering.

42 kap. 5 §

I paragrafen behandlas rättens handlingsmöjligheter i den situationen att en stämningsansökan befunnits tillräckligt fullständig för att ligga till grund för en rättegång och således inte skall avvisas. Enligt första och andra styckena skall rätten utfärda stämning och låta delge stämningsansökningen med därvid fogade handlingar med svaranden. I dessa regler föreslås endast en språklig modernisering.

I ett nytt *tredje stycke* har tagits upp en regel om att rätten i vissa fall får ogilla käromålet genom dom utan att dessförinnan utfärda stämning. Bakgrunden till förslaget har redovisats i avsnitt 2.6 i den allmänna motiveringen.

Förutsättningarna för ogillande av käromålet utan stämning är desamma som enligt 44 kap. 8 § gäller för en ogillande dom vid svarandens utevaro från ett sammanträde för förhandling i ett dispositiv tvistemål. Möjligheten till omedelbart avgörande står alltså öppen dels när kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet och dels när det annars uppenbart framgår att detta är ogrundat. På samma sätt som gäller i utevarofallet får rätten vid sin prövning av om något av dessa krav är uppfyllda bortse från sådana påståenden i kärandens framställning som strider mot vad som är allmänt veterligt.

Frågan i vad mån rätten genom materiell processledning skall verka för att käranden ändrar sin framställning har behandlats i den allmänna motiveringen.

Att ett ogillande enligt den föreslagna lagtexten får ske "genast" innebär självfallet inte att rätten får underlåta att vidta behövliga åtgärder av annat slag än som regleras i förevarande paragraf. Om käranden — för att ta ett teoretiskt exempel — i målet har biträde enligt rättshjälpslagen och talan ändå är av sådant slag att den skall föranleda omedelbart ogillande, måste biträdet beredas tillfälle att framställa yrkande om ersättning enligt rättshjälpslagen.

42 kap. 8 a §

Bestämmelsen, som är ny, ger rätten möjlighet att i dispositiva tvistemål förelägga en part att slutligt bestämma sina yrkanden i målet och de grunder han vill åberopa till stöd för dessa samt vidare att lämna en slutgiltig uppgift om vilken bevisning han vill åberopa och vad han vill styrka med varje bevis. Även ett eventuellt genkäromål eller en regressta-

lan, som parten vill väcka till gemensam handläggning med det ursprungliga käromålet, omfattas.

En förutsättning för att ett föreläggande skall få ske är att det är påkallat med hänsyn till hur parten tidigare har utfört sin talan. Härmed avses sådana fall där det finns skäl att förmoda att en part söker fördröja ett avgörande i målet utan godtagbar anledning eller att en part inte driver processen på ett tillbörligt sätt. Kan det antas att parterna lojalt försöker föra processen framåt så snabbt som möjligt, skall möjligheten till föreläggande inte utnyttjas.

Föreläggandet får ges den omfattning som är behövlig och lämplig i det enskilda fallet. Har parten på ett tillfredsställande sätt angett sina yrkanden och grunder men däremot slarvat med bevisuppgiften, bör föreläggandet alltså avse endast bevisningen. Den praktiskt vanligaste situationen torde dock vara att såväl yrkanden och grunder som bevisning behöver preciseras.

Efter det att tiden för yttrande med anledning av ett föreläggande har gått ut, får enligt förslaget den förelagde parten inte återropa nya grunder och ny bevisning. Sådant nytt material får därefter återopas endast om vederbörande kan visa giltig ursäkt för sin underlåtenhet att göra återopandet tidigare. Detta gäller i princip oavsett om parten har efterkommit föreläggandet eller inte. En annan sak är att frågan om parten haft giltig ursäkt kan påverkas av hans agerande med anledning av föreläggandet.

Som påpekats i den allmänna motiveringen regleras rätten att framställa nya yrkanden inte av förevarande paragraf utan av de allmänna reglerna i 13 kap. 3 § RB.

Begreppet "giltig ursäkt" bör som regel bedömas utifrån partens egna förutsättningar att föra processen på ett tillbörligt sätt. Det finns anledning att ställa högre krav på en part som företräds av en advokat än på en part som processar ensam.

Giltig ursäkt bör anses föreligga om det nya materialet blivit bekant för parten först efter det att tidsfristen för yttrande med anledning av föreläggandet har gått ut, under förutsättning att parten redan före fristens utgång gjort rimliga undersökningar. Detsamma bör vara fallet när det nya materialet motiveras av motpartens handlande i processen. Har motparten efter preklusionsfristens utgång återopat en ny grund eller ny bevisning, bör den part som fått ett föreläggande enligt denna paragraf beredas tillfälle att ta ställning till detta och därvid kunna föra in t.ex. en ny grund för bestridande och ny motbevisning.

Om parten inte redan före fristens utgång insett betydelsen av en omständighet eller ett bevis, bör han också i allmänhet ha kvar rätten att återopa materialet senare. En annan situation där giltig ursäkt kan föreligga är den att parten underlåtit att återopa visst material av processekonomiska skäl, i tron att det han redan återopat skulle räcka för att vinna målet.

Ett föreläggande enligt denna paragraf bör kunna användas både vid muntlig och skriftlig förberedelse. Parten bör således kunna föreläggas antingen att lämna begärda uppgifter skriftligen eller att göra detta vid ett sammanträde för förberedelse. Därav följer att det bör vara möjligt att kombinera ett föreläggande enligt denna paragraf med ett föreläggande vid påföljd av tredsdom. Om rätten t.ex. anser det bäst att parten slutligt redogör för sin ståndpunkt vid ett sammanträde, kan han kallas att inställa sig vid påföljd av tredsdom och dessutom ges ett föreläggande vid påföljd av preklusion enligt förevarande paragraf.

Slutligen skall i detta sammanhang något beröras förhållandet mellan den nu aktuella preklusionsregeln och regeln i 43 kap. 10 § RB, enligt vilken material som en part åberopar först under huvudförhandlingen i vissa fall får lämnas utan avseende. Regeln i 43 kap. 10 § gäller alla parter, medan preklusionen i förevarande paragraf drabbar endast dem som fått ett föreläggande enligt paragrafen. Har en part fått ett sådant föreläggande, är han visserligen formellt underkastad båda de nu nämnda preklusionsreglerna. Eftersom det i förevarande paragraf ställs hårdare villkor för att få åberopa nytt material än enligt 43 kap. 10 §, torde det emellertid i praktiken inte bli aktuellt att tillämpa den sistnämnda bestämmelsen i fråga om dem som fått förelägganden enligt förevarande paragraf.

42 kap. 18 §

I paragrafen anges i vilka fall tingsrätterna får meddela dom under förberedelsen i tvistemål. Till den nuvarande uppräkningsen har lagts det fallet att käromålet enligt bestämmelserna i 5 § kan ogillas utan att stämning dessförinnan utfärdas. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6). I övrigt har paragrafen överarbetats språkligt.

47 kap. 4 §

I paragrafen regleras tingsrätternas möjligheter att i mål om enskilt åtal avvisa ofullständiga stämningsansökningar. Bakgrunden till förslaget har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5). Den föreslagna regleringen överensstämmer i sak med vad som i 42 kap. 4 § föreslås för tvistemålens del. I fråga om förslagets innebörd hänvisas till vad som sagts i specialmotiveringen till 42 kap. 4 §.

47 kap. 5 §

I paragrafen behandlas rättens handlingsmöjligheter i den situationen att en stämningsansökan i ett mål om enskilt åtal befunnits tillräckligt fullständig för att ligga till grund för en rättegång och således inte skall avvisas.

Enligt första och andra styckena skall rätten utfärda stämning och låta delge stämningsansökningen med därvid fogade handlingar med svaren. I dessa regler föreslås endast en språklig modernisering.

I ett nytt *tredje stycke* har tagits upp en regel om att rätten i vissa fall inte behöver utfärda stämning utan i stället får utan vidare förberedelseåtgärder ogilla åtalet genom dom. Bakgrunden till förslaget har redovisats i avsnitt 2.6 i den allmänna motiveringen. I övrigt hänvisas till vad som sagts i anslutning till motsvarande stadgande i tvistemål, 42 kap. 5 §.

47 kap. 21 §

I paragrafen anges i vilka fall tingsrätterna får avgöra ett mål om enskilt åtal under förberedelsen. F.n. är detta möjligt endast när det gäller beslut om avvisning. Som en konsekvens av regleringen i 5 § föreslås nu ett tillägg av innebörd att även en sådan dom som avses i den paragrafen får meddelas under förberedelsen.

50 kap. 7 §

I paragrafen regleras hur hovrätten skall förfara om en vadeinlaga i tvistemål är ofullständig. I *första stycket* sägs att hovrätten i denna situation skall förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen. I detta stycke föreslås inga ändringar.

I *andra stycket* regleras hovrättens möjligheter att avvisa en ofullständig vadeinlaga. Här har nuvarande rekvisit – av skäl som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) – ersatts med en bestämmelse om att avvisning skall ske, om vadeinlagan är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten. Ordalagen överensstämmer helt med vad som föreslås i 42 kap. 4 § i fråga om ofullständiga stämningsansökningar. När det gäller tolkningen av den föreslagna lydelsen kan hänvisas till vad som sagts i anslutning till den nämnda bestämmelsen.

Härutöver bör sägas att avvisning av vadetalan principiellt skiljer sig från avvisning av en stämningsansökan därigenom att saken i det förra fallet blir lagakraftvunnet avgjord, medan en kärande som fått en stämningsansökan avvisad är oförhindrad att upprätta en ny ansökan och få saken upptagen på nytt. Detta bör föranleda viss försiktighet när det gäller avvisning av vadetalan. Detta gäller speciellt i indispositiva mål, där ju rätten har ett särskilt ansvar för att den slutliga utgången blir materiellt riktig. Vidare bör rätten när det gäller parter som överklagar utan hjälp av någon juridiskt skolad person vara mån om att i föreläggandet förklara på ett så enkelt och begripligt sätt som möjligt vilka kompletteringar som behövs. Rätten bör också – under förutsättning att parten kan antas vilja medverka lojalt i rättegången – vara generös med ytterligare förtydliganden per telefon i nu nämnda fall, givetvis endast i den utsträckning det är tillåtet inom ramen för rättens materiella processledning.

50 kap. 8 §

I paragrafen finns bestämmelser om hur hovrätten skall förfara när en vadeinlaga är tillräckligt fullständig för att inte föranleda avvisning enligt

7 §. Huvudregeln är enligt första stycket att vadeinlagen skall delges – ”kommuniceras” – med vadesvaranden. Någon ändring i denna regel föreslås inte.

I ett nytt *andra stycke* har tagits upp den i avsnitt 2.7 i den allmänna motiveringen förordade regeln att hovrätten, om vadetalan är uppenbart ogrundad, får fastställa tingsrättens dom utan att dessförinnan kommunicera vadeinlagen med vadesvaranden.

För att vademålet skall få avgöras på detta sätt krävs att målets utgång framstår som så klar att kommunikation med motparten måste bedömas som helt överflödig. I huvudsak torde det bli fråga om fall där vadekäranden överklagat tingsrättens dom för att fördröja ett lagakraftvunnet avgörande eller i annat otillbörligt syfte (jfr Gärde m.fl., Nya rättegångsbalken, s. 766). Som nämnts i den allmänna motiveringen bör rättens ansvar för utredningens fullständighet i indispositiva tvistemål kräva särskild försiktighet vid utnyttjandet av möjligheten till omedelbar dom i sådana mål.

Att vademålet får avgöras genast innebär att hovrätten i regel inte behöver utfärda slutföreläggande enligt 50 kap. 22 §.

I övrigt kan hänvisas till vad som sagts i specialmotiveringen till 42 kap. 5 §.

50 kap. 20 §

I paragrafen behandlas vadekärandens rätt till återupptagande av ett väddjat tvistemål, när hovrätten förklarat vadetalan förfallen enligt 50 kap. 19 § på grund av vadekärandens utevaro från en huvudförhandling.

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9) bör som villkor för rätt till återupptagande föreskrivas att vadekäranden haft laga förfall för sin utevaro. *Första stycket* har ändrats i enlighet härmed. På samma sätt som vid återställande av försutten tid enligt 58 kap. 11 § krävs enligt den nu förevarande paragrafen att förfallet skall vara av den karaktären att vadekäranden inte kunnat anmäla det i tid till hovrätten. Vad som är laga förfall regleras i 32 kap. 8 § RB.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att hovrätten enligt 32 kap. 6 § RB inte skall förklara en vadetalan förfallen vid vadekärandens utevaro, om det vid utevarotillfället finns anledning att anta att vadekäranden har laga förfall.

Om hovrätten finner att laga förfall inte förelegat och att en ansökan om återupptagande alltså inte skall bifallas, skall ansökningen avvisas. Talan mot ett sådant avvisningsbeslut får föras enligt 54 kap. 16 §. Prövningstillstånd behövs i sådana fall inte.

I *andra stycket*, som innehåller bestämmelser om tiden för ansökan om återupptagande och om påföljden för vadekärandens utevaro efter en ansökan om återupptagande, föreslås endast språkliga ändringar.

50 kap. 21 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om i vilka fall hovrätten får avgöra tvistemål på handlingarna. Reglerna är fakultativa, dvs. hovrätten har alltid rätt att hålla huvudförhandling, om det behövs för att utredningen skall bli tillfredsställande.

Enligt paragrafens *första stycke* i dess nuvarande lydelse har hovrätten möjlighet att avgöra mål på handlingarna, om vadetalan har medgivits eller om den är uppenbart ogrundad. Dessa fall har utan ändring i sak tagits in under *första och andra punkterna*.

Tredje punkten innebär en utvidgning av den möjlighet till avgörande på handlingarna som i dag regleras i tredje stycket. I gällande rätt görs skillnad mellan dispositiva och indispositiva mål. Dispositiva mål får på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner det uppenbart att en sådan inte behövs. För de indispositiva målens del finns en motsvarande möjlighet till avgörande på handlingarna bara i de fall då det endast är fråga om rättstillämpning.

I enlighet med vad som har föreslagits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8) har det nuvarande tredje stycket ersatts av en regel som gör det möjligt att avgöra såväl dispositiva som indispositiva tvistemål på handlingarna under förutsättning att båda parterna antingen begärt att målet skall avgöras på handlingarna eller förklarat sig inte ha något att erinra mot en sådan handläggningsform.

Ändringen innebär att dispositiva och indispositiva mål följer samma regler när det gäller möjligheten att avgöra mål på handlingarna samt att kravet på att huvudförhandling skall vara uppenbart obehövlig slopas. Om parterna är överens om att målet kan avgöras på handlingarna är det tillräckligt. Som nämnts har dock hovrätten alltid möjlighet att hålla huvudförhandling om den anser att detta behövs för att saken skall bli tillfredsställande utredd. Vidare har kravet på en uttrycklig begäran från parterna om avgörande på handlingarna mjukats upp något.

Fjärde punkten motsvarar i sak det nuvarande andra stycket. Vissa redaktionella justeringar har dock gjorts. Bl.a. har vissa regler om hur värdet av det varom talan fullföljts skall beräknas brutits ut till ett nytt *andra stycke*.

I *tredje stycket* har tagits in en regel om att hovrätten alltid får avgöra ett tvistemål på handlingarna, om det är uppenbart att huvudförhandling är obehövlig. Till skillnad mot vad som gäller enligt det nuvarande tredje stycket saknar parternas vilja formellt sett betydelse. Regeln tar närmast sikte på det fall då den ena parten i rent obstruktionssyfte vägrar att gå med på att målet avgörs på handlingarna medan den andra parten anser att huvudförhandling inte behövs. Hovrätten bör dock normalt inte gå emot en från båda parter framställd önskan om huvudförhandling.

I *fjärde stycket* har bara gjorts ett par språkliga ändringar.

51 kap. 7 §

I paragrafen regleras hur hovrätten skall förfara när en vadeinlaga i brottmål är ofullständig. Enligt *första stycket* skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen. Någon ändring i denna regel föreslås inte.

Enligt *andra stycket* får vadetalan under vissa omständigheter avvisas, om vadekäranden inte följer ett föreläggande enligt första stycket. Rekvisiten för avvisning föreslås ändrade i överensstämmelse med vad som föreslås för vadetalan i tvistemål. I detta sammanhang kan hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) och i specialmotiveringen till 50 kap. 7 §.

Härutöver kan tilläggas att rättens särskilda ansvar för domens materiella riktighet i brottmål bör kräva att försiktighet iakttas vid användandet av avvisningsmöjligheten. I denna del kan hänvisas till vad som sagts i fråga om indispositiva tvistemål vid 50 kap. 7 §.

51 kap. 8 §

I fråga om ändringen i denna paragraf kan hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen och i specialmotiveringen till 50 kap. 8 §. Det kan framhållas att undantaget från skyldigheten att kommunicera vadeinlagan torde få betydelse endast om den tilltalade eller målsäganden är vadekärande.

Att ett brottmål i de nu avsedda fallen kan avgöras utan huvudförhandling följer av den föreslagna ändringen i 51 kap. 21 §.

51 kap. 19 §

F.n. gäller enligt paragrafens *första stycke* att en vadetalan som förs av en enskild vadekärande skall förklaras förfallen, om vadekäranden uteblir från huvudförhandling. I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9) skall vadetalan förklaras förfallen även när vadekäranden visserligen inställer sig genom ombud men underlåter att infinna sig personligen trots föreläggande därom. Hovrätten skall dock i denna situation först bestämma om det går att pröva vadetalan materiellt och alltså avgöra målet genom dom. Första stycket har ändrats i enlighet härmed.

Det bör uppmärksammas att hovrätten enligt 32 kap. 6 § RB inte skall förklara vadetalan förfallen trots att vadekäranden underlåter att infinna sig personligen, om det finns anledning att anta att vadekäranden har laga förfall. I de situationer där vadekärandens ombud är närvarande torde denne ibland kunna lämna upplysningar till ledning för hovrättens bedömning av om laga förfall kan antas föreligga.

Återstoden av paragrafen innehåller regler för olika situationer där någon av parterna uteblir från huvudförhandling eller underlåter att infinna sig personligen och vadetalan inte skall förklaras förfallen. I dessa regler

föreslås endast språkliga och redaktionella ändringar. Bl.a. har nuvarande tredje och fjärde styckena förts ihop till ett enda stycke.

51 kap. 20 §

I paragrafen behandlas en enskild vadekärandes rätt till återupptagande av ett vädjat brottmål, när hovrätten förklarat vadetalan förfallen enligt 51 kap. 19 § på grund av vadekärandes utevaro från en huvudförhandling eller underlåtenhet att vid en sådan förhandling infinna sig personligen.

I *första stycket* har – på samma sätt som för tvistemålens del – gjorts den ändringen att rätt till återupptagande av målet förutsätter att vadekäranden haft laga förfall. Bakgrunden till förslaget har tecknats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9). I övrigt hänvisas till vad som sagts i specialmotiveringen till 50 kap. 20 §.

Andra stycket innehåller bestämmelser dels om tiden för ansökan om återupptagande och dels om påföljden för en enskild vadekärandes utevaro efter en ansökan om återupptagande. I det sistnämnda hänseendet gäller f.n. att den vadekärande som uteblir från en huvudförhandling efter en sådan ansökan inte har rätt att få målet återupptaget på nytt. I förslaget jämfärs med utevaro i detta fall den situationen att vadekäranden efter ansökningen underlåter att följa ett föreläggande att infinna sig personligen. Huruvida beslutet att förklara vadetalan förfallen första gången grundades på att vadekäranden uteblivit eller på att han infunnit sig genom ombud men underlåtit att infinna sig personligen spelar därvid ingen roll.

Det bör uppmärksammas att hovrätten, i det fall vadekäranden efter ansökan om återupptagande underlåter att infinna sig personligen vid en huvudförhandling men företräds av ett ombud, enligt huvudregeln i 19 § första stycket är skyldig att i första hand pröva om det är möjligt att pröva vadetalan materiellt innan man förklarar vadetalan förfallen.

51 kap. 21 §

I paragrafen regleras i vilka fall hovrätten i brottmål får avgöra mål på handlingarna. Reglerna är fakultativa, dvs. hovrätten är alltid oförhindrad att hålla huvudförhandling, om det behövs för att utredningen skall bli tillfredsställande.

Enligt första stycket i dess nuvarande lydelse har hovrätten möjlighet att avgöra mål på handlingarna om talan av åklagaren förs endast till den tilltalades förmån eller om talan, som förs av den tilltalade, biträds av motparten. Dessa bestämmelser har behållits och tagits upp i *första och andra punkterna*.

I *tredje punkten* regleras det fall då hovrätten finner uppenbart att vadetalan är ogrundad. Stadgandet torde i praktiken få betydelse endast när en tilltalad eller en målsägande, som för ansvarstalan, är vadekärande.

Enligt andra stycket i dess nuvarande lydelse är hovrättens möjligheter att avgöra mål på handlingarna beroende av dels hur tingsrätten har dömt,

dels hur hovrätten finner anledning att döma. Som har anförts i den allmänna motiveringen bör sambandet med tingsrättens dom slopas. De nya bestämmelserna i *fjärde punkten* ger hovrätten möjlighet att utan huvudförhandling frikänna den tilltalade eller låta bli att döma till påföljd, dvs. förklara honom vara på grund av själslig abnormitet fri från påföljd eller efterge påföljd för brottet. Detta motsvarar vad som gäller redan nu. Liksom nu kan hovrätten således fastställa en frikännande dom oavsett brottets svårhetsgrad. Därutöver får hovrätten emellertid möjlighet att på handlingarna frikänna en tilltalad som har fällts till ansvar i tingsrätten oavsett hur grovt brottet är.

Avgörande för om hovrätten skall kunna underlåta huvudförhandling är om utredningen blir tillfredsställande utan huvudförhandling. Detta kan vara fallet om det är en rättsfråga som är avgörande för utgången eller om endast skriftlig bevisning är aktuell. Vad som här har sagts om frikännande har avseende också på de båda andra nu nämnda situationerna.

Enligt gällande rätt har hovrätten möjlighet att avgöra brottmål på handlingarna, om endast bötespåföljd är aktuell och tingsrätten inte har dömt till annan påföljd. I *fjärde punkten* utvidgas denna möjlighet till att avse även villkorlig dom eller villkorlig dom och böter i förening.

Med böter jämställs enligt paragrafens *andra stycke* — liksom f.n. — utdömande av vite. Mot bakgrund av regleringen i 46 kap. 15 § har hovrätten enligt förslaget även givits möjlighet att meddela s.k. konsumtionsdomar på handlingarna. Liksom i 46 kap. 15 § görs undantag för fall då det samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet, dock att strafftidens längd inte tillagts någon betydelse i förevarande paragraf. Undantaget innebär t.ex. att tillämpning av bestämmelserna i *andra stycket* är utesluten när underrätten förklarat villkorligt medgiven frihet förverkad och den tilltalade överklagat domen i denna del.

Att förverkande på grund av brott jämställs med böter i de nu aktuella sammanhangen följer redan av 17 § lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken (jfr NJA 1976 s. 315). Någon särskild bestämmelse om förverkande har därför inte tagits upp.

Liksom när det gäller tillämpningen av första stycket *fjärde punkten* är det i de fall som avses i *andra stycket* endast den påföljd eller motsvarande som hovrätten finner anledning att ådöma som är avgörande för handläggningsformen.

Att det formella sambandet med tingsrättens dom har slopats innebär inte att det blir utan betydelse vilket domslut tingsrätten har kommit fram till. Som har nämnts tidigare förutsätter ett utnyttjande av möjligheterna att avgöra mål på handlingarna att utredningen blir tillfredsställande utan huvudförhandling. Med hänsyn härtill har det inte ansetts erforderligt att dessutom ställa upp ett krav på att utgången i målet eller påföljdsfrågan skall vara uppenbar. Utredningens förslag till utformning av bestämmelserna har därför frångäetts i det avseendet. Det nu framlagda förslaget ansluter närmare till gällande rätt.

Det bör observeras att de föreslagna reglerna inte gäller i de fall där talan har väckts omedelbart i hovrätten. För dessa situationer finns en specialregel i 53 kap. 2 § fjärde punkten.

I *tredje stycket* har införts en regel av innebörd att en parts önskemål om huvudförhandling skall respekteras, om hovrätten inte finner uppenbart att huvudförhandling inte behövs. Även om målet enligt hovrättens mening skulle kunna avgöras på handlingarna, skall således huvudförhandling hållas, om någon part begär det och huvudförhandling inte är uppenbart onödvändig.

Till *fjärde stycket* har utan ändring i sak förts över den regel som i dag återfinns sist i andra stycket och som berör det fallet att talan förs även om annat än ansvar.

Femte stycket motsvarar med en språklig justering nuvarande tredje stycket.

52 kap. 1 §

I paragrafen finns bestämmelser om tid och sätt för överklagande av en tingsrätts beslut. När det gäller utgångspunkten för beräkning av fristen för överklagande av beslut under rättegången föreslås i *första stycket* en ändring när det gäller beslut, som visserligen inte meddelats vid ett sammanträde för förhandling men i fråga om vilka rätten vid ett sådant sammanträde gett till känna när beslutet kommer att meddelas. Enligt förslaget skall klagofristen i sådana fall räknas från den dag då beslutet meddelades. Beträffande motiven kan hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

52 kap. 6 §

Paragrafen behandlar tillvägagångssättet när en besvärslaga till hovrätten är ofullständig. I bestämmelserna föreslås en ändring i fråga om rättens möjligheter att avvisa en bristfällig inlaga. Förslaget motsvarar vad som föreslagits för tvistemål och brottmål i hovrätt (50 kap. 7 § och 51 kap. 7 §).

I fråga om förslagets närmare innebörd hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) och i specialmotiveringen till 50 kap. 7 § och 51 kap. 7 §.

55 kap. 7 §

Paragrafen behandlar tillvägagångssättet när en revisionsinlaga är ofullständig. I bestämmelserna föreslås en ändring i fråga om högsta domstolens möjligheter att avvisa en bristfällig revisionsinlaga. Förslaget motsvarar vad som föreslagits för tvistemål och brottmål i hovrätt.

I fråga om förslagets närmare innebörd hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) och i specialmotiveringen till 50 kap. 7 § och 51 kap. 7 §.

55 kap. 12 §

I de mål, i vilka HD har meddelat prövningstillstånd, skall enligt huvudregeln huvudförhandling hållas. Eftersom någon tillståndsprövning i fråga om rätten att få talan prövad i HD inte föreligger i mål som tas upp omedelbart av hovrätt föreligger inte någon skyldighet att hålla huvudförhandling i sådana mål. Denna ordning – som har kommit till uttryck i *första stycket* – har behållits. Däremot har den nuvarande uppräkningsen i första stycket av i vilka fall i övrigt revisionsmål får avgöras utan huvudförhandling fått utgå. Denna fråga regleras i det föreslagna tredje stycket.

Enligt *andra stycket* får plenimål alltid avgöras på handlingarna. I detta stycke har endast gjorts en språklig justering.

Tredje stycket innehåller i sin nuvarande lydelse en hänvisning till vissa stycken i 50 kap. 21 § och 51 kap. 21 §. Ändringen innebär att den begränsade hänvisningen ersatts med en fullständig hänvisning till nämnda paragrafer. Härigenom kommer tredje stycket att även reglera de fall i vilka revisionstalan medges eller talan av åklagare förs endast till den tilltalades förmån eller talan förs av den tilltalade och biträds av motparten samt där revisionstalan är uppenbart ogrundad. Sistnämnda fall är f.n. oreglerat, vilket hänger samman med att förfarandet med prövningstillstånd i revisionsmål i praktiken utesluter att revisionstalan sedermera befinns uppenbart ogrundad. Det har emellertid inte ansetts nödvändigt att i hänvisningen till 50 kap. 21 § och 51 kap. 21 § göra undantag för sådana fall.

56 kap. 7 §

Paragrafen reglerar tillvägagångssättet när en besvärslaga i högsta domstolen är ofullständig. I bestämmelserna föreslås en ändring i fråga om högsta domstolens möjligheter att avvisa en bristfällig besvärslaga. Förslaget motsvarar vad som föreslagits för övriga mål i överrättsprocessen.

I fråga om förslagets närmare innebörd hänvisas till vad som sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) och i specialmotiveringen till 50 kap. 7 § och 51 kap. 7 §.

Övergångsbestämmelserna

De föreslagna ändringarna i RB skall enligt huvudregeln i *första punkten* träda i kraft den 1 januari 1984. I *andra och tredje punkterna* görs från denna regel det undantaget att äldre domförhållsregler för tingsrätter och hovrätter skall gälla om huvudförhandling eller annan slutlig handläggning påbörjats före ikraftträdandet. Med uttrycket "slutlig handläggning" i hovrätt avses i detta sammanhang handläggning som direkt syftar till målets avgörande, däremot inte t.ex. prövning av en fråga om inhibition eller beslut att kommunicera en besvärslaga.

I *fjärde – sjätte punkterna* upptas övergångsbestämmelser som har till syfte att motverka att en sådan underlåtenhet eller försummelse från en

parts sida som inträffat före ikraftträdandet skall försätta honom i en sämre situation processuellt sett än om de gamla reglerna hade gällt.

5.2 Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken

15 kap. 30 a §

Paragrafen innehåller f.n. vissa regler om hovrätts domförhet i sådana familjemål som avses i 29 §. Bestämmelserna avser f.n. endast huvudförhandlingsituationerna och reglerar i vilka fall hovrätten skall bestå av lagfarna domare och nämndemän resp. enbart av lagfarna domare.

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8) bör öppnas möjlighet för nämndemän att delta även vid avgörande på handlingarna i familjemål. Detta kräver att förevarande paragraf utformas så att den i princip innefattar en fullständig reglering av hovrättens domförhet i de aktuella målen.

I första stycket, som behandlar huvudförhandlingsfallen, föreslås endast en språklig justering.

I ett nytt *andra stycke* upptas nya regler för hovrätts domförhet vid annan handläggning än huvudförhandling. Hänvisning görs därvid till första styckets regler om domförhet vid huvudförhandling med det tillägget att valfrihet mellan juristkollegial sammansättning och sammansättning med lagfarna domare och nämndemän gäller oavsett hur underrätten varit sammansatt vid det överklagade avgörandet. Hovrätten är alltså i dessa fall domför antingen med tre lagfarna domare eller med tre lagfarna domare och två nämndemän. Att nämndemannamedverkan på detta sätt görs fakultativ i föredragningsmål överensstämmer med vad som redan gäller för brottmålsens del.

I andra stycket görs slutligen det tillägget att reglerna i RB om att hovrätten i vissa fall är domför med en lagfaren domare och att åtgärder för målens beredande får vidtas av enskilda tjänstemän i hovrätten skall gälla även i familjemål. Detta överensstämmer med vad som gäller redan nu.

I paragrafens *tredje stycke*, som motsvarar nuvarande andra stycket, föreslås endast en redaktionell ändring.

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808)

30 §

I denna paragraf finns domförhetsregeln för handläggning av mål om lagsökning och betalningsföreläggande.

I enlighet med vad som har utvecklats i avsnitt 2.13 bör öppnas möjlighet att delegera domargöromål till biträdespersonal i mål om betalningsföreläggande. I paragrafen har lagts till en särregel för handläggning av mål om betalningsföreläggande, som ger regeringen befogenhet att dispensera från kravet på lagfarenhet.

5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål

13 §

I paragrafen finns bestämmelser om hovrättens sammansättning i fastighetsmål. Reglerna kompletterar de allmänna bestämmelserna om hovrätts domförhet i 2 kap. 4 § RB.

Första stycket behandlar andra fastighetsmål än sådana som angår arrende, hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet. F.n. gäller i dessa mål att en teknisk ledamot skall ingå i hovrätten i stället för en lagfaren ledamot, om inte hovrätten finner det uppenbart att någon teknisk ledamot inte behövs. Om en teknisk ledamot skall ingå i hovrätten, består rätten enligt gällande regler alltså av tre lagfarna ledamöter och en teknisk ledamot. Om det föreligger särskilda skäl finns det möjlighet för hovrätten att låta ytterligare en teknisk ledamot ingå i rätten.

I de mål som här är aktuella har dom eller beslut i första instans fattats av en fastighetsdomstol. Denna har därvid – i de fall som ligger utanför området för endomarkompetensen – bestått av två lagfarna ledamöter, en eller två tekniska ledamöter och två nämndemän (3 § första stycket fastighetsdomstolslagen). Det finns inget utrymme för deltagande av fler än två lagfarna domare. Under dessa förhållanden bör det – i enlighet med vad som sagts i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen – inte möta något hinder mot att generellt gå ner till tre lagfarna ledamöter i hovrätten i de mål där tekniska ledamöter inte skall delta. Detta synes också ha varit rättegångsutredningens principiella utgångspunkt (se Ds Ju 1983: I s. 137), som lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

I de mål där en teknisk ledamot skall delta – vilket är den normala situationen när det gäller de nu aktuella målgrupperna – bör denne givetvis inte ersätta en lagfaren ledamot, eftersom då bara två lagfarna ledamöter skulle komma att ingå i hovrätten. I stället bör den tekniske ledamoten ingå vid sidan av de tre lagfarna ledamöterna. Möjligheten att anlita ytterligare en teknisk ledamot, om det finns särskilda skäl, bör bestå.

Paragrafens första stycke föreslås ändrat i enlighet med det sagda.

I andra stycket upptas regler för mål eller ärenden om arrende, hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet. I sådana mål består hovrätten enligt gällande rätt normalt av fyra lagfarna ledamöter, men en teknisk ledamot kan ingå i rätten i stället för en lagfaren ledamot, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl kräver det.

Även i de nu aktuella målen har fastighetsdomstolen vid det överklagade avgörandet bestått av högst två lagfarna ledamöter (3 § andra stycket fastighetsdomstolslagen). På samma sätt som i de mål som omfattas av reglerna i första stycket bör det därför vara möjligt att i dessa fall generellt gå ner till tre lagfarna ledamöter. I de fall en teknisk ledamot behövs, får han ingå i rätten vid sidan av de lagfarna ledamöterna. Andra stycket föreslås ändrat i enlighet med detta.

5.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

12 §

I paragrafen föreslås ett nytt femte stycke, enligt vilket en kammarrätt vid beslut om avskrivning av ett mål efter återkallelse är domför med en lagfaren domare ensam. Förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.15. Vidare föreslås en språklig justering i sjätte stycket.

24 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om mellankommunala skatterätts domförhet. Av skäl som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.16) bör domstolens rätt att anlita en extra nämndeman utöver minimiantalet begränsas i överensstämmelse med vad som gäller för länsrätternas del. Vidare bör domstolen vara domför med två nämndemän om det sedan handläggningen påbörjats inträffar förfall bland nämndemännen. I förslaget har därför tagits upp en hänvisning till 17 § andra och tredje styckena i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

Enligt förslaget får fyra nämndemän ingå i mellankommunala skatterätten endast om det är behövligt med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet. Förstärkningsmöjligheten torde kunna bli aktuell att tillämpa inför en sessionsdag då det av någon särskild orsak finns misstanke om att jävssituationer kan uppkomma. Ytterligare en situation då regeln kan bli tillämplig är om målet kräver att nämndemännen deltar i handläggningen vid flera olika tillfällen, t.ex. dels vid en muntlig förhandling och dels vid ett eller flera föredragningsstillfällen avsevärt tidigare eller senare. Aysikten med förstärkningen skall givetvis vara att undvika bristande domförhet om en nämndeman är hindrad att delta i den fortsatta handläggningen.

Rätten bibehåller enligt förslaget sin domförhet om det sedan handläggningen påbörjats inträffar förfall bland nämndemännen, under förutsättning att minst två nämndemän fortfarande ingår i rätten. Det bör påpekas att den omständigheten att jäv föreligger inte kan anses utgöra sådant förfall som medför att rätten bibehåller sin domförhet trots att en nämndeman avträder (jfr prop. 1982/83: 126 s. 29).

Övergångsbestämmelsen

I övergångshänseende föreslås beträffande mellankommunala skatterätten att äldre regler i fråga om antalet medverkande nämndemän skall gälla i de mål där den handläggning, i vilken nämndemän skall delta, har påbörjats före ikraftträdandet. Har rätten inlett handläggningen med fyra nämndemän före ikraftträdandet, får alltså handläggningen fortsätta med samma antal nämndemän, även om detta inte skulle vara tillåtet enligt de nya reglerna. Reglerna om bibehållen domförhet vid förfall gäller å andra sidan inte i ett sådant fall.

5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden

4 §

I paragrafen regleras bl.a. vilka handläggningsregler i RB som inte skall gälla i de mål som omfattas av småmålslagen. Med anledning av att den i avsnitt 2.4 föreslagna preklusionsregeln bör gälla även i småmålsprocessen föreslås en smärre jämkning i första stycket.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808),
4. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål,
5. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

samt

6. lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1983-11-17

Närvarande: f.d. regeringsrådet Paulsson, regeringsrådet Mueller, justitierådet Jermsten.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 29 september 1983 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Rainer beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808),
4. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål,
5. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt
6. lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Lars Eklücke.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

Inledning

I remissprotokollet föreslås åtskilliga ändringar i rättegångsbalken och andra lagar, som styr förfarandet vid domstolarna. Ändringarna baseras i allt väsentligt på förslag av rättegångsutredningen (SOU 1982: 25–26 och Ds Ju 1983: 1) men innefattar till stor del en särbehandling av vissa partier av utredningens förslag. Remissförslagen avser skilda avsnitt av domstolsförfarandet och berör delvis ganska disparata frågor. Syftet med delreformen anges vara att åstadkomma en angelägen effektivisering av domstolarnas verksamhet. Vid utformningen av förslagen till nya regler om hovrätts domförhet har särskilt diskuterats i vad mån dessa föregriper mer principiella ställningstaganden till hovrätternas ställning och funktion inom rättsväsendet. Denna aspekt är givetvis av central betydelse när det gäller domförhetsreglernas närmare utformning.

I remissprotokollet har bl. a. anförts att värdet av hovrättsprövningen inte i första hand ligger i att målet prövas av ett större antal ledamöter än som dömt i tingsrätten "utan i att målet blir genomlyst på nytt". Mot bakgrund bl. a. av att det efter tingsrättens avgörande i regel är lättare för parterna att renodla sin inställning i målet och koncentrera processen och den rättsliga argumentationen till vissa frågor saknas det i och för sig inte fog för ett sådant allmänt uttalande. Det måste emellertid samtidigt beak-

tas, att hovrätterna i de allra flesta fallen i praktiken är den sista tillgängliga instansen. Inte minst från parternas synpunkt framstår det därför som väsentligt att prövningen i denna instans görs av en sammansättning, vilken upplevs som högt kvalificerad.

Med utgångspunkt i nu nämnda förhållanden vill lagrådet ifrågasätta om inte frågan om en ändring av hovrätternas sammansättning i fall då nämndemän inte skall delta i prövningen lämpligen bör anstå ytterligare i avvaktan på resultatet av det återstående utredningsarbetet. Anses detta inte möjligt, av hänsyn främst till hovrätternas nuvarande arbetsläge, framstår det enligt lagrådets mening i allt fall som nödvändigt att behålla det nuvarande kravet på att minst två ordinarie ledamöter alltid skall ingå i sammansättningen.

Utöver vad som innefattas i detta uttalande föranleder förslagen från principiell synpunkt inte någon erinran från lagrådets sida.

Lagen om ändring i rättegångsbalken

9 kap. 10 §

I paragrafen föreslås regler för förfarandet när någon skall hämtas till ett sammanträde inför rätten. Som huvudregel anges att omhändertagande inte får ske tidigare än som är nödvändigt för att vederbörande skall kunna inställas omedelbart till sammanträdet. För att effektivisera domstolsarbetet föreslås dock för vissa fall som undantag härifrån att hämtning skall få ske tidigare. Beslut härom skall fattas av rätten eller av polismyndigheten. Omhändertagande skall enligt motiven få göras högst arton timmar före den tidpunkt som följer av huvudregeln; därvid begränsas dock polismyndighetens befogenhet att fatta beslut i detta hänseende till att avse omhändertagande sex timmar före nämnda tidpunkt.

De ovan redovisade tidsgränserna, som i den föreslagna lagtexten fått sin plats i tredje stycket, har där anknutits till en skyldighet för den omhändertagne att stanna kvar högst den angivna tiden efter det att han omhändertagits. Detta synes inte ge en riktig bild av vad som åsyftas. I bestämmelsen bör i stället anges den tidpunkt då ett omhändertagande tidigast får ske när undantag från huvudregeln är aktuell. En sådan regel bör lämpligen ha sin plats i andra stycket i anslutning till den där föreslagna bestämmelsen att rätten eller polismyndigheten får besluta om omhändertagande tidigare än som följer av huvudregeln.

Vid prövningen av om omhändertagande skall få ske tidigare än som följer av huvudregeln skall enligt remissprotokollet särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet. En föreskrift av detta slag hör samman med bestämmelserna i andra stycket och med de tidigare berörda tidsreglerna och bör därför liksom de sistnämnda reglerna ha sin plats i detta stycke.

Vad angår det närmare innehållet i den nyss åsyftade regeln om vad som

särskilt skall beaktas vid prövningen synes det enligt lagrådets mening knappast möjligt för en polismyndighet att bedöma vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet inför rätten. Lagrådet föreslår därför att denna regel skall gälla endast för rättens prövning.

Med hänsyn till vad lagrådet sålunda anfört föreslås att andra stycket ges förlagsvis följande utformning:

”Har ett — — första stycket. Omhändertagande får i sådant fall ske högst sex timmar eller, om rätten beslutat, högst arton timmar tidigare än vad som följer av första stycket. Vid rättens prövning skall särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet inför rätten.”

Biträdes detta förslag kan tredje stycket begränsas till att omfatta första meningen i det remitterade förslaget.

I anslutning till den av lagrådet föreslagna lagtexten bör framhållas att så snart det vid beslut enligt andra stycket står klart att de där angivna längsta tiderna inte behöver utnyttjas helt, detta bör komma till uttryck genom att den medgivna tiden begränsas i beslutet. Givetvis gäller under alla förhållanden att det faktiska omhändertagandet inte i något fall får ske tidigare än som bedöms nödvändigt för att den som skall hämtas med säkerhet skall kunna inställas i rätt tid till sammanträdet.

33 kap. 10 §

Denna paragraf, som är ny, reglerar det fall att ett föreläggande, som enligt särskilda regler i rättegångsbalken skall förenas med vite, skall delges någon som vistas på utrikes ort där myndigheterna inte medverkar till delgivning av ett föreläggande, vari vite är utsatt. I sådant fall medges domstolen enligt förevarande paragraf att föreläggande får göras utan att vite sätts ut.

Det synes i och för sig vara förenat med vissa svårigheter att placera in den föreslagna bestämmelsen på ett lämpligt sätt i rättegångsbalken. Enligt lagrådets mening synes det dock naturligare att regeln får sin plats i 9 kap., som rör bl. a. viten, än i 33 kap., som handlar om inläga i rättegång och om delgivning. I så fall synes bestämmelsen kunna placeras som ett andra stycke i 7 §. I denna paragraf utsågs att rätten äger förelägga vite om part eller annan finnes vid förhandling böra komma tillstådes eller infinna sig personligen men att, om särskild föreskrift om föreläggande är meddelad, den i stället skall gälla. Sista ledet åsyftar bl. a. just de bestämmelser i rättegångsbalken, från vilka den i remissprotokollet föreslagna nya paragrafen medger undantag. Lagrådet föreslår således att den föreslagna bestämmelsen får bilda ett andra stycke i 9 kap. 7 §.

42 kap. 5 §

Innehållet i det föreslagna tredje stycket, som handlar om att ett käromål

under vissa förutsättningar kan avgöras i sak utan att stämning utfärdas, synes ha en naturligare plats före andra stycket, som ger föreskrift om att stämning och stämningsansökan skall delges svaranden. Lämpligen bör bestämmelsen införas i första stycket som en andra mening. Biträdes detta synes andra stycket böra omformuleras och erhålla förslagsvis följande lydelse: "Utfärdas stämning skall denna jämte stämningsansökningen och därvid fogade handlingar delges svaranden."

Vidtages dessa ändringar synes motsvarande jämkningar böra göras i 47 kap. 5 §.

Bestämmelsen i 42 kap. 5 § att käromål får avgöras utan stämning om käromålet är uppenbart ogrundat blir i princip tillämplig även på handläggning av mål enligt lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (se 4 §). Föreskriften i 18 § andra stycket nämnda lag att, om handläggningen ej avslutats vid sammanträde, rätten skall bereda parterna tillfälle att slutföra sin talan inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras, avser uppenbart inte en situation som den här avsedda och torde därför inte hindra att även ett käromål i sådant fall kan ogillas genast utan stämning eller föreläggande enligt 18 §.

42 kap. 18 §

I den allmänna motiveringen i remissprotokollet anges att den föreslagna ändringen i denna paragraf syftar till att det skall bli formellt möjligt att under förberedelsen i målet meddela dom i fall då tingsrätten enligt de föreslagna nya reglerna i 42 kap. 5 § tredje stycket ges möjlighet att meddela dom utan att stämning har utfärdats. Eftersom en förberedelse aldrig inleds förrän stämning utfärdats (42 kap. 6 § första stycket) är innebörden av detta uttalande inte helt klar. För fall som direkt handläggs enligt 5 § tredje stycket behövs således inte någon särskild bestämmelse i förevarande paragraf. En tänkbar tolkning är då att regleringen tar sikte på situationer där det först sedan stämning har utfärdats blir klarlagt att kärandens talan är uppenbart ogrundad. En anledning därtill skulle kunna vara att rätten vid sin granskning av stämningsansökningen förbisett något förhållande. Regleringen skulle emellertid också kunna omfatta fall då det är svaromålet som medverkar till att klarläggandet sker. Om det därvid inte är fråga om en skriftlig förberedelse medför bestämmelserna i 42 kap. 20 § andra stycket sista meningen att målet likväl kan avgöras omedelbart vid huvudförhandling i förenklad form.

Mot bakgrund av vad nu har sagts synes det praktiska värdet av den föreslagna regleringen vara ringa, eftersom den skulle komma att få betydelse endast i ett mycket begränsat antal fall av undantagskaraktär. Bestämmelserna skulle därtill bli tillämpliga på mål som handläggningsmässigt befinner sig i ett slags mellanskede, vilket inger vissa betänkligheter av främst principiell natur. Enligt lagrådet talar därför övervägande skäl för att den föreslagna ändringen i denna paragraf inte genomförs.

47 kap. 5 §

Här hänvisas till vad lagrådet anfört under 42 kap. 5 §.

47 kap. 21 §

Av motsvarande skäl som anförts under 42 kap. 18 § förordar lagrådet att den här föreslagna ändringen inte genomförs.

51 kap. 19 §

Enligt paragrafens första stycke i dess nuvarande lydelse skall en vade-talan som förs av en enskild vadekärande förklaras förfallen, om vadekäranden varken personligen eller genom ombud infinner sig vid huvudförhandling. Första stycket innehåller däremot f. n. inte någon föreskrift för det fall då en enskild vadekärande, som enligt 51 kap. 14 § vid vite förelagts att infinna sig personligen till en huvudförhandling, inställer sig endast genom ombud. I sådant fall avgör hovrätten målet om så bedöms kunna ske (femte stycket). Om hovrätten inte anser sig kunna avgöra målet får hovrätten försöka framtvinga en personlig inställelse genom att förelägga nytt vite eller genom att förordna om hämtning (tredje stycket).

I remissprotokollet föreslås nu att det i första stycket införs en föreskrift för det fall då en enskild vadekärande, som ålagts att infinna sig personligen till en huvudförhandling, inställer sig endast genom ombud. Denna nya föreskrift innebär att hovrätten visserligen liksom hittills i första hand skall pröva om målet kan avgöras i sak utan hinder av att vadekäranden inte infunnit sig personligen men att, om detta inte bedöms vara möjligt, hovrätten skall förklara vadekärandens talan förfallen.

Med den nya lydelsen av 19 § första stycket behövs ej längre föreskriften i femte stycket i vad den avser enskild vadekärande. Ej heller kan det bli aktuellt för hovrätten att, enligt tredje stycket, genom vitesföreläggande eller beslut om hämtning försöka framtvinga en personlig inställelse. Ett förelagt vite skulle aldrig kunna dömas ut eftersom ändamålet därmed måste ha ansetts förfallit då hovrätten, på sätt som föreslås i remissprotokollet, antingen förklarar vadetalan förfallen eller avgör målet trots att vadekäranden inte inställt sig personligen.

Det sagda leder till att 19 § tredje och femte styckena bör ändras så att de blir tillämpliga endast på enskild vadesvarande. Vidare bör 51 kap. 14 § andra stycket andra meningen ändras. Enskild vadekärande som skall infinna sig personligen bör inte längre föreläggas något vite men i stället i kallelsen erinras om innehållet i den nya föreskriften i 51 kap. 19 § första stycket.

Övergångsbestämmelserna

Förslaget innehåller inte någon bestämmelse som särskilt tar sikte på den föreslagna ändringen i 51 kap. 19 § första stycket. Det får likväl förut-sättas att avsikten är, att ett beslut om att vadekärandens talan har förfallit

på grund av att denne inställt sig endast genom ombud inte skall kunna meddelas i andra fall än då vadekäranden redan i det aktuella föreläggandet har erinrats om att hans personliga utvaro kan få denna följd. Lagrådet har i anslutning till nämnda bestämmelse förordat att även bestämmelserna i 51 kap. 14 § om kallelse till huvudförhandling ändras. Godtas detta förslag torde angivna förutsättning för tillämpningen av de nya bestämmelserna i 19 § första stycket framstå som så självklar att en särskild övergångsbestämmelse med denna innebörd bör kunna undvaras.

Lagen om ändring i giftermålsbalken

I anslutning till att möjligheterna vidgas för hovrätterna att avgöra mål utan huvudförhandling föreslås i 15 kap. 30 a § giftermålsbalken en ändring som syftar till att medge att hovrätten även vid sådana avgöranden får vara sammansatt enligt den huvudregel som gäller för huvudförhandling eller av tre lagfarna domare och två nämndemän (eller fyra lagfarna domare och tre nämndemän). Bestämmelsen härom, som placerats i ett nytt andra stycke, har emellertid fått en tämligen svårtillgänglig utformning. Lagrådet förordar i förenklande syfte att stycket ges förslagsvis följande lydelse: "Vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling är hovrätten domför, förutom enligt bestämmelserna i 2 kap. 4 § rättegångsbalken, i sammansättning som anges i första stycket första och andra meningarna."

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-12-15

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition med förslag till ändringar i rättegångsbalken m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808),
4. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål,
5. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar samt
6. lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har inledningsvis ifrågasatt om inte frågan om en reform av *hovrätternas domförhet* bör anstå ytterligare i avvaktan på resultatet av det återstående utredningsarbetet. Som min företrädare framhöll i anslutning till remissen är det med hänsyn till hovrätternas nuvarande arbetsläge väsentligt att man snarast möjligt söker förenkla förutsättningarna för den dömande verksamheten. Detta är så mycket mer angeläget som man inte i dagens läge kan räkna med någon ökning av anslaget för de allmänna domstolarna. En sänkning av domförhetstalet från fyra till tre lagfarna ledamöter i enlighet med förslaget kan icke oväsentligt bidra till att arbetsituationen vid hovrätterna förbättras. Förslaget har också den fördelen att det innebär en hushållning med de kvalificerade domarresurserna, vilket i ett längre perspektiv är ägnat att upprätthålla en hög kvalitet på domarkåren.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 29 september 1983.

På grund av vad jag nu har sagt och med hänsyn till de skäl som i övrigt har anförts i lagrådsremissen förordar jag att förslaget i denna del genomförs.

Med anledning av lagrådets uttalande i fråga om det antal ordinarie domare som bör krävas vid en sammansättning enligt de nya reglerna vill jag framhålla att frågan liksom hittills bör regleras i förordning och att det inte är aktuellt att ändra det nuvarande kravet på minst två ordinarie domare.

När det gäller förslaget om *ändring i rättegångsbalken* har lagrådet i fråga om 9 kap. 10 § förordat vissa jämkningar av det remitterade förslaget. Jag godtar lagrådets förslag i denna del. Jag kan också ansluta mig till vad lagrådet i övrigt anført angående tillämpningen av de föreslagna reglerna om omhändertagande i samband med hämtning till förhandling inför domstol.

I fråga om 33 kap. 10 § delar jag lagrådets uppfattning att den föreslagna bestämmelsen om undantag från rättegångsbalkens regler om vitesföreläggande på ett mer naturligt sätt hör hemma i 9 kap. än i 33 kap. Som lagrådet har förordat bör regeln tas in som ett nytt andra stycke i 9 kap. 7 §.

Jag godtar — med ett par språkliga jämkningar — lagrådets förslag till lydelse av 42 kap. 5 § och 47 kap. 5 §. Jag kan vidare hålla med lagrådet om att det varken är behövligt eller lämpligt att i detta sammanhang införa en möjlighet för domstolarna att avgöra mål under förberedelsen när det efter det att stämning har utfärdats framkommer att talan är uppenbart ogrundad. Frågan kommer emellertid upp på nytt i samband med det fortsatta lagstiftningsarbetet på grundval av rättegångsutredningens betänkande angående tingsrättsprocessen. Reglerna i 42 kap. 18 § och 47 kap. 21 § bör alltså tills vidare stå kvar oförändrade.

Som lagrådet anført i anslutning till 42 kap. 5 § RB bör rätten i mål som handläggs enligt lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen) inte vara skyldig att utfärda s.k. slutföreläggande i de fall dom kan meddelas utan att stämning dessförinnan utfärdas. Jag delar i och för sig lagrådets ståndpunkt att regeln i 18 § andra stycket småmålslagen inte behöver lägga hinder i vägen för ett sådant förfarings-sätt. Regeln synes emellertid på grund av sin kategoriska utformning ha vållat vissa problem i den praktiska tillämpningen. Den har nämligen på sina håll ansetts medföra en skyldighet för tingsrätterna att ge parterna ett slutföreläggande även i sådana fall där detta uppenbart varit obehövligt, t.ex. därför att svaranden i ett skriftligt svaromål medgivit käromålet. För att ge domstolarna ett uttryckligt stöd för att underlåta slutföreläggande bl. a. i de nu avsedda fallen förordar jag att regeln mjukas upp på så sätt att slutföreläggande skall utfärdas endast om det inte är obehövligt.

När det gäller förslaget i 51 kap. 19 § om att vadetalan förfaller om en enskild vadekärande underlåter att infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten och målet inte kan avgöras i sak håller jag med lagrådet om att det, om förslaget genomförs, aldrig bör bli aktuellt att ge

vadekäranden ett föreläggande vid vite att infinna sig personligen. Han bör i stället i kallelsen informeras om att hans frånvaro vid förhandlingen kan medföra antingen att vadetalan förklaras förfallen eller att målet avgörs i sak. Som lagrådet anför bör *51 kap. 14 §* andra stycket andra meningen ändras i enlighet med det nu sagda. I samband därmed bör en viss språklig modernisering av paragrafen göras.

I och med att vadekäranden inte längre skall föreläggas vid vite att infinna sig personligen kommer, som lagrådet påpekat, de nuvarande bestämmelserna i *51 kap. 19 §* tredje och femte styckena att bli tillämpliga bara på enskilda vadesvarande. Dessa stycken bör ändras så att detta framgår. I samband därmed kan paragrafen förenklas genom att nuvarande andra och tredje styckena förs ihop. Det nuvarande fjärde stycket, som i det remitterade förslaget arbetats samman med det nuvarande tredje stycket, bör med denna lösning kvarstå som ett fristående stycke.

Enligt lagrådet framgår det redan av *51 kap. 19 §* första stycket i det remitterade förslaget att hovrätten kan avgöra ett brottmål i sak trots en enskild vadekärandes underlåtenhet att infinna sig personligen. För min del anser jag att denna möjlighet för tydlighets skull bör framgå av lagtexten. Jag förordar alltså att paragrafens sista stycke utformas i enlighet härmed.

I fråga om den föreslagna ändringen av *giftermålsbalken* biträder jag lagrådets förslag till lydelse av *15 kap. 30 a §* andra stycket.

Utöver vad jag nu har anförts bör några ändringar av närmast redaktionell natur göras i förhållande till det remitterade förslaget. Vidare bör ikraftträdandet bestämmas till den 1 juli 1984.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anförts hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808),
4. lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål,
5. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar och
6. lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

1 Förslag till**Lag om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 5 kap. 8 §, 36 kap. 1 §, 42 kap. 4, 5 och 18 §§, 47 kap. 4, 5 och 21 §§, 50 kap. 7, 8, 20 och 21 §§, 51 kap. 7, 8 och 19-21 §§, 52 kap. 1 och 6 §§, 55 kap. 7 och 12 §§, 56 kap. 7 § samt rubriken till 9 kap. skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i balken skall införas tre nya paragrafer, 9 kap. 10 §, 33 kap. 10 § och 42 kap. 8 a §, med nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.
3 §¹

En tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare får inte sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. I mål om åtal för brott, för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall rätten dock bestå av en lagfaren domare och fem nämndemän. Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare en nämndeman utöver vad som följer av första eller andra meningen sitta i rätten.

Kan huvudförhandlingen i ett brottmål beräknas kräva minst fyra veckor, får två lagfarna domare sitta i rätten förutom nämndemännen.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän eller, i mål som avses i andra stycket andra meningen, med en lagfaren domare och fyra nämndemän.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare
när mål avgörs utan huvudförhandling.

vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället.

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare
när mål avgörs utan huvudförhandling,

vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället.

vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form och vid annan huvudförhandling i tvistemål, när det är tillräckligt med hänsyn till målets beskaffenhet att målet avgörs av en enda domare och parterna samtycker till det,

vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter

¹ Senaste lydelse 1983: 370.

Nuvarande lydelse

eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

2 kap.
4 §²

Hovrätt är domför med *fyra* lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare *må ej sitta i rätten*.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän *må ej sitta i rätten*. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som *sägs* i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är hovrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser *allena*st måls beredande, *må vidtagas* av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

5 kap.
8 §³

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat.

Annan tolk har rätt till skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämman-

Föreslagen lydelse

eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Hovrätt är domför med *tre* lagfarna domare. *I mål som överklagats från tingsrätt skall dock minst fyra lagfarna domare delta i hovrätten, om tingsrätten bestått av tre eller flera lagfarna domare*. Flera än fem lagfarna domare *får inte delta i hovrätten*.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän *får inte delta*. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som *anges* i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning som ej sker vid huvudförhandling.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd, som avser *enda*st beredandet av ett mål, *får vidtas* av en lagfaren domare i hovrätten eller av *en annan* tjänsteman vid denna.

En tolk har rätt till skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller *den* myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämman-

² Senaste lydelse 1982: 1123.

³ Senaste lydelse 1979: 289.

Nuvarande lydelse

de av ersättning. Ersättningen betalas av allmänna medel.

9 kap. Om straff och vite

Föreslagen lydelse

de av ersättning. Ersättningen betalas av allmänna medel.

9 kap. Om straff, vite och hämtning

10 §

Skall någon hämtas till ett sammanträde inför rätten, får han, om ej annat följer av vad som sägs nedan, inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han skall kunna inställas omedelbart till sammanträdet.

Har ett hämningsförsök tidigare misslyckats eller finns det annars på grund av vad som är känt om den som skall hämtas särskild anledning till det, får rätten eller polismyndighet besluta att han får omhändertas tidigare än vad som följer av första stycket.

Den som har omhändertagits enligt andra stycket är skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på polisstation eller annan plats som bestäms av polismyndigheten. Han är dock inte skyldig att stanna kvar mer än sex timmar, om inte rätten beslutat om längre tid. Beslut av rätten får avse högst arton timmar. Vid prövningen av frågan om skyldighet att stanna kvar skall särskilt beaktas vilka olägenheter det kan antas medföra att den som skall hämtas inte är närvarande vid sammanträdet inför rätten.

Den som har omhändertagits enligt denna paragraf får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med omhändertagandet, ordningen eller allmän säkerhet.

33 kap.

10 §⁴

Skall ett föreläggande delges någon som vistas utom riket, får rätten underlåta att förelägga vite, om

⁴ Förutvarande 10 § upphävd genom 1970: 429.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

delgivning annars inte kan ske i den främmande staten. Föreläggandet skall i övrigt vid den fortsatta handläggningen av målet anses jämfäställt med ett vitesföreläggande.

36 kap.

1 §

Envar, som icke är part i målet, må höras som vittne; i brottmål må dock målsäganden icke vittna, även om han ej för talan.

Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne. I brottmål får dock målsäganden inte vittna, även om han ej för talan.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med någon som har åtalats för medverkan till den gärning förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

Vad som sägs i andra stycket om den som har åtalats skall också gälla den som för gärning som där avses

1. är skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 §,

2. har fått ett straffföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot eller av militär befattningsshavare ålagts disciplinstraff, eller

3. ej har åtalats till följd av bestämmelser om åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättgång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utelämnande från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 45 kap. 15 § och 46 kap. 1 fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

42 kap.

4 §

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att ansökan ej innehåller bestämt yrkande eller att de omständigheter, varå käranden grundar sin talan, ej äro tydligt

Följer käranden inte ett föreläggande enligt 3 §, skall ansökningsavvisas, om den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättgång.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall ansökan avvisas.

Lag samma vare, om rätten finner uppenbart, att målet på grund av rättegångshinder icke kan upptagas till prövning.

Detsamma gäller, om det är uppenbart att målet på grund av rättegångshinder inte kan tas upp till prövning.

5 §

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å svaranden att svara å käromålet.

Avvisas ej ansökningen, skall rätten utfärda stämning på svaranden att svara på käromålet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas svaranden.

Om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat, får rätten genast ogilla käromålet utan att stämning utfärdas.

3 a §

Är saken sådan att förlikning därom är tillåten, får en part föreläggas att slutligt bestämma sin talan och att lämna slutlig uppgift om de bevis han åberopar, om det är påkallat med hänsyn till hur parten utfört sin talan tidigare under målets handläggning. Efter det att tiden för yttrande har gått ut, får parten inte åberopa någon ny omständighet eller något nytt bevis, om han inte gör sannolikt att han har haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att åberopa omständigheten eller beviset tidigare.

18 §

Under förberedelsen må meddelas tredskodom så ock, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, dom i anledning av talan om anspråk, som medgivits eller eftergivits. Förlikning må ock stadfästas av rätten.

Under förberedelsen får meddelas tredskodom samt, om saken är sådan att förlikning därom är tillåten, dom i anledning av talan om anspråk som medgivits eller eftergivits. Vidare får under förberedelsen meddelas sådan dom som avses i 5 § tredje stycket. Rätten får under förberedelsen också stadfästa förlikning.

Nuvarande lydelse

Föreslügen lydelse

47 kap.

4 §

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att den brottsliga gärningen ej är tydligt angiven, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång i ansvarsfrågan, eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall ansökan avvisas.

Följer målsäganden inte ett föreläggande enligt 3 §, skall ansökan avvisas, om den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i ansvarsfrågan. Dessamma gäller om något sådant intyg som avses i 2 § tredje stycket inte har företetts.

5 §

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Avvisas ej ansökningen, skall rätten utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

Om målsägandens framställning inte innefattar laga skäl för åtalet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat, får rätten genast ogilla åtalet utan att stämning utfärdas.

21 §

Under förberedelsen må beslut meddelas i fråga om måls avvisande.

Under förberedelsen får rätten meddela sådan dom som avses i 5 § tredje stycket samt beslut i fråga om måls avvisande.

50 kap.

7 §

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

Följer vadekäranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall vadetalan avvisas, om vadeinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten.

8 §⁵

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmål.

⁵ Senaste lydelse 1981: 828.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten genast fastställa underrättens dom utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

Har underrätten avslagit yrkande om kvarstad eller annan åtgärd enligt 15 kap. eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, äge ock hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum.

20 §

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. *Uteblir* käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

Har vadekärandens talan förfallit enligt 19 § och förelåg för hans utevaro laga förfall som han inte kunnat anmäla i tid, skall hovrätten på ansökan av honom återuppta målet.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades. *Om käranden uteblir på nytt, är hans rätt till återupptagande av målet förfallen.*

21 §⁶

Hovrätten äge utan huvudförhandling företa mål till avgörande, om vadetalan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till det vid tidpunkten för underrättens dom gällande basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Hovrätten får avgöra mål utan huvudförhandling,

1. om vadetalan medgivits,
2. om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad,
3. om båda parter har begärt att målet skall avgöras utan huvudförhandling eller förklarat sig inte ha något att erinra häremot, eller
4. om värdet av det varom talan fullföljts uppenbart inte uppgår till det basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring som gällde vid tidpunkten för tingsrättens dom och inte båda parter har begärt huvudförhandling.

Vid beräkningen av värdet enligt första stycket 4 bortses från rättegångskostnader och sådan ränta som har upplupit efter det att talan väckts.

⁶ Senaste lydelse 1971: 218.

Nuvarande lydelse

Mål, vari saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, och annat mål, vari fråga är om endast rätts-tillämpningen, må på båda parter begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

Föreslagen lydelse

Ett mål får alltid avgöras utan huvudförhandling, om det är uppenbart att sådan förhandling är obehörlig.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

51 kap.

7 §

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

Följer vadekäranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall vadetalan avvisas, om vadeinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten.

8 §

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Om det är uppenbart att vadetalan är ogrundad, får hovrätten genast fastställa underrättens dom utan att någon åtgärd enligt första stycket vidtas.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26-28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

19 §

Uteblir enskild vadekärande från rättegångstillfälle för huvudförhandling, vare hans vadetalan förfallen.

Om en enskild vadekärande uteblir från huvudförhandling, förfaller hans vadetalan. Detsamma gäller, om en enskild vadekärande, som ålagts att infinna sig personligen, inställer sig endast genom ombud och hovrätten inte anser sig ändå kunna avgöra målet.

Nuvarande lydelse

Uteblir enskild vadesvarande och har vite förelagts honom, *äge* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *förordna*, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer enskild part *tillstådes* genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, *äge* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *förordna*, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Underlåter i mål om allmänt åtal målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, *gälle därom vad i tredje stycket är stadgat*.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning *ej kunna ske*, må dock målet avgöras utan hinder av att parten inställt sig *allenast* genom ombud eller uteblivit.

Föreslagen lydelse

Om en enskild vadesvarande *uteblir* och vite *har* förelagts honom, *får* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *besluta* att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till *en* senare dag.

Om en enskild part, *som* vid vite förelagts att infinna sig personligen, *underlåter att följa föreläggandet och inställer sig endast genom ombud*, *får* hovrätten i stället för att förelägga nytt vite *besluta* att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till *en* senare dag. *Detsamma gäller, om i mål om allmänt åtal en målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, underlåter att infinna sig personligen.*

Om vite har förelagts *en* part eller *om en* part skall hämtas till rätten och hämtning *inte kan ske*, *får* hovrätten dock avgöra målet utan hinder av att parten inställt sig *endast* genom ombud eller uteblivit.

20 §

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, *äge* han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. *Uteblir* käranden *änya*, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

Har vadekärandens talan förfallit enligt 19 § och förelåg för hans utevaro eller underlåtenhet att infinna sig personligen laga förfall som han *inte kunnat anmäla i tid*, skall hovrätten på ansökan av honom återuppta målet.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades. *Om* käranden på nytt *uteblir* eller *underlåter att följa ett föreläggande att infinna sig personligen*, är hans rätt till återupptagande av målet förfallen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*21 §⁷

Hovrätten äge utan huvudförhandling företa mål till avgörande, om talan av åklagaren förs allenast till den tilltalades förmån eller talan, som förs av den tilltalade, biträts av motparten.

Har underrätten frikänt den tilltalade eller eftergivit påföljd för brottet eller funnit honom vara på grund av själslig abnormitet fri från påföljd eller dömt honom till böter eller fällt honom till vite och förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff än nu sagts eller att ådöma annan på följd, må målet avgöras utan huvudförhandling; förs tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därtinnan enligt 50 kap. 21 § må prövas utan huvudförhandling.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

Hovrätten får avgöra mål utan huvudförhandling.

1. om talan av åklagaren förs endast till den tilltalades förmån,

2. om talan, som förs av den tilltalade, biträts av motparten,

3. om det är uppenbart att vade-talan är ogrundad, eller

4. om den tilltalade skall frikännas eller det inte finns anledning att döma till påföljd eller till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Med de påföljder som anges i första stycket 4 likställs utdömande av vite och, om det inte samtidigt är fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff, förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken.

Har en part begärt huvudförhandling, skall sådan hållas, om det inte är uppenbart att det är obehövligt.

Förs talan även om annat än ansvar, får målet avgöras utan huvudförhandling endast om denna talan enligt 50 kap. 21 § får prövas utan huvudförhandling.

För prövning som inte avser själva saken behöver huvudförhandling inte hållas.

52 kap.

1 §⁸

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslaga. Har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärsti-

Vill någon anföra besvär mot en underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag då beslutet meddelades inkomma med besvärslaga till underrätten. Om ett beslut under rättegången inte har avkunnats vid sammanträde för förhandling och det inte heller vid nå-

⁷ Senaste lydelse 1964: 166.

⁸ Senaste lydelse 1981: 1294.

Nuvarande lydelse

den räknas från den dag då klaganden *erhöll* del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller om åläggande av reseförbud eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, är inte inskränkt till viss tid.

Föreslagen lydelse

got sådant sammanträde har tillkännagivits när beslutet kommer att meddelas, skall dock besvärstiden räknas från den dag då klaganden *fick* del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller om åläggande av reseförbud eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, är inte inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3, 7, 8 eller 9, stadgas i nämnda kapitel.

6 §

Uppfyller besvärslagan ej föreskrifterna i 3 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall besvärstalan avvisas.

Följer klaganden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall besvärstalan avvisas, om besvärslagan är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten.

55 kap.

7 §⁹

Uppfyller revisionsinlagen ej föreskrifterna i 4 § första, tredje eller femte stycket eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga revisionskäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för revisionstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall revisionsstalan avvisas.

Följer revisionskäranden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall revisionstalan avvisas, om revisionsinlagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i högsta domstolen.

12 §¹⁰

Högsta domstolen äge utan huvudförhandling *företaga* mål till avgörande, om målet upptagits omedelbart av hovrätten eller om i tvistemål revisionstalan medgivits eller i brottmål talan av åklagaren föres

Högsta domstolen får avgöra ett mål utan huvudförhandling, om målet upptagits omedelbart av hovrätten.

⁹ Senaste lydelse 1981: 1088.

¹⁰ Senaste lydelse 1971: 218.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträfts av motparten.

Skall mål eller viss däri uppkommen fråga avgöras av högsta domstolen i dess helhet, må det ske utan huvudförhandling.

Beträffande avgörande i övrigt i högsta domstolen av mål utan huvudförhandling skola i tvistemål 50 kap. 21 § andra, tredje och fjärde styckena samt i brottmål 51 kap. 21 § andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning.

Skall ett mål eller en viss fråga som uppkommit i ett mål avgöras av högsta domstolen i dess helhet, får det ske utan huvudförhandling.

Beträffande avgörande i övrigt i högsta domstolen av mål utan huvudförhandling skall i tvistemål 50 kap. 21 § och i brottmål 51 kap. 21 § tillämpas.

56 kap.

7 §¹¹

Uppfyller besvärslagen ej föreskrifterna i 4 § första, tredje eller fjärde stycket eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall besvärstalan avvisas.

Följer klaganden inte ett föreläggande enligt första stycket, skall besvärstalan avvisas, om besvärslagen är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång i högsta domstolen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

2. Äldre bestämmelser om tingsrätternas domförhet gäller alltså vid huvudförhandlingar som har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till sådana huvudförhandlingar.

3. Äldre bestämmelser om hovrätternas domförhet gäller alltså i mål där den slutliga handläggningen har påbörjats före ikraftträdandet.

4. Äldre bestämmelser om avvisning av ofullständiga stämningsansökningar samt vade-, revisions- och besvärslagor gäller alltså i fråga om ansökningar och lagor som har kommit in till rätten före ikraftträdandet.

5. Äldre bestämmelser om rätt till återupptagande av ett tvistemål eller ett brottmål i en hovrätt efter det att hovrätten förklarat vadetalan i målet förfallen gäller alltså, om vadetalan har förklarats förfallen före ikraftträdandet.

6. Äldre bestämmelser om tid för anförande av besvär över en tingsrätts beslut gäller alltså beträffande beslut som har meddelats före ikraftträdandet och beslut i fråga om vilka tiden för meddelandet har tillkännagivits före ikraftträdandet.

¹¹ Senaste lydelse 1981: 1088.

2 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 30 a § giftermålsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

15 kap.
30 a §¹

Vid huvudförhandling i mål som avses i 29 § är hovrätt domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte sitta i rätten. Om målet i underrätten har avgjorts utan nämndemän, är dock hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt vad som sägs i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.

Vid huvudförhandling i mål som avses i 29 § är hovrätt domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Om målet i underrätten har avgjorts utan nämndemän, är dock hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt vad som sägs i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.

Vad som sägs i första stycket gäller också, oavsett hur underrätten har varit sammansatt, vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling. Vid sådan handläggning gäller om domförheten dessutom 2 kap. 4 § tredje och fjärde styckena rättegångsbalken.

Om nämndemän deltar enligt första stycket i målets avgörande, skall vid överläggningen ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne framställa saken och vad lag stadgar därom. Vid omröstning skall gälla vad som är föreskrivet om omröstning i tvistemål. Nämndemännen skall dock säga sin mening sist.

Om nämndemän deltar enligt första eller andra stycket i målets avgörande, skall vid överläggningen ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne framställa saken och vad lag stadgar därom. Vid omröstning skall gälla vad som är föreskrivet om omröstning i tvistemål. Nämndemännen skall dock säga sin mening sist.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

¹ Senaste lydelse 1983: 371.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808)

Härigenom föreskrivs att 30 § lagsökningslagen (1946: 808) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 §¹

Vid handläggning av mål om lagsökning eller betalningsföreläggande är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål om betalningsföreläggande får i den utsträckning som regeringen bestämmer handläggas av tjänstemän som inte är lagfarna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

I annat fastighetsmål än som avses i 3 § andra stycket skall en teknisk ledamot ingå i hovrätten i stället för en lagfaren ledamot, såvida icke hovrätten finner att medverkan av teknisk ledamot uppenbart icke är behövlig. Om särskilda skäl föreligger, kan efter hovrättens bestämmande rätten bestå av tre lagfarna och två tekniska ledamöter.

I mål som avses i 3 § andra stycket får efter hovrättens bestämmande en teknisk ledamot ingå i rätten i stället för en lagfaren ledamot, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det.

I annat fastighetsmål än som avses i 3 § andra stycket skall en teknisk ledamot ingå i hovrätten, såvida inte hovrätten finner att medverkan av en sådan ledamot uppenbart inte är behövlig. Om särskilda skäl föreligger, kan efter hovrättens bestämmande två tekniska ledamöter ingå i hovrätten.

I mål som avses i 3 § andra stycket får efter hovrättens bestämmande en teknisk ledamot ingå i rätten, om målets beskaffenhet eller något annat särskilt skäl föranleder det.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Äldre bestämmelser skall alltså gälla i fråga om huvudförhandlingar som har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till sådana huvudförhandlingar.

¹ Senaste lydelse 1969: 807.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 12 och 24 §§ lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter. Fler än fyra lagfarna ledamöter får ej sitta i rätten.

När det är särskilt föreskrivet att nämndemän skall ingå i rätten, är kammarrätt domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän. Fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän får i sådant fall ej sitta i rätten. Kammarrätt är dock domför utan nämndemän

1. vid prövning av besvär över beslut som ej innebär att målet avgöres,
2. vid förordnande rörande saken i avvaktan på målets avgörande samt vid annan åtgärd som avser endast måls beredande,
3. vid beslut varigenom domstolen skiljer sig från målet utan att detta prövats i sak.

Handlägges mål som avses i andra stycket gemensamt med annat mål, får nämndemän deltaga vid handläggningen även av det senare målet.

Om domförhet vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i fastighetstaxeringslagen (1979: 1152). Bestämmelser om domförhet vid behandling av kommunalbesvärsmål finns i 13 a §.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse är kammarrätten domför med en lagfaren domare.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast måls beredande får vidtagas av lagfaren ledamot i kammarrätten eller annan tjänsteman vid denna.

Regeringen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast beredandet av ett mål får vidtas av en lagfaren ledamot i kammarrätten eller av en annan tjänsteman vid denna.

24 §

Föreskrifterna i 17 § första stycket och 18 § om domförhet skall tillämpas på mellankommunala skatterätten.

Föreskrifterna i 17 § första–tredje styckena samt 18 § om domförhet skall tillämpas på mellankommunala skatterätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Äldre bestämmelser i fråga om mellankommunala skatterätten skall dock alltjämt gälla i mål där den handläggning i vilken nämndemän skall delta har påbörjats före ikraftträdandet samt vid överläggningar och omröstningar i anslutning till handläggningen.

¹ Lagen omtryckt 1981: 1323.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

I stället för bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 6-22 §§ rättegångsbalken och om huvudförhandling i 43 kap., 50 kap. 15-18 §§ och 21-22 §§ samt 55 kap. 12 och 15 §§ samma balk, gäller denna lags bestämmelser om sammanträde och skriftlig handläggning. I övrigt tillämpas rättegångsbalken i den mån dess bestämmelser ej strider mot denna lag. Därvid jämställs sammanträde enligt denna lag med huvudförhandling.

I stället för bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 6-8 §§ och 9-22 §§ rättegångsbalken och om huvudförhandling i 43 kap., 50 kap. 15-18 §§ och 21-22 §§ samt 55 kap. 12 och 15 §§ samma balk, gäller denna lags bestämmelser om sammanträde och skriftlig handläggning. I övrigt tillämpas rättegångsbalken i den mån dess bestämmelser ej strider mot denna lag. Därvid jämställs sammanträde enligt denna lag med huvudförhandling.

Beträffande rättegången i mål som enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister skall fullföljas till arbetsdomstolen i stället för till hovrätt tillämpas första stycket endast om det icke strider mot vad som enligt särskild föreskrift i den lagen skall gälla om rättegången i arbetsdomstolen som fullföljdsinstans.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

¹ Senaste lydelse 1974: 387.

Innehållsförteckning

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	3
2. Förslag till lag om ändring i giftermålsbalken	15
3. Förslag till lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808)	16
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål	17
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar	17
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden	18
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 29 september 1983	20
1 Inledning	20
2 Allmän motivering	21
2.1 Utvidgning av endomarkompetensen vid huvudförhandling i tvistemål vid tingsrätt	21
2.2 Hovrätternas domförhet	25
2.3 Effektivisering av hämningsinstitutet	29
2.4 Preklusion som påföljd för brister i processföringen i dispositiva tvistemål	33
2.5 Avvisning av ofullständiga stämningsansökningar och fullföljdsinlagor	37
2.6 Uppenbart ogrundad talan i tingsrätt	41
2.7 Uppenbart ogrundad vadetalan	45
2.8 Avgörande av mål på handlingarna i överrätt	47
2.9 Avgörande av mål i den tilltalades frånvaro vid huvudförhandling i överrätt m. m.	51
2.10 Formerna för förhör vid huvudförhandling med medtilltalade m. fl.	56
2.11 Undantag från RB:s regler om vitesföreläggande i vissa fall ..	59
2.12 Utgångspunkten för besvärstidens beräkning i vissa fall	60
2.13 Delegerad beslutanderätt i mål om betalningsföreläggande ..	61
2.14 Taxa för ersättning vill vissa tolkar	64
2.15 Kammarrätternas domförhet vid beslut om avskrivning av mål ..	67
2.16 Mellankommunala skatterättens domförhet i vissa fall	68
3 Ikraftträdande m. m.	68
4 Upprättade lagförslag	69
5 Specialmotivering	69
5.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	69
5.2 Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken	87
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808) ..	87
5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949: 246) om domstolar i fastighetsmål	88
5.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar	89
5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden	90
6 Hemställan	90
7 Beslut	90
Utdrag av lagrådets protokoll den 17 november 1983	91

Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 15 december 1983	97
1 Anmälan av lagrådsyttrande	97
2 Hemställan	99
3 Beslut	99

Bilaga

De remitterade lagförslagen	100
1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	100
2. Förslag till lag om ändring i giftermålsbalken	112
3. Förslag till lag om ändring i lagsökningslagen (1946: 808)	113
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål	113
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar	114
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden	115

